

साउन - २

सर्वोच्च अदालत बुलेटिन

पाक्षिक प्रकाशन

वर्ष २९, अङ्क ८

२०७७, साउन १६-३२

पूर्णाङ्क ६७४

प्रकाशक

सर्वोच्च अदालत

रामशाहपथ, काठमाडौं

फोन नं. ४२००७२८, ४२००७२९, ४२००७५० Ext. २५११ (सम्पादन), २५१४ (छापाखाना), २१३१ (बिक्री)

फ्याक्स: ४२००७४९, पो.व.नं. २०४३८

Email: info@supremecourt.gov.np, Web: www.supremecourt.gov.np

सम्पादन तथा प्रकाशन समिति

माननीय न्यायाधीश श्री सपना प्रधान मल्ल, सर्वोच्च अदालत	- अध्यक्ष
माननीय न्यायाधीश श्री हरिप्रसाद फुयाल, सर्वोच्च अदालत	- सदस्य
मुख्य रजिष्ट्रार श्री नृपध्वज निरौला, सर्वोच्च अदालत	- सदस्य
नायब महान्यायाधिवक्ता श्री पदमप्रसाद पाण्डेय, प्रतिनिधि, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	- सदस्य
रजिष्ट्रार श्री नारायणप्रसाद पन्थी, सर्वोच्च अदालत	- सदस्य
अधिवक्ता श्री रुद्रप्रसाद पोखरेल, कोषाध्यक्ष, नेपाल बार एसोसिएसन	- सदस्य
वरिष्ठ अधिवक्ता श्री खगेन्द्रप्रसाद अधिकारी, अध्यक्ष, सर्वोच्च अदालत बार एसोसिएसन	- सदस्य
प्रा.डा.विजय सिंह सिजापति, डिन, त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कानून संकाय	- सदस्य
सहरजिष्ट्रार श्री भीमकुमार श्रेष्ठ, सर्वोच्च अदालत	- सदस्य सचिव

सम्पादक : श्री रामप्रसाद पौडेल

सम्पादन तथा प्रकाशन शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरू

शाखा अधिकृत श्री देवी चौधरी
शाखा अधिकृत श्री नेत्र प्रसाद पौडेल
शाखा अधिकृत श्री घनराज पोखरेल
कम्प्युटर अधिकृत श्री विक्रम प्रधान
नायब सुब्बा श्री रुद्र आचार्य
सि.कं. श्री ध्रुव सापकोटा
कम्प्युटर अपरेटर श्री अर्जुन सुवेदी
कार्यालय सहयोगी श्री राजेश तिमल्सिना

भाषाविद् : श्री रामचन्द्र फुयाल

बिक्री शाखा

ना.सु.श्री अर्जुन चौधरी

मुद्रण शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरू

मुद्रण अधिकृत श्री कान्छा श्रेष्ठ
मुद्रण अधिकृत श्री आनन्दप्रकाश नेपाल
सिनियर हेल्पर श्री तुलसीनारायण महर्जन
नायब सुब्बा श्री शिवहरि अधिकारी
सिनियर प्रेसम्यान श्री योगप्रसाद पोखरेल
सिनियर मेकानिक्स श्री निर्मल बयलकोटी
सहायक डिजायनर श्री रसना बज्राचार्य
कम्पोजिटर श्री प्रमिलाकुमारी लामिछाने
सिनियर प्रेसम्यान श्री अर्जुन घिमिरे
प्रेसम्यान श्री केशवबहादुर सिटौला
बुकबाइन्डर श्री अच्युतप्रसाद सुवेदी
बुकबाइन्डर श्री धनमाया मानन्धर

विभिन्न इजलासहरूबाट सम्पादन शाखामा प्राप्त भई यस अङ्कमा प्रकाशित निर्णय / आदेशहरू

संयुक्त इजलास	७	इजलास नं. ८	९
इजलास नं. १	६	इजलास नं. ९	३
इजलास नं. २	३	इजलास नं. १०	५
इजलास नं. ३	८	इजलास नं. ११	५
इजलास नं. ४	१०	इजलास नं. १२	४
इजलास नं. ५	२	इजलास नं. १३	२
इजलास नं. ६	४	इजलास नं. १६	२
इजलास नं. ७	५	एकल इजलास	१
जम्मा	४५	जम्मा	३१

कूल जम्मा ४५ + ३१ = ७६

नेपाल कानून पत्रिका

मा प्रकाशित भएका फैसलाहरू (२०१५ सालदेखि
हालसम्म)

हेर्न, पढ्न तथा सुरक्षित गर्न

www.nkp.gov.np

मा जानुहोला ।

खोज्ने तरिका

सर्वप्रथम www.nkp.gov.np लगइन गरेपश्चात् गृहपृष्ठमा देखिने शब्दबाट फैसला खोज्नुहोस् भन्ने स्थानमा आफूले खोज्न चाहेअनुसारको कुनै शब्द नेपाली युनिकोड फन्टमा टाइप गर्नुहोस् । यसबाट खोजेअनुसारको फैसला प्राप्त गर्न नसकेमा वेबसाइटको दोस्रो शीर्षकमा रहेको वृहत खोज खोलेर विभिन्न किसिमले फैसला खोज्न सकिनेछ । त्यस अतिरिक्त नेकाप प्रत्येक वर्ष र हाफ्रो बारेमा समेत हेर्न सक्नुहुनेछ ।

यस पत्रिकाको इजलाससमेतमा उद्धरण गर्नुपर्दा निम्नानुसार गर्नुपर्नेछ:

सअ बुलेटिन, २०७०, ... - १ वा २, पृष्ठ ....

(साल) (महिना)

उदाहरणार्थ: सअ बुलेटिन, २०७०, साउन - २, पृष्ठ १

सूचना

"नेपाल कानून पत्रिका र सर्वोच्च अदालत बुलेटिन" को **"वार्षिक ग्राहक"** बन्न चाहनेका लागि **२०७६ वैशाख अङ्क** देखि वार्षिक ग्राहक बन्न पाउने गरी सम्पादन तथा प्रकाशन समितिले निर्णय गरेको हुँदा सम्बन्धित सबैको जानकारीका लागि यो सूचना प्रकाशन गरिएको छ।

समितिको निर्णयानुसार मूल्य समायोजन भई **नेपाल कानून पत्रिका रु.७५** र **सर्वोच्च अदालत बुलेटिन प्रति अङ्क रु.४०** कायम गरिएकोसमेत सबैलाई जानकारी गराइन्छ।

सर्वोच्च अदालतबाट २०७५ सालमा प्रकाशित **नेपाल कानून पत्रिका अतिरिक्ताङ्क २०७१** सीमित मात्रामा रहेकाले आफ्नो प्रति सुरक्षित गर्न सम्बन्धित सबैको लागि जानकारी गराइन्छ।

ने.का.प.को अतिरिक्ताङ्क २०७२ र २०७३ क्रमशः प्रकाशन हुँदै गरेको पनि जानकारीका लागि अनुरोध छ। साथै सर्वोच्च अदालतबाट नेपाल कानून पत्रिका संवैधानिक इजलास खण्डको छुट्टै प्रकाशन भएको जानकारी गराउन चाहन्छौं। यस वर्ष **वातावरणसँग सम्बन्धित फैसलाहरूको सङ्गालो, २०७६** पनि प्रकाशन भएकाले आफ्नो प्रति बेलैमा सुरक्षित गर्न सम्बन्धित सबैको लागि अनुरोध छ।

मूल्य रु.४०।-

मुद्रक: सर्वोच्च अदालत, छापाखाना

विषयसूची

क्र.सं.	विषय	पक्ष / विपक्ष	पृष्ठ		
संयुक्त इजलास			१ - ६		
१.	उत्प्रेषण / प्रतिषेध	सुशीला गौतमसमेत वि. विशाल श्रेष्ठसमेत	१	१०.	
२.	उत्प्रेषण / परमादेश	वीरेन्द्रप्रसाद साह वि. स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयसमेत	१	११.	
३.	टहरा जग्गा खिचोला मेटाई पाऊँ	अमिरकुमार श्रेष्ठ र राजेन्द्र श्रेष्ठ	२	१२.	
४.	उत्प्रेषण / परमादेश	गोमा भुजेल वि. भूमिसुधार कार्यालय, सुनसरीसमेत	२	इजलास नं. २	
५.	उत्प्रेषण / परमादेश	कुमार महतो वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत	३	११ - १४	
६.	बन्दी प्रत्यक्षीकरण	मनोहर तिवारी वि. महानगरीय प्रहरी परिसर टेकु, काठमाडौंसमेत	५	१३.	११
इजलास नं. १			६ - ११	१४ - २१	
७.	उत्प्रेषण / परमादेश	दशन मण्डल खंगसमेत वि. सतीशकुमार खंग	६	१४.	१४
८.	उत्प्रेषण / परमादेश	पवनकुमार सारडा वि. श्रम अदालत, काठमाडौंसमेत	६	१५.	१४
९.	उत्प्रेषण / परमादेश	रमेश काफ्ले वि. राष्ट्रपतिको कार्यालय, महाराजगन्जसमेत	७	१६.	१५
१०.	उत्प्रेषण	प्रविन पन्दाकसमेत वि. लोक सेवा आयोग केन्द्रीय कार्यालय, अनामनगर	८	इजलास नं. ३	
११.	निषेधाज्ञा	रमेशराज दाहाल वि. लिलानाथ दाहालसमेत	९	१७.	१४
१२.	जबरजस्ती करणी	सन्दिप थपलिया वि. नेपाल सरकार	१०	१८.	१५
१३.	ज्यान मार्ने उद्योग	नेपाल सरकार वि. राजकुमार साह गोढसमेत	११	१९.	१६
१४.	ठगी	नेपाल सरकार वि. रमेश साहसमेत	१२	इजलास नं. ३	
१५.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. उत्तिमलाल राय	१३	१६.	१४
१६.	निषेधाज्ञा	रामदेव यादव वि. वासुदेव यादव	१४	१७.	१४
१७.	उत्प्रेषण	ज्ञानेन्द्रकुमार झा वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सिंहदरबारसमेत	१४	१८.	१५
१८.	उत्प्रेषण	सोमप्रसाद लुईटेल वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत	१५	१९.	१६
१९.	भ्रष्टाचार (घुस रिसवत)	छविराम काफ्ले वि. नेपाल सरकार	१६		

२०.	कर्तव्य ज्यान	नमिना साह तेली वि. नेपाल सरकार	१६
२१.	उत्प्रेषण	धर्मराज अधिकारी वि. कृषि विकास मन्त्रालयसमेत	१८
२२.	कर्तव्य ज्यान	रविन्द्र एडी वि. नेपाल सरकार	१९
इजलास नं. ४			२१ - ३०
२३.	उत्प्रेषण / परमादेश	ज्ञानबहादुर राई वि. अखितयार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, टंगालसमेत	२१
२४.	बन्दी प्रत्यक्षीकरण	सुनिलकुमार चौहान वि. जिल्ला प्रहरी कार्यालय, तौलीहवासमेत	२२
२५.	अपहरण तथा शरीर बन्धक	नेपाल सरकार वि. श्यामकिशोर महतसमेत	२२
२६.	मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार	नेपाल सरकार वि. राम मल्ल ठकुरी	२३
२७.	डाँका	नेपाल सरकार वि. हरिनारायण महतोसमेत	२४
२८.	कर्तव्य ज्यान	मनकुमारी पुन वि. नेपाल सरकार	२५
२९.	जग्गा खिचोला	चम्पा साह वि. बुधन साहसमेत	२६
३०.	उत्प्रेषण	चक्र सिंह ह्याँकी वि. अपि नाम्पा क्षेत्र कार्यालय, दार्चुलासमेत	२७
३१.	उत्प्रेषण / परमादेश	राजकुमार आचार्य वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सिंहदरबारसमेत	२८

३२.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. राजलाल उराउसमेत	२९
इजलास नं. ५			३० - ४१
३३.	कर्तव्य ज्यान	लालमन घर्ती वि. नेपाल सरकार	३०
३४.	वैदेशिक रोजगार ठगी	नेपाल सरकार वि. अनुपकुमार श्रेष्ठ	३०
इजलास नं. ६			३१ - ३४
३५.	उत्प्रेषण	गोपीकृष्ण पराजुली वि. स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयसमेत	३१
३६.	निर्णय दर्ता बदर दर्ता खिचोलासमेत	लीलाबहादुर गुरुडसमेत वि. तिलकबहादुर प्रधान	३२
३७.	बहाल क्षतिपूर्ति	आशिषकुमार गोयल वि. मध्ये-मर्याड्दी जलविद्युत् परियोजना, नेपाल	३३
३८.	निर्णय दर्ता बदर हक कायमसमेत	रामहुलास राय यादव वि. दिनकर राय	३४
इजलास नं. ७			३५ - ३७
३९.	दर्ता फारी	त्रैलोक्यमुनि बज्राचार्य वि. झनकमुनि बज्राचार्य	३५
४०.	अंश चलन	कल्पना लिम्बू वि. नवहाड लिम्बूसमेत	३६
४१.	फैसला बदर अंशियार कायम	प्रमिला लाखे मानन्धर वि. रमेश मानन्धरसमेत	३६
इजलास नं. ८			३७ - ४५
४२.	वैदेशिक रोजगार ठगी	दुर्गाबहादुर ढकाल वि. नेपाल सरकार	३७

४३.	उत्प्रेषण	अजयकुमार लामा वि. भक्तपुर जिल्ला अदालतसमेत	३९
४४.	लिखत बदर	तुलसी कृष्ण वाटी वि. गंगाप्रसाद प्रजापतिसमेत	४०
४५.	जबरजस्ती करण र जबरजस्ती चोरी	गिरीराज खत्रीसमेत वि. नेपाल सरकार	४०
४६.	उत्प्रेषण	कृष्णप्रसाद पौडेल वि. कला पौडेलसमेत	४१
४७.	बन्दी प्रत्यक्षीकरण	लालकाजी तामाङ वि. काठमाडौं जिल्ला अदालत, काठमाडौंसमेत	४२
४८.	मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार	संजयप्रसाद यादव वि. नेपाल सरकार	४३
४९.	कुटपिट अड्गभङ्ग	नेपाल सरकार वि. निजाबुडिन तेली मुसलमानलसमेत	४३
इजलास नं. ९			४५ - ४७
५०.	निर्णय बदर दर्ता कायम	महेशकुमार यादव वि. मन्त्रिपरिषद्को सचिवालय, सिंहदरबारसमेत	४५
५१.	उत्प्रेषण / परमादेश	जगतबहादुर खड्कासमेत वि. संस्कृति पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालयसमेत	४६
५२.	वैदेशिक रोजगार ठगी	नेपाल सरकार वि. अशोक तिमल्सिना	४६
इजलास नं. १०			४७ - ५६
५३.	उत्प्रेषण / परमादेश	आकृसन हुँगागाई वि. शिक्षा मन्त्रालयसमेत	४७
५४.	उत्प्रेषण	सुरेन्द्रप्रसाद पौडेल वि. शिवराज पौडेलसमेत	४८
५५.	उत्प्रेषण	देवी गच्छदार वि. उच्च अदालत, विराटनगरसमेत	४९
५६.	उत्प्रेषण / परमादेश	अशोक महासेठसमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत	५१
५७.	बन्दी प्रत्यक्षीकरण	उत्सवसुन्दर श्रेष्ठ वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत	५४
इजलास नं. ११			५६ - ६०
५८.	निर्णय बदर	प्रमोददेव मानन्धरसमेत वि. विष्णु लामा	५६
५९.	अंश	कम्मान टमाटासमेत वि. मोमतीदेवी टमाटा	५७
६०.	निषेधाज्ञा / परमादेश	डा.भाइकाजी तिवारी वि. श्रीमती मोहनकुमारी पाण्डेसमेत	५८
इजलास नं. १२			६० - ६३
६१.	उत्प्रेषण / परमादेश	प्रेमप्रसाद पराजुली वि. दुग्ध विकास संस्थान केन्द्रीय कार्यालय, लैनचौर, काठमाडौंसमेत	६०

६२.	बन्दी प्रत्यक्षीकरण उत्प्रेषण / परमादेश, प्रतिवेदन	रमेश दाहाल वि. जिल्ला सरकारी वकिलको कार्यालय, काठमाडौंसमेत	६१
६३.	अंश चलन	लक्ष्मीप्रसाद कुरुम्वाड लिम्बू वि. गजेन्द्रराज लिम्बूसमेत	६२
इजलास नं. १३			६३ - ६५
६४.	बन्दी प्रत्यक्षीकरण	मिन विष्ट वि. जिल्ला प्रहरी कार्यालय, सिन्धुलीसमेत	६३
६५.	परमादेश	डा.श्यामसुन्दर मिश्र स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, रामशाह पथ, काठमाडौंसमेत	६४

इजलास नं. १६			६५ - ६७
६६.	सरकारी छाप किर्ते	नेपाल सरकार वि. भरत तामाङ	६५
६७.	सवारी ज्यान	नेपाल सरकार वि. राजेश चौधरी	६६
एकल इजलास			६७
६८.	उत्प्रेषण	मन्दिका कटुवाल वि. उच्च अदालत विराटनगर, मोरङ	६७

संयुक्त इजलास

१

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०७१-WO-०१९३, उत्प्रेषण / प्रतिषेध, सुशीला गौतमसमेत वि. विशाल श्रेष्ठसमेत

अन्तरिम वा अन्तरकालीन प्रकृतिका आदेश कुनै पनि मुद्दा चल्दाचल्दैको अवस्थामा तत्काल गरिने आदेश भएकाले फैसलासरहका नभई त्यस बेलाको औचित्यको आधारमा तत्कालका लागि दिइने आदेश हुने हुँदा पहिले जारी भएका अन्तरिम वा अन्तरकालीन आदेशको औचित्य र सान्दर्भिकता त्यस्तो मुद्दाको अन्तिम किनारा नभएसम्म मात्र कायम रहन सक्ने ।

मूल मुद्दा नै किनारा लागिसकेको अवस्थामा अन्तरिम वा अन्तरकालीन आदेशको कुनै महत्त्व रहँदैन । प्रस्तुत मुद्दामा सुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट निषेधाज्ञा मुद्दामा जारी भएको अन्तरिम आदेश कायम रहन सक्ने हो होइन भन्नेतर्फ हेर्दा सुरु अदालतमा दायर भएको निषेधाज्ञा मुद्दामा निवेदन दाबी नपुग्ने भनी उक्त मुद्दा खारेज भई पुनरावेदन अदालतमा पुनरावेदनको रोहमा पुगिसकेको भन्ने बहसको क्रममा दुवै पक्षका कानून व्यवसायीहरूबाट खुल्न आएको छ । यस्तो अवस्थामा सुरु अदालतबाट जारी भएको अन्तरिम आदेशलाई निरन्तरता दिनु भनी न्यायको रोहबाट बोल्न मिल्ने नदेखिने ।

अन्तरिम आदेश जारी भएको भनिएको मूल मुद्दाको रूपमा रहेको निषेधाज्ञा मुद्दा नै खारेज हुने गरी काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट अन्तिम आदेश जारी भइसकेपछि त्यस्तो अन्तरिम आदेशको औचित्य नै समाप्त भई त्यस्तो अन्तरिम आदेश स्वतः निष्क्रिय हुने हुँदा अब सो मुद्दामा अन्तरिम आदेश वा अन्तरकालीन आदेश पुनः जारी राख्नुपर्छ वा पर्दैन भन्ने कुरा उक्त मुद्दाको पुनरावेदनको रोहमा विचार हुने विषय भएकाले

निषेधाज्ञा मुद्दाको निर्णयपूर्वको स्थितिलाई यथावत् निरन्तरता दिन नमिल्ने ।

उल्लिखित तथ्य तथा विवेचित आधार कारणसमेतबाट सुरु जिल्ला अदालतबाट निषेधाज्ञा मुद्दा नै खारेज हुने गरी अन्तिम आदेश भएको भन्ने देखिएको अवस्थामा सो निषेधाज्ञा मुद्दामा जारी भएको अन्तरिम आदेशको औचित्य समाप्त भइसकेको हुँदा निवेदन मागबमोजिमको आदेश जारी गर्ने आवश्यकता र प्रयोजन नै समाप्त भइसकेकाले प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्छ । रिट खारेज हुने ठहरेकाले यस अदालतबाट जारी भएको अन्तरिम आदेशसमेत स्वतः निष्क्रिय हुने ।

इजलास अधिकृतः इन्दिरा शर्मा

इति संवत् २०७२ साल चैत १ गते रोज २ शुभम् ।

२

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०७१-WO-०४७०, उत्प्रेषण / परमादेश, वीरेन्द्रप्रसाद साह वि. स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयसमेत

वस्तुतः पद, तहजस्ता विषयहरू कर्मचारीको सेवाका पहिचान हुन् । यसले कर्मचारीको वृत्ति विकासमा समेत भूमिका खेल्ने हुन्छ । एउटा स्तरको कर्मचारीलाई कानूनबमोजिम बाहेक त्योभन्दा तल्लो स्तरको कर्मचारी भनी पहिचान दिँदा वा सरुवा गराउँदा त्यसबाट कर्मचारीको वृत्ति विकास र पहिचानमा प्रतिकूल असर पर्ने हुन्छ । यस्तो कार्य गर्ने कानूनी आधार विपक्षीहरूले देखाउन सकेको पाइँदैन । तर स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय र स्वास्थ्य सेवा विभागले निवेदकलाई सरुवा गर्दा निजले प्राप्त गरिसकेको सातौं तहलाई घटाई छैठौं तह उल्लेख गरी सरुवा पत्र दिएको देखिन्छ । जुन कानून र न्यायसङ्गत देखिन नआउने ।

निवेदकले आफूलाई गरेको सरुवा त्रुटिपूर्ण भयो भनी द.नं. ७६३० मिति २०७१।९।६ मा स्वास्थ्य

तथा जनसंख्या मन्त्रालयका सचिवलाई सम्बोधन गरी निवेदन दिएको देखिन्छ। सो निवेदनउपर विपक्षीहरूले सोही नियमावलीको नियम २४घ(२) बमोजिम सम्बोधन गरेको नदेखिँदा विपक्षीको उक्त जिकिर मनासिब देखिन नआउने।

अधिकृत सातौं तहमा स्तर वृद्धि भई कार्यरत निवेदकको सरूवा जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय, रसुवाबाट जुटपानी प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, चितवनमा सरूवा गर्दा निजको छैठौं तह उल्लेख गरी एक तह घट्टुवा हुने गरी सरूवा गरेको कानून एवम् न्यायसङ्गत देखिन नआएकाले स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयको मिति २०७१।८।२२ को निर्णय र स्वास्थ्य सेवा विभागको मिति २०७१।८।२५ को पत्र तथा सो निर्णयका आधारमा विपक्षीलाई दिएको सरूवा पत्रसमेत बदर गरिदिएको छ। अब निवेदकको हकमा निजको तह र पदमा असर नपर्ने गरेर मात्र सरूवा गर्नु भनी विपक्षीहरूका नाउँमा परमादेश जारी हुने।

इजलास अधिकृत: विश्वनाथ भट्टराई

कम्प्युटर: रामशरण तिमिल्सिना

इति संवत् २०७२ साल साउन २४ गते रोज १ शुभम्।

३

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०७१-CI-१३२३, टहरा जग्गा खिचोला मेटाई पाउँ, *अमिरकुमार श्रेष्ठ र राजेन्द्र श्रेष्ठ*

मुलुकी ऐन, घर बनाउनेको महलको ११ नं. मा जग्गा मिची घर बनाएकोमा घर तयार भएका मितिले एक वर्षभित्र नालिस नदिए लाग्न सक्ने भन्ने कानूनी व्यवस्था रहेको छ। यसरी कसैले अर्काको जग्गा मिची घर बनाएकोमा १ वर्षभित्र उजुर गरी आफ्नो हक कायम गराउन नसकेमा जग्गाधनीले सो जग्गामाथिको हक गुमाई घर बनाउनेको हकअधिकार सिर्जना हुने व्यवस्था घर बनाउनेको महलको ११ नं. ले गरेको देखिन्छ। अर्काको जग्गा मिची अतिक्रमण गरी घर बनाएकोमा

समेत निश्चित म्याद गुज्रेपछि नालिस नलाग्ने विद्यमान कानूनी व्यवस्था रहेको परिप्रेक्ष्यमा यी प्रतिवादीले त तत्कालीन जग्गाधनीको सहमति र मन्जुरीमै घर बनाएको देखिन्छ। तत्कालीन जग्गाधनीको सहमति र मन्जुरी लिएर मिति २०२० सालमै आफ्नो लगानीद्वारा घर निर्माण गरी हालसम्म निरन्तर भोगचलन गरेको, सोउपर कानूनले तोकेको म्यादभित्र कोही कसैको उजुरी परेको नदेखिँदा विवादित घरमाथि यी प्रतिवादीको भोगाधिकार सिर्जना भएको मान्नु पर्ने हुन आयो। साबिक जग्गाधनीले घर बनाई भोगचलन गर्न दिएको मन्जुरीनामाबमोजिम घर निर्माण गरी २०२० सालदेखि नै निरन्तर भोगचलन गरेको अवस्थामा ०६५ सालको राजीनामाबाट जग्गामा हक सिर्जना भएका यी वादीले प्रतिवादी आफैँले निर्माण गरी वर्षौँदेखि भोगचलन गरिरहेको घरमा हकदाबी गर्न सक्ने अवस्था नदेखिने।

विवेचित आधार प्रमाणबाट वादी दाबीको घर प्रतिवादी आफैँले निर्माण गरी निरन्तर भोगचलन गरेको भन्ने देखिन आएकोले आफूले निर्माण गरेको टहरामा मासिक भाडा तिर्ने सर्तमा प्रतिवादीलाई बहालमा दिएको भन्ने वादी दाबी पुष्टि हुन सकेको देखिएन। तसर्थ टहरा जग्गाबाट विपक्षीको खिचोला मेटाई पाउँ भन्ने वादी दाबी पुग्न नसक्ने ठहर्‍याएको सुरु काठमाडौँ जिल्ला अदालतको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६९।९।८ को इन्साफ मनासिब देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: सुरेशराज खनाल

कम्प्युटर: मन्दिरा रानाभाट

इति संवत् २०७२ साल मङ्सिर ८ गते रोज ३ शुभम्।

४

स.प्र.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०६७-WO-०११८, उत्प्रेषण / परमादेश, *गोमा भुजेल वि. भूमिसुधार कार्यालय, सुनसरीसमेत*
कसैलाई कुनै किसिमले अन्याय तथा मर्का

परेकोमा समयमा नै उपचार खोज्नु पर्ने हुन्छ। समयमा आवश्यक उपचार नखोजी चुप लागेर बस्ने र लामो समयपश्चात् आफूलाई मर्का परेको भनी जहिलेसुकै अदालतमा प्रवेश गर्न मिल्ने हुँदैन। यी रिट निवेदकले लामो समयपश्चात् अनुचित विलम्ब गरी रिट निवेदन दायर गरेको देखिँदा निवेदन मागबमोजिमको आदेश जारी गर्न मिल्ने अवस्था देखिन आएन। साथै उक्त मिलापत्रमा चित्त नबुझेको भए अदालतको साधारण अधिकारक्षेत्रअन्तर्गत अदालतमा पुनरावेदन दिन सक्ने वैकल्पिक उपचारको मार्गसमेत अवलम्बन गरेको नदेखिने।

अतः तत्कालीन जग्गाधनी अशोक समशेर ज.ब.रा. र मोही यी रिट निवेदक रामबहादुर भुजेल बिचमा विवादित कि.नं.१६ को जग्गाको मोही हक छाड्ने गरी मिति २०३१।७।२ मा मिलापत्र भएको र सो मिलापत्रमा चित्त बुझाई हालसम्म बसेको र हाल आई उक्त मिलापत्र बदर गर्न माग गरी अनुचित विलम्ब गरी मिति २०६७।४।३१ मा ३७ वर्षपछि निवेदन दिएको देखिँदा निवेदन मागबमोजिम आदेश जारी हुने अवस्थाको विद्यमानता देखिएन रिट निवेदन खारेज हुने।

इजलास अधिकृत: दुर्गाप्रसाद खनाल
इति संवत् २०७३ साल असोज ११ गते रोज ३ शुभम्।

५

स.प्र.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०७२-WO-०६८६, उत्प्रेषण/परमादेश, कुमार महतो वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत

२०७२ सालको कार्यविधिले खारेज गरेको २०७१ को कार्यविधिको अन्य व्यवस्था यथावत् राखिएको तर पदेनबाहेकका पदाधिकारी स्वतः पदमुक्त हुने व्यवस्थासम्म नयाँ गरेको देखिएबाट नयाँ कार्यविधि ल्याउनुको उद्देश्य भइरहेका पदेनबाहेकका पदाधिकारीलाई स्वतः पदमुक्त गराउने प्रवृत्त धारणा

वा दुराशय नै रहेको देखिन्छ। जुन कुरा प्रत्यक्ष रूपमा वा सोझै गर्न पाइँदैन सो कुरा अप्रत्यक्ष रूपमा वा घुमाउरो ढङ्गले पनि गर्न पाइँदैन भन्ने कानूनी सिद्धान्त रहेको छ। यी निवेदकसमेतलाई पदबाट हटाउन स्वाभाविक प्रक्रियामा जाँदा सुनुवाइको मौकासमेतका प्राकृतिक न्यायका सिद्धान्त अवलम्बन गर्नुपर्ने हुँदा निवेदकसमेतलाई पदबाट हटाउन सुनुवाइको मौका प्रदान गर्नु नपर्ने गरी साबिक कार्यविधि नै संशोधन गर्ने प्रवृत्त धारणायुक्त निहित उद्देश्य राखी घुमाउरो बाटो अपनाएको देखिने।

कार्यविधिको कानूनी हैसियततर्फ विचार गर्दा नेपाल कानून व्याख्यासम्बन्धी ऐन, २०१० को दफा २(ड) मा “नेपाल कानून शब्दले नेपाल ऐन वा नेपालको कुनै भागमा कानूनसरह लागु हुने ऐन, सवाल, नियम, आदेश वा उपनियम सम्झनु पर्छ” भन्ने व्यवस्था रहेको छ। उक्त कार्यविधिको कानूनी स्रोत अर्थात् कुन ऐन, नियम वा उपनियमअनुसार जारी भएको हो भन्ने कुरा सो कार्यविधिबाट प्रस्ट नभए पनि उक्त कार्यविधि संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयबाट कार्यपालिकीय प्रत्यायोजित विधायिकी अधिकारअन्तर्गत २०६९ सालको कार्यविधिको निरन्तरताको रूपमा जारी भएको भन्ने कुरामा विवाद नभएकाले उक्त कार्यविधिलाई नेपाल कानून व्याख्यासम्बन्धी ऐन, २०१० को दफा २(ड) को नेपाल कानूनसरहकै मान्नुपर्ने।

निवेदक बहाल रहेको पदमा अर्को व्यक्तिलाई नियुक्ति गर्दा निवेदकलाई सुनुवाइको मौका दिनुपर्ने हो वा होइन भन्ने सम्बन्धमा विचार गर्दा कुनै निर्णयबाट कसैको हक अधिकारमा असर पर्दछ भने सो असर पर्ने व्यक्तिलाई निर्णय गर्नुपूर्व सुनुवाइको मौका दिनुपर्ने कुरा अनिवार्य र स्वाभाविक हुने।

वस्तुतः नेपालको संविधानमा उल्लेख भएका राज्यका निर्देशक सिद्धान्त एवम् नीतिहरूको

कार्यान्वयनको क्रममा पिछडिएको समुदायको उत्थानको लागि उपर्युक्त समितिहरू गठन गरिएको भन्ने कुरामा विवाद छैन । यस्ता समितिहरू कुनै राजनीतिक दलका भातृ संगठनको रूपमा स्थापित नभई राज्यका नीतिहरू कार्यान्वयन गर्ने निकायको रूपमा रहने र यस्ता निकायको गठन एवम् कार्य सञ्चालनसमेत कानूनले तोकेको प्रक्रियाबमोजिम हुनुपर्ने भन्ने कुरामा पनि विवाद छैन । उपर्युक्तबमोजिम गठन भएको निकायको कार्य सञ्चालन कार्यविधिहरू पनि स्थापित सिद्धान्तानुरूप नै बन्नुपर्ने हुन्छ । विपक्षीहरूको कार्यबाट जुन उद्देश्यको लागि उक्त समिति गठन गरिएको हो, सो उद्देश्य प्राप्तितर्फ अग्रसर नभई मूल उद्देश्य अर्थात् पिछडिएको समुदायको उत्थानको विषयमा अनिश्चितता रहिरहेको आभाष हुन्छ । पिछडिएको समुदायको उत्थान जिल्ला समन्वय समितिलाई राजनीतिक वा प्रशासनिक स्वविवेकको अधीनमा राखी तदर्थवादी र मौकापरस्त ढङ्गले सञ्चालन गर्ने सोचलाई कानूनबमोजिम भएको मान्न मिल्दैन । यस्तो कार्य अवाञ्छनीय हुन्छ । राज्यकै तर्फबाट यस्तो महत्त्वपूर्ण विषयमा संवेदनशील हुनुपर्ने ।

संविधानमा व्यवस्था गरिएका राज्यका नीति तथा निर्देशक सिद्धान्तको कार्यान्वयन गर्ने प्रकृतिका यस्ता समितिका पदमा नियुक्ति गर्दा सरकारीस्तरबाटै स्वेच्छाचारी रूपमा आफूखुस गरिने नभई यस्तो महत्त्वपूर्ण कार्य न्यायोचित र वस्तुपरक हुनुपर्दछ । यस्तो पदसँग सम्बन्धित नियम वा कार्यविधिमा कुनै वैज्ञानिक आधार नलिई नभई पटकपटक संशोधन गर्नाले यस्तो निकायका पदाधिकारीमा वाञ्छित हदसम्म सेवा अवधिको सुनिश्चितता हुनुपर्ने कुरा पनि त्यतिकै महत्त्वपूर्ण हुन्छ । परन्तु त्यस्तो नभई आफ्नो अनुकूल व्यवस्था गर्ने गराउने वा कार्यविधि आफ्नो अनुकूल संशोधन वा परिवर्तन गराउने चेष्टाहरू

निरन्तर प्रवृत्तिको रूपमा हुने गरेको देखापरेको र सो निरन्तर रहनसक्ने सम्भावनासमेत रहेको देखिन्छ । यस्तो खालको प्रवृत्तिको रोकथाम गरी यस्तो पदमा गरिने नियुक्ति एवम् सेवा सर्तसम्बन्धी व्यवस्थालाई व्यवस्थित गर्न टङ्कारो आवश्यकता रहेको देखिने ।

निवेदकलाई नियुक्ति गरिएको पद विशुद्ध सामाजिक सेवासम्बन्धी पद हो । जसलाई संविधानले सुनिश्चित गरेको छ । यो कुनै लाभ-हानिको पद होइन । यो पद संविधानको प्रावधानले सामाजिक रूपमा प्रेरणा गर्न र सामाजिक विकासको निमित्त राखेको हो । यसको राजनीतिसँग कुनै सम्बन्ध र सरोकार रहेको देखिँदैन । यस्तो पदलाई राजनीतिक पदजस्तो गरी सरकारमा दलीय परिवर्तन हुनासाथै आफ्ना मत भएका पक्षधरलाई नियुक्ति गर्न मिल्ने देखिँदैन । त्यसो गरिएमा संविधानले लिएको उद्देश्यमाथि नै तुषारापात हुने ।

अमेरिकामा Spoil System सन् १८५० देखि १८८० सम्म ज्यादै प्रचलनमा रहेको मानिन्छ । तर Civil Service Act, 1883 आएपछि निजामती सेवामा समेत यसको प्रभाव घटेको छ । नेपालमा Spoil System लाई कुनै कानूनले मान्यता प्रदान गरेको छैन । माथि उल्लिखित पदमा रहेको व्यक्तिले गर्ने काम, कर्तव्य र दायित्व हेर्दा यस्तो पद राजनीतिक पदसँग सम्बन्धित नभएकोले सरकार परिवर्तन हुनासाथ Spoil System सरह एउटा समूहलाई बिनाआधार कारण पदबाट निस्कासन गरी आफ्नो मत र दलीय विचारका समर्थकहरूलाई भर्ती गर्नु संविधानको भावना एवम् कानूनी मान्यताविपरीत भएको प्रस्ट छ । संविधानले सामाजिक विकासमा परिवर्तन गर्न खडा गरेको प्रावधानलाई राजनीतिक विवादको रूपमा हेर्दा यसबाट संविधानको लक्ष्य पूरा हुने नदेखिने ।

अतः संविधानको उद्देश्य एवम् लक्ष्य प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न स्थापित भएका

उल्लिखित समितिहरूको पदमा नियुक्ति, बर्खास्ती एवम् सेवाका सर्तलगायत अन्य विषयवस्तुहरूसम्बन्धी कार्यविधि वा नियम बनाउँदा संविधानको भावना, न्याय र कानूनका मान्य सिद्धान्तको आधारमा वस्तुगत रूपमा परिभाषित गरी पारदर्शी एवम् सुस्पष्ट बनाउने सम्बन्धमा जो चाहिने कार्य अविलम्ब गर्नु भनी विपक्षी प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सिंहदरबार, काठमाडौं एवम् संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय, सिंहदरबारसमेतको नाममा निर्देशनात्मक आदेश जारी हुने।

इजलास अधिकृत : विदुर काप्ले

कम्प्युटर: रामशरण तिमिल्सिना

इति संवत् २०७३ साल माघ २० गते रोज ५ शुभम्।

- यसै प्रकृतिको ०७२-WO-०६१४, उत्प्रेषण / परमादेश, रमा अर्याल वि. संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयसमेत भएको मुद्दामा पनि यसैअनुसार आदेश भएको छ।

६

स.प्र.न्या.श्री चोलेन्द्र शम्शेर ज.ब.रा. र मा.न्या.

श्री पुरुषोत्तम भण्डारी, ०७६-WH-०००४,
बन्दीप्रत्यक्षीकरण, मनोहर तिवारी वि. महानगरीय
प्रहरी परिसर टेकु, काठमाडौंसमेत

वस्तुतः बन्दीप्रत्यक्षीकरणको रिटमा कुनै व्यक्तिलाई राखिएको थुनाको वैधताको परीक्षण हुन्छ। यदि कुनै व्यक्ति वा निकायले कसैलाई कानूनविपरीत थुनामा राखेमा, प्रवृत्त भावना वा बदनियतसाथ थुनामा राखेमा, पक्राउ गर्नुपर्ने कारणको सूचना नै नदिई थुनामा राखेमा, प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्तविपरीत थुनामा राखेमा, कानूनले अनिवार्य रूपले पालना गर्नुपर्ने कार्यविधि पालना नगरी थुनामा राखेमा, अख्तियारप्राप्त व्यक्तिबाहेक अरूबाट भएको कामकारबाही तथा आदेशले थुनामा राखेमा, स्वच्छ सुनुवाइ बेगर थुनामा राखेमा, अभियोग नलगाई थुनामा राखेमा, अधिकारक्षेत्रको अभाव वा अधिकारक्षेत्रात्मक

त्रुटि गरी थुनामा राखेमा त्यस्तो थुनालाई वैध थुना नमानिने।

निवेदकले मुद्दाको पुर्पक्षको सिलसिलामा आफू थुनामा रहेको कुरालाई स्वीकार गरेको अवस्था देखिन्छ भने विपक्षीहरूको लिखित जवाफमा विपक्षीलाई मुद्दाको रोहको क्रममा कानूनबमोजिम थुनामा राखेको भन्ने देखिन्छ। मुद्दा हेर्ने अधिकारीले मुद्दाको पुर्पक्षको क्रममा राखिएको थुनाउपर चित्त नबुझ्ने व्यक्तिले माथिल्लो पुनरावेदन सुन्ने अदालतमा निवेदन दिन सक्ने व्यवस्था कानूनले नै सुरक्षित गरेको देखिन्छ। निवेदकले काठमाडौं जिल्ला अदालतको मिति २०७५।६।२२ को थुनछेक आदेशउपर उच्च अदालत पाटनमा निवेदन दिई उच्च अदालत पाटनबाट समेत काठमाडौं जिल्ला अदालतको आदेशलाई मिति २०७५।८।२७ मा सदर गरेको अवस्था देखिन्छ। विचाराधीन मुद्दामा सक्षम अदालतले न्यायिक प्रक्रियाअनुसार मुद्दाको सुनुवाइ हुँदाको अवस्थामा आरोपित कसुरको सम्बन्धमा प्रमाणको मूल्याङ्कन गरी न्याय निरूपण गर्ने भएकोले कानूनबमोजिम पुर्पक्षको लागि थुनामा राखेको कुरामा बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी गर्नु नपर्ने भनी विजयराज तुलाधर विरुद्ध काठमाडौं जिल्ला अदालतसमेत भएको (ने.का.प. २०७५, अड्क १०, नि.नं.१०१०८, पूर्ण इजलास) बन्दीप्रत्यक्षीकरणको निवेदनमा सिद्धान्तसमेत प्रतिपादन भएर रहेको अवस्था देखिन्छ। तसर्थ कानूनबमोजिमको प्रक्रिया पूरा गरी थुनछेक आदेश भएको देखिएको, उक्त आदेश उच्च अदालत पाटनबाट सदर भएको र मुद्दा अदालतमा विचाराधीन अवस्थामा रही कानून एवम् प्रमाणको मूल्याङ्कन गरी निर्णय हुने विषय भएकोले उल्लिखित नजिर सिद्धान्तसमेतको आधारमा यी निवेदकको हकमा बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी गर्नु पर्नेसम्मको स्पष्ट आधार नदेखिने।

अतः विवेचित आधार कारणहरूबाट निवेदन मागदाबीबमोजिम बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी

गर्न मिल्ने नदेखिँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ।
इजलास अधिकृत: ध्रुवराज कार्की
कम्प्युटर: रामशरण तिमल्सिना
इति संवत् २०७६ साल साउन १३ गते रोज २ शुभम् ।

इजलास नं. १

१

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शम्शेर ज.ब.रा., ०७-WO-०७०४, उत्प्रेषण / परमादेश, दशन मण्डल खंगसमेत वि. सतीशकुमार खंग

विवादित कि.नं. ३०४ को जग्गा बाटो भई नेपाल सरकारको कायम रहेको तथ्यमा विवाद छैन । उक्त कुरा मिसिल संलग्न पेस भएको फिल्डबुक उतारको फोटोकपीबाट समेत स्पष्ट भइरहेको देखिन्छ । जग्गा (नाप जाँच) ऐन, २०१९ को दफा २(ड) मा “सरकारी जग्गा” भन्नाले सडक, बाटो, रेल्वे तथा सरकारी घर, भवन वा कार्यालय रहेको जग्गा सम्झनुपर्छ...भनी परिभाषित भएको पाइन्छ । सार्वजनिक प्रयोगमा रहेको बाटोको संरक्षण गरी सम्बन्धित सबैले निर्वाध रूपमा प्रयोग गर्न पाउने गरी व्यवस्थित गर्नुपर्ने हुनाले उक्त बाटोको सरकारी जग्गामा अनधिकृतरूपमा विपक्षीहरूले माटो काट्ने, बाटो अवरुद्ध गर्ने, निकास बन्द गर्ने र क्षति पुऱ्याउने कार्यलाई कानून र न्यायको रोहमा किमार्थ स्वीकारयोग्य कार्य हो भनी मान्न नसकिने ।

तसर्थ निवेदकले निवेदनमा उल्लेख गरेको सप्तरी जिल्ला, जमुनि मधेपूरा गा.वि.स. वडा नं. ५(ख) को कि.नं. ३०४ को सरकारी सार्वजनिक बाटो नभत्काउनु, क्षति नपुऱ्याउनु र निवेदकलाई आवतजावत गर्न कुनै किसिमले अवरोध नगर्नु भनी प्रत्यर्थीहरूका नाउँमा निषेधाज्ञाको आदेश जारी हुने गरी भएको मिति २०७०।५।२ को पुनरावेदन अदालत

राजविराजको आदेश मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ ।
विपक्षीहरूको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।
इजलास अधिकृत: इन्द्रकुमार खड्का
कम्प्युटर: सिजन रेग्मी
इति संवत् २०७३ साल साउन १६ गते रोज १ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०७०-WO-०७०४, उत्प्रेषण/परमादेश, पवनकुमार सारडा वि. श्रम अदालत, काठमाडौंसमेत कोशी अञ्चल अस्पतालबाट गोपाल सहनीको मिति २०६९।१०।९ को स्वास्थ्य जाँच प्रतिवेदन मिसिल संलग्न रहेको देखिन्छ भने गोपाल सहनी निवेदक कम्पनीकै कामदारको हैसियतले कम्पनीमा काम गरिरहेको अवस्थामा लडी घाइते भई अङ्गभङ्गसमेत भई कानूनअनुरूपको कोशी अञ्चल अस्पतालको स्वास्थ्य जाँच प्रतिवेदनबाट अङ्गभङ्ग प्रतिशतसमेत निर्धारण भएको देखिएकोले गोपाल सहनीलाई क्षतिपूर्ति तथा उपचार खर्चसमेत दिलाई भराइ दिने गरी श्रम कार्यालयबाट मिति २०७०।२।१९ मा निर्णय भएको देखिने ।

श्रम ऐन, २०४८ को दफा ६७(ड) मा भएको कारखाना निरीक्षकको अधिकारअन्तर्गत “श्रम अधिकृत नभएको अस्वस्थामा निजको काम, कर्तव्य र अधिकार प्रयोग गर्ने” भन्ने कानूनी प्रावधानअनुरूप नै कारखाना निरीक्षकबाट मिति २०७०।२।१९ मा भएको निर्णयलाई निवेदकको निवेदन जिकिरबमोजिम अनधिकृत र क्षेत्राधिकारविहीन मान्न मिल्ने नदेखिने ।

गोपाल सहनीको कोशी अञ्चल अस्पतालबाट स्वास्थ्य जाँच भएको र जाँच हुँदा निजको बायाँ हात भाँचिएकोले अङ्गभङ्ग भएको हुँदा निजलाई क्षतिपूर्ति दिनुपर्ने भन्ने रायसमेतको आधारमा गोपाल सहनीलाई क्षतिपूर्ति तथा उपचार खर्चसमेत दिलाई भराइ दिने गरी भएको श्रम कार्यालयको मिति २०७०।२।१९ को निर्णयलाई सदर गर्ने गरी श्रम अदालतबाट मिति

२०७०।८।१४ मा भएको फेसला कानूनसम्मत देखिँदा निवेदन जिकिरबमोजिम रिट जारी हुन नसक्ने।

शाखा अधिकृत: देवी चौधरी

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७२ साल असार १ गते रोज ३ शुभम्।

३

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री दीपककुमार कार्की, ०७२-WO-०४४७, उत्प्रेषण / परमादेश, रमेश काफ्ले वि. राष्ट्रपतिको कार्यालय, महाराजगन्जसमेत

सावित्री थापा गुरुङ आयुक्त पदमा नियुक्त भएको मितिदेखि नै लागु हुने गरी बेतलबी काजमा रहेको त्रिभुवन विश्वविद्यालयको मिति २०७२।३।२ को पत्रबाट देखिँदा निजले त्रिभुवन विश्वविद्यालय वा त्यसको आङ्गिक क्याम्पसबाट तलबलगायतको कुनै सुविधासमेत नलिएकोले एकैपटक दुईवटा सरकारी पदमा रहेको वा निजले दोहोरो सुविधा लिएको देखिन नआउने।

त्यस्तै सावित्री थापा गुरुङ बेतलबी काजमा रहेकैबेला सहप्राध्यापकबाट राजीनामा दिएकोमा मिति २०७२।९।२१ मा बसेको त्रि.वि. कार्यकारी परिषद्को बैठकले सोही दिनदेखि लागु हुने गरी निजको राजीनामा स्वीकृत गरिसकेको भनी त्रि.वि. को रजिस्ट्रारको कार्यालयको मिति २०७२।९।२३ को पत्रबाट देखिँदा निज हाल त्रिभुवन विश्वविद्यालयको सहप्राध्यापकको पदमा कार्यरत रहेको मान्न नसकिने। सावित्री थापा गुरुङ त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट कानूनमा स्नातकसमेत गरी जवाहरलाल नेहरू विश्वविद्यालयबाट राजनीतिक शास्त्रमा पि.एच.डि.सम्मको शैक्षिक योग्यता हासिल गरेको निजको लिखित जवाफबाट देखिन्छ। निजको नियुक्ति हुँदाको बखत निज कुनै राजनीतिक दलको सदस्य भएको वा निजको नैतिक चरित्र नभएको सम्बन्धमा निवेदकले कुनै दाबी लिन सकेको देखिँदैन। सावित्री थापा गुरुङ २०४७ सालदेखि नै

त्रिभुवन विश्वविद्यालयको सेवामा रहेको देखिएकोले मिति २०७१।१२।१९ मा निजको नियुक्ति हुँदा माथि उल्लिखित उपधारा (६) को देहाय (ग) बमोजिम निजले बिस वर्ष काम गरेको पनि देखिएबाट नेपालको संविधानको धारा २३८ को उपधारा ६ मा उल्लिखित अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको आयुक्त पदमा नियुक्ति हुन कानूनबमोजिमको योग्यता निजले प्राप्त गरेको देखिन आउने।

यसका अतिरिक्त सावित्री थापा गुरुङ मिति २०७१।१२।१९ मा अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको आयुक्त पदमा नियुक्त भएको देखिन्छ। तर प्रस्तुत रिट निवेदन २०७२।९।१६ मा दर्ता भएको रहेछ। रिट निवेदन यति ढिलो समयपश्चात् दायर हुनुपर्ने कुनै वस्तुनिष्ठ कारण रिट निवेदनमा उल्लेख भएको देखिँदैन। प्रस्तुत रिट निवेदन नेपालको संविधानको धारा १३३(२) बमोजिम सार्वजनिक सरोकारको रूपमा दायर हुन आएको छ। यस्तो सार्वजनिक सरोकारको निवेदन अदालतमा दर्ता गर्ने समयको सन्दर्भमा कुनै निश्चित मापदण्डसमेत रहेको पाइँदैन। तर कुनै कार्यलाई चुनौती दिई सर्वोच्च अदालतको असाधारण क्षेत्राधिकार गुहादा युक्तियुक्त समयभित्र निवेदन दिनुपर्ने हुन्छ। विलम्बको सिद्धान्तले पनि आफ्नो हक अधिकारप्रति सचेत रहेको व्यक्तिले त्यस्तो हक अधिकार कहींकतैबाट हनन् भएको देखिएको अवस्थामा उचित समयभित्र अदालतको शरणमा जानुपर्ने भनी अपेक्षा गरेको हुन्छ। आफ्नो हक अधिकारप्रति सचेत नहुने व्यक्तिलाई अदालतले पनि जहिलेसुकै मद्दत गर्न सक्दैन। विलम्बको सिद्धान्तले यति दिनभित्र अदालत, आउनु पर्ने भनी कुनै निश्चित दिनको संख्या किटान नगरे पनि अस्वाभाविक रूपमा विलम्ब गरी अदालतमा प्रवेश गर्नलाई भनी रोक लगाएको छ। सावित्री थापा गुरुङ अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको आयुक्त पदमा नियुक्त भएको लगभग ९ महिनापश्चात् निजको नियुक्तिमा प्रश्न उठाई

परेको प्रस्तुत रिट निवेदन उचित समयभित्र परेको मान्न नसकिने।

तसर्थ, विवेचित आधार कारणबाट अख्तियार दुरुपयोग आयोगको आयुक्त पदमा नियुक्त सावित्री थापा गुरूडको नियुक्ति कानूनविपरीत नदेखिएको तथा प्रस्तुत रिट निवेदन अत्यधिक विलम्ब गरी परेको देखिँदा निवेदकको मागअनुसारको आदेश जारी गरिरहन परेन। रिट निवेदन खारेज हुने।

इजलास अधिकृत: रामु शर्मा

कम्प्युटर: रामशरण तिमिल्सिना

इति संवत् २०७४ साल फागुन २ गते रोज ४ शुभम्।

४

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री दीपककुमार कार्की, ०७२-WO-०७८७, उत्प्रेषण, प्रविन पन्दाकसमेत वि. लोक सेवा आयोग केन्द्रीय कार्यालय, अनामनगर

सकारात्मक विभेद र सामाजिक न्यायको अवधारणाअनुसार निजामती सेवालगायतका सरकारी सेवामा महिला, आदिवासी जनजाति, मधेसी, दलित, अपाङ्ग, पिछडिएको क्षेत्रका बासिन्दालाई आरक्षणको व्यवस्था गरिएको छ। नेपालको संविधानको धारा २४३ ले निजामती सेवाको पदमा नियुक्तिका लागि उपयुक्त उम्मेदवार छनौट गर्न परीक्षा सञ्चालन गर्ने कर्तव्य लोक सेवा आयोगलाई तोकेको छ। उक्त कर्तव्य निर्वाह गर्न लोक सेवा आयोगले आफ्नो कार्यविधि आफैँ बनाउन सक्ने व्यवस्था रहेको छ। त्यसैअनुरूप रा.प. तृतीय श्रेणीको पदको लागि हुने छनौट परीक्षा विभिन्न चरणमा लिने र निजामती सेवाका पद, श्रेणी, तहअनुसार न्यूनतम परीक्षा दस्तुरको प्रावधान राख्ने क्रममा आयोगको निर्णयानुसार दस्तुर तोकिएको कुरा लोक सेवा आयोगको लिखित जवाफबाट देखिन्छ। सोहीअनुसार रा.प. तृतीय श्रेणी (अप्राविधिक) को खुल्लातर्फको परीक्षा दस्तुर एकमुष्ट रू. १०००।- तोकिएको र सो श्रेणीमा खुल्लाबाहेक अन्य समावेशी

समूहमा दरखास्त दिँदा थप रू. ४००।- र न्याय तथा परराष्ट्र सेवाको लागि थप रू.४००।- दस्तुर तोकिएको देखिन्छ। त्यसरी विभिन्न चरणमा लिइने छनौट परीक्षाको लागि हरेक चरणको लागि छुट्टाछुट्टै परीक्षा दस्तुर लिने व्यवस्था गर्दा स्वयम् परीक्षार्थी हरेक चरणमा परीक्षा दस्तुर बुझाउन जानुपर्ने हुँदा त्यसबाट छनौट प्रक्रिया नै झन्झटिलो बन्न जाने देखिन्छ। यसका साथै परीक्षा दस्तुर संकलनमा नै ठुलो स्रोत साधनको खर्च हुने अवस्था पनि रहन्छ। जसबाट परीक्षार्थीलाई समेत मर्का पर्न जाने देखिँदा हरेक चरणको परीक्षाको लागि छुट्टाछुट्टै दस्तुर लिने कार्य व्यावहारिक हुन नसक्ने देखिने।

निवेदकले समावेशी समूहमा परीक्षा दिने उम्मेदवारको लागि लाग्ने थप दस्तुर रू. ४००।- पनि संवैधानिक व्यवस्थाविपरीत भयो भनी दाबी लिएकोमा सोतर्फ हेर्दा रू. ४००।- दस्तुर तिर्न नसकेर कोही व्यक्ति वा निवेदक स्वयम् लोक सेवा आयोगको जाँच दिनबाट वञ्चित भएको भनी प्रस्तुत रिट निवेदनको मिसिल संलग्न कागज प्रमाणबाट खुल्न सकेको छैन। समावेशी समूहको नतिजा प्रकाशनलगायतका विभिन्न कार्य छुट्टाछुट्टै गर्नुपर्ने भएकोले त्यसको लागि लिइने शुल्क वा दस्तुर लिने नमिल्ने वा अत्यधिक भयो भनी मान्न मिल्ने देखिएन। यसरी लोकसेवा आयोगले समावेशी समूहमा परीक्षा दिने उम्मेदवारको लागि थप परीक्षा दस्तुर तोकिएको कार्य समानताको अधिकार र सामाजिक न्यायको हकविपरीत भयो भनी मान्न नसकिने।

तसर्थ विवेचित आधार कारणबाट रा.प. तृतीय श्रेणी परीक्षाहरू विभिन्न चरणमा हुने भएकोले त्यसको दस्तुर एकमुष्ट लिँदा परीक्षार्थी तथा लोक सेवा आयोगलाई सहज हुने देखिएको तथा लोक सेवा आयोगले रा.प. तृतीय श्रेणीको परीक्षाको लागि खुल्लातर्फ रू. १०००।- र समावेशी समूहमा जाँच दिने उम्मेदवारको लागि प्रत्येक समूहको लागि थप दस्तुर

रु. ४००।- तथा न्याय, परराष्ट्र सेवाको लागि छुट्टै रु. ४००।- दस्तुर लिने व्यवस्था नेपालको संविधानले प्रत्याभूति गरेको समानताको हक र सामाजिक न्यायको हक एवम् सकारात्मक विभेदको अवधारणाविपरीत भएको नदेखिँदा निवेदकको मागबमोजिमको आदेश जारी गरिरहन परेन । प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ।

प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठहरे पनि लोक सेवा आयोगबाट सुरु नियुक्तिका लागि विज्ञापित हुने पदहरूमा छनौट गर्न लिइने परीक्षाको लागि लोक सेवा आयोग सेवा आयोगले तोकेको दस्तुर सबै नेपाली नागरिकले तिर्न सक्ने अवस्था नरहेकोले त्यस्तो आर्थिक रूपमा विपन्न भएको प्रमाण पत्र आधिकारिक निकायबाट कुनै व्यक्तिले ल्याएको रहेछ भने त्यस्तो व्यक्तिलाई निःशुल्क रूपमा दरखास्त फाराम भर्न अवसर प्रदान गर्ने सन्दर्भमा सम्बन्धित अन्य निकायसँग समन्वय गरी आवश्यक व्यवस्था गर्नु गराउनु भनी लोक सेवा आयोगको नाममा निर्देशनात्मक आदेश जारी हुने ।

इजलास अधिकृत: रामु शर्मा

कम्प्युटर: विकेश गुरागाई

इति संवत् २०७४ साल फागुन २ गते रोज ४ शुभम् ।

५

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा, ०६९-CI-०५६९, निषेधाज्ञा, रमेशराज दाहाल वि. लिलानाथ दाहालसमेत

मिसिल संलग्न प्रमाण कागजहरूबाट कुखुरा पालनलाई व्यवस्थित गर्नको लागि पुनरावेदक रमेशराज दाहालले मिति २०६८।४।६ मा कम्पनी रजिस्ट्रारको कार्यालयमा दाहाल पोल्ट्री फार्म नामको कम्पनी दर्ता गरेको देखिन्छ । औद्योगिक व्यवसाय ऐन, २०७३ को दफा ३ मा “कसैले यस ऐनबमोजिम दर्ता नगराई उद्योगको स्थापना वा सञ्चालन गर्न वा गराउनु हुँदैन” भनी उल्लेख गरेको छ । उक्त कानूनी व्यवस्थाबमोजिम यी पुनरावेदकले सम्बन्धित निकायबाट कानूनानुसार

लिनुपर्ने अनुमति लिएर मात्र कम्पनीको उद्देश्यअनुसार उद्योग सञ्चालन गर्नुपर्नेमा घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालयको मिति २०६८।३।१६, च.नं. १३६६ को पत्रबाट उक्त कार्यालयमा निजले उद्योग दर्ता गरी कुखुरा पालन व्यवसायको लागि अनुमति लिएको भन्ने नदेखिने ।

स्वच्छ वातावरणमा बाँच्न पाउने व्यक्तिको नैसर्गिक हक हो । जनस्वास्थ्यमा असर पुग्ने कोही कसैले कार्य गरेमा त्यसलाई नियन्त्रण गर्ने अधिकार राज्य शक्तिमा रहेको हुन्छ । नागरिकले आफ्नो पेशा व्यवसाय सञ्चालन गर्न पाउने अधिकारको प्रयोग गर्दा अन्य व्यक्ति वा समुदायलाई अपूरणीय क्षति पुग्ने तरिकाले कार्य गर्न मिल्दैन । आफ्नो अधिकारको प्रयोग गर्दा अर्काको अधिकारमा आघात पर्ने गरी कार्य गर्न कानूनले कसैलाई छुट दिएको हुँदैन । कुनै पनि पेशा व्यवसाय गर्दा त्यसको उचित प्रक्रिया पूरा गरी मापदण्डअनुसार सञ्चालन गर्नु पर्दछ भन्ने कुरामा विवाद हुन नसक्ने ।

प्रस्तुत मुद्दामा बहसको क्रममा यी पुनरावेदकतर्फबाट उपस्थित कानून व्यवसायीले हाल उक्त स्थानमा कुखुरा पालन उद्योग सञ्चालन नरही सो स्थानमा खेती सञ्चालन भइरहेको भन्ने जिकिर लिएको देखिन्छ । सो भनाइलाई प्रत्यर्थीतर्फबाट पनि समर्थित गरेको देखिँदा प्रस्तुत पुनरावेदनलाई खण्डन गरिरहन नपर्ने ।

तसर्थ, उल्लिखित आधार कारणबाट पुनरावेदन अदालत पाटनबाट मिति २०६८।१०।११ मा भएको आदेश मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक रमेशराज दाहालको पुनरावेदन जिकिर पुन्र नसक्ने ।

रिट निवेदकहरूले व्यक्तिगत सरोकारको विषय मात्र नउठाई समग्र समुदायमा असर पर्ने वातावरणीय हकसम्बन्धी विषयलाई उठाएको देखिन्छ । लोक कल्याणकारी राज्यको अवधारणाअनुसार नागरिकको

सर्वोत्तम हित र कल्याण, हक अधिकारको संरक्षण तथा स्थानीय समुदायको स्वास्थ्य र बासस्थानको उचित व्यवस्थापन र सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने हकको सन्दर्भ पनि उठाएको देखिन्छ । समुदायको स्वास्थ्य सुरक्षा र मानवीय कल्याणको लागि सरकारको तर्फबाट गरिने कार्यहरूको नीतिगत स्वच्छता र कार्यक्रममा प्रभावकारिता अझै प्रस्टसँग देख्न सकिएको छैन । वातावरण संरक्षणलाई लक्षित गरी बनेको कानून, नीति नियम तथा कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन र त्यसको अनुगमन निरन्तर रूपमा गर्नु सरकारको कर्तव्यभित्र पर्ने विषय हुन् । उल्लिखित समग्र विषय र पक्षलाई विचार गरी देहायबमोजिम गर्नु गराउनु भनी नेपाल सरकारको नाममा निर्देशनात्मक आदेश जारी गरी दिएको छः-

- (१) उद्योगधन्दा सञ्चालन गर्न पाउने नागरिकको संवैधानिक तथा कानूनी हक रहेको सन्दर्भमा त्यसबाट पर्न सक्ने नकारात्मक असरहरूको खास गरी वातावरणीय प्रभाव र वायु प्रदूषण, ध्वनि प्रदूषण, जल प्रदूषण, नदीलगायत अन्य प्रदूषणको मूल्याङ्कन तथा निरीक्षण एवम् अनुगमन प्रणालीलाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- (२) वातावरणीय प्रदूषणको प्रभावको बारेमा उपचार खोज्न नागरिक अदालतसम्म आउनु पर्ने अवस्थाको अन्त्य गरी जनसाधारणलाई सहज पहुँच हुने किसिमको संयन्त्र निर्माण गरी प्रचार प्रसार र त्यसको उचित व्यवस्थापन गर्नेतर्फ आवश्यक प्रबन्ध मिलाउनु ।
- (३) मानव वस्तीभित्र कुखुरा फर्म, गाई फर्म वा यस्तै कृषि तथा पशुजन्य व्यवसाय सञ्चालन गर्नु पर्दा मानव स्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पर्ने वा नपर्ने विषयमा आवश्यक वा आवधिक जाँचबुझ गरी असर नपर्ने भए मात्र अनुमति प्रदान गर्ने र त्यसको निरन्तर अनुगमन गर्ने

संयन्त्रको निर्माण गर्ने ।

इजलास अधिकृत: अनुपमा पन्त

कम्प्युटर: कृष्णमाया खतिवडा

इति संवत् २०७४ साल चैत १४ गते रोज ४ शुभम् ।

६

मान्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मान्या.श्री उम्बरबहादुर शाही, ०७३-CR-१४०४, जबरजस्ती करणी, *सन्दिप थपलिया वि. नेपाल सरकार*

पीडितले प्रतिवादीले आफ्नो सू गर्ने ठाउँमा निजको लिङ्ग दली छिराउन खोज्दा दुखेको कारण चिच्याएको भनी लेखाएको र निजको योनिमा पिसाब फेर्न जाँदा दुख्ने पोलेको कारण पीडितको आमाले घटनासम्बन्धमा जानकारी पाएको देखिन्छ । योनिमा प्रतिवादीको लिङ्ग केही प्रवेश गरेको तथ्य पीडितको बयानबाट स्पष्ट भएको देखिन्छ । जबरजस्ती करणीको वारदात हुन कन्याजाली च्यातिाएकै हुनुपर्छ भन्ने पुरातन मानसिकतालाई *Medical Jurisprudence* ले इन्कार गरिसकेको र हाम्रो कानूनी व्यवस्थासमेतले लिङ्गको केही वा आंशिक प्रवेश मात्र पनि जबरजस्ती करणीको वारदातका लागि पर्याप्त हुने भन्ने देखिँदा प्रतिवादीको तर्फबाट उपस्थित हुनुभएका कानून व्यवसायीहरूले उल्लेख गरेजस्तो *Hymen Intact* भएको अवस्थामा *Spermatozoa* नभेटिएको अवस्थामा जबरजस्ती करणी नहुने भन्ने कथनसँग सहमत हुन सकिएन । पीडितको उमेर ९ वर्षको देखिँदा पीडितको शरीरमा संघर्षका लक्षणहरू नभएको हुँदा जबरजस्ती करणीको वारदात नभएको भन्ने हुँदैन । संघर्षका चिह्न नभए पनि नाबालिकासँगको करणीले जबरजस्ती करणीको कसुर हुने हुन्छ । नाबालिकाले कसुरको प्रतिकार गर्न नसक्ने हुँदा नाबालिकाको शरीरमा संघर्षका चिह्न नहुनु स्वाभाविक हुन्छ । पीडितको योनिमा लिङ्ग केही प्रवेश भएको अवस्थामा *Hymen Rapture* हुने सम्भावना हुँदैन । तर लिङ्ग केही मात्र प्रवेश भएको अवस्थामा पनि करणीको कसुर हुने ।

करणीको कार्य लिङ्ग प्रवेशपछि मात्रै सुरु हुने नभई करणी गर्ने उद्देश्यले यौन कार्य सुरु गर्दादेखि नै करणीको कार्य हुन्छ । लिङ्गको पूर्ण प्रवेश र कर्ताको पूर्ण सन्तुष्टिलाई आधार मानेर वा पीडितको योनिमा परेको आघातको असरलाई विचार गरी जबरजस्ती करणीको कार्य भए वा नभएको निर्णय गर्ने हो भनी करणीको सम्बन्धमा पीडित वा पीडकको आ-आफ्नो स्थितिअनुसार विरोधाभाषपूर्ण व्याख्या गर्नुपर्ने हुन जान्छ, लिङ्ग र योनिको सम्पर्क गरी करणीको कार्य हुने हुनाले योनिमा कति प्रवेश होइन कि योनिमा घर्षण वा प्रवेश पनि करणी गर्ने उद्देश्यले भएको छ भने सो करणी भएको मान्नुपर्ने । बालिकाको यौनाङ्गमा लिङ्गले हुने, रगड्ने वा आंशिक रूपमा प्रवेश गरेको रहेछ भने पनि बालिकाउपर करणीको कार्य पूरा भएसम्म नै मान्नुपर्ने हुन्छ । अन्यथा त्यहाँसम्म प्रवेश गर्ने कुरा अप्रासङ्गिक हुन्छ । आपराधिक मनसायलाई हेरी खराब कार्यलाई निरूत्साहित गरी दण्डित गर्ने हिसाबले कसुरसम्बन्धी कानूनको व्याख्या गर्नुपर्ने भनी नेपाल सरकार वि. २सि वि.क. समेत भएको जबरजस्ती करणी मुद्दामा यस अदालतको पूर्ण इजलासबाट (ने.का.प.२०७३, अड्क१, नि.नं.१२२७) भएको व्याख्यासमेतबाट बालिकाउपरको कसुरमा लिङ्ग पूर्ण प्रवेश नभए पनि संघर्षका चिह्नहरू नभए पनि बालिकाउपर जबरजस्ती करणीको कसुर हुने भन्ने सिद्धान्त प्रतिपादन भएको पाइन्छ । प्रस्तुत वारदातमा पीडिता बालबालिका रहेको र पीडिताले अदालतमा उपस्थित भई करणी गर्ने प्रतिवादीको मनसाय भई करणीको वारदात स्थापित हुने गरी बकपत्र गरिएको सन्दर्भमा कन्याजाली नच्यातिकै आधारमा जबरजस्ती करणीको कसुर नभएको भन्ने अर्थ गर्न न्यायोचित नहुने ।

अतः विवेचित आधार कारणबाट प्रतिवादी सन्दिप थपलीयालाई मुलुकी ऐन, जबरजस्ती करणीको ३(१) नं. बमोजिम १० (दश) वर्ष कैद र ऐ. १० नं. बमोजिम पीडितलाई रु. २५,०००/- क्षतिपूर्ति

भराई दिने गरी भएको सुरु फैसलालाई सदर गरेको उच्च अदालत विराटनगर, इलाम इजलासको मिति २०७३।७।२५ को फैसला मनासिब देखिँदा सदर हुने ।
इजलास अधिकृत: अनुपमा पन्त
कम्प्युटर: चन्द्रशेर राना
इति संवत् २०७४ साल चैत १५ गते रोज ५ शुभम् ।

इजलास नं. २

१

मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शम्शेर ज.ब.रा. र मा.न्या.श्री मीरा खडका, ०७२-CR-०७९०, ज्यान मार्ने उद्योग, नेपाल सरकार वि. राजकुमार साह गोढसमेत

पुनरावेदक वादीले पुनरावेदनपत्रमा अंश विवादको जरियाबाट वारदात भएको, प्रतिवादी राजकुमार गोढले आफूले कुटपिट गरेको कुरा मौकामा स्वीकार गरेका, पीडितहरूको घा जाँच केस फारामबाट निजहरूउपर धारिलो हतियार प्रहार भएको पुष्टि भएको अवस्थामा प्रतिवादीहरूलाई सफाई दिने गरी भएको पुनरावेदन अदालत हेटौँडाको फैसला बदर गरी अभियोग माग दाबीबमोजिम प्रतिवादीहरूलाई सजाय गरिपाउँ भन्ने मुख्य जिकिर लिएको पाइन्छ । तत्सम्बन्धमा विचार गर्दा, जाहेरवाला र प्रतिवादीहरूको बिचमा अंश मुद्दाको विषयलाई लिएर प्रस्तुत घटना घट्न गएको देखिन्छ । मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १५ नं. बमोजिम ज्यान मार्ने उद्योगको कसुर स्थापित हुन ज्यान मार्ने मनसायले हानेको र मर्नेसम्मको काम गरेको तर कुनै कारणले ज्यान मर्न भने नपाएको अवस्था प्रमाणित हुनुपर्ने हुन्छ । प्रस्तुत मुद्दामा ज्यान मार्ने मनसायले मार्ने योजनासहित आएर प्रहार गर्ने हो भने अर्कै घातक हतियारको प्रयोग गर्न सकिने अवस्था रहेकोमा प्रतिवादीहरूबाट त्यस्तो कुनै घातक हतियारको प्रयोग भएको पनि नदेखिने ।

प्रतिवादीहरूले पीडितहरूलाई मार्नु पर्ने कुनै

प्रकारको पूर्वसिद्धि रहेको र प्रतिवादीहरूले मार्नु पर्नेसम्मको अन्य कुनै पनि कारण परिबन्ध रहे भएको तथ्य मिसिल संलग्न कागजातबाट खुल्न आएको नदेखिएको अवस्थामा ज्यान मार्ने मनसाय रहेको भनी मान्न मिल्दैन। घाइतेहरूको घा जाँच केस फारम हेर्दा मर्नेसम्मको चोट परेको अवस्था देखिँदैन। यसरी मिसिल संलग्न घा जाँच केस फारमबाट मर्नेसम्मको चोट नदेखिएको साथै प्रतिवादीहरूले पीडितलाई ज्यानै मार्ने मनसायले पूर्वयोजनाअनुरूप जोखिमी हतियारले आक्रमण गरेको भन्ने तथ्य स्थापित हुन सकेको नदेखिने।

प्रस्तुत वारदात हेर्दा, प्रतिवादीहरूले जाहेरवालाका छोरा रामभजन साह तथा श्रीमती भवानीदेवीउपर लाठासमेतले कुटपिट गरेको तथ्य प्रतिवादीहरूउपरको किटानी जाहेरी, प्रतिवादीहरूको मौकाको बयान तथा वादीतर्फका साक्षीहरूको बकपत्रबाट पुष्टि हुन आएको हुँदा ज्यान मार्ने उद्योगको वारदात नभए पनि कुटपिट भएको तथ्यमा विवाद देखिँदैन। यसरी कुटपिट भएको भन्ने किटानी जाहेरी, घा जाँच फारमबाट पीडितलाई चोट लागेको देखिएको, वादीतर्फका साक्षीहरूको बकपत्र तथा प्रतिवादीहरूको मौकाको बयानसमेतबाट पुष्टि भइरहेको अवस्थामा प्रस्तुत मुद्दा कुटपिटतर्फ परिणत गर्नुपर्नेमा वादी दाबी नै नपुग्ने ठहर गरी पुनरावेदन अदालत हेटौंडाबाट मिति २०७२।२।२५ मा भएको फैसला सो हदसम्म मिली केही उल्टी भई कुटपिटमा परिणत हुने।

इजलास अधिकृत: शिवहरि पौड्याल

कम्प्युटर: अमिररत्न महर्जन

इति संवत् २०७४ साल कात्तिक २६ गते रोज १ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शम्शेर ज.ब.रा. र मा.न्या.श्री हरिकृष्ण कार्की, ०७२-CR-००४४, ठगी, नेपाल सरकार वि. रमेश साहसमेत

प्रतिवादीहरू रमेश साह र प्रकाश पटेलले

भाँडा तथा सुनका गहना चम्काउने बहाना बनाई जाहेरवाली विष्णुकुमारी गुरुडलाई भ्रममा पारी निजको रु.१,३७,६२५।- पर्ने २ तोला ५० लालको सुनको बेरुवा ओँठी ठगी गरी लिएको देखिएकाले निजहरूउपर मुलुकी ऐन, ठगीको महलको १ र २ नं.को कसुर अपराधमा सोही महलको ४ नं.बमोजिम सजाय गरिपाउँ भन्ने अभियोग मागदाबी रहेकोमा प्रतिवादीहरूलाई मुलुकी ऐन, ठगीको महलको १ र २ नं.विपरीतको कसुर गरेको देखिँदा सोही महलको ४ नं.बमोजिम जनही २ वर्ष कैद र रु.१,३९,०००।- जरिवाना ठहर गरी ठगी भएको बिगो प्रतिवादीहरूबाट जाहेरवालालाई दामासाहीले भराई दिने गरी सुरु कास्की जिल्ला अदालतबाट मिति २०७०।१२।१० मा भएको फैसलाउपर प्रतिवादीहरूको पुनरावेदन अदालत पोखरामा पुनरावेदन परेकोमा पुनरावेदन अदालत पोखराबाट प्रतिवादीहरूलाई सफाइ दिने ठहर गरी मिति २०७१।१।२८ मा भएको फैसलाउपर चित्त नबुझाई वादी नेपाल सरकारको तर्फबाट यस अदालतमा पुनरावेदन पर्न आएको पाइने।

प्रतिवादीहरू रमेश साह र प्रकाश पटेलले अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष गरेको बयानमा आरोपित कसुर गरेकोमा साबित रहेको भए पनि अदालतमा आई गरेको बयानमा पूर्णतः इन्कार रहेको पाइन्छ। वादी नेपाल सरकारबाट जाहेरवालाको जाहेरी दरखास्त र प्रतिवादीहरूको अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्षको साबिती बयानको आधारमा अभियोग दायर गरेकोमा अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्षको साबिती बयानलाई खण्डन गरी प्रतिवादीहरूले अदालतसमक्ष कसुरमा इन्कार रही बयान गरेको देखिन आउने।

जाहेरवालीले सुरुमा हुलिया निवेदन दिँदा भारतीय मूलका २ जना व्यक्तिले ठगी गरेको भनी उल्लेख गरेकोमा पछि जाहेरी दिँदा भारतीय मूलका व्यक्तिहरू प्रकाश पटेल र रमेश साह नै हुन् निजहरूलाई खोजतलास एवम् पक्राउ गरी कारबाही गरिपाउँ भनी

उल्लेख गरे पनि निजहरूको नाम के कसरी यकिन गरी थाहा पाएको हो भन्ने सम्बन्धमा उक्त जाहेरीमा केही उल्लेख गर्न सकेकी छैनन्, एकातिर भने अर्कातिर निजले आफ्नो किटानी जाहेरी बेहोरालाई समर्थित हुने गरी अदालतसमक्ष बकपत्र गर्नुपर्नेमा निज अदालतसमक्ष उपस्थित भई बकपत्र गरेकोसमेत देखिन आएन जसबाट जाहेरीलाई प्रमाणमा ग्राह्य मान्न मिल्ने पनि देखिन नआउने।

प्रतिवादीहरूले अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष जाहेरवालाको सुन ठगी गरेको भनी साबिती बयान गरेको देखिन आए पनि अदालतसमक्षको बयानमा कसुर गरेकोमा इन्कार देखिन आएकोले जाहेरवालीले आफ्नो किटानी जाहेरी बेहोरालाई समर्थित हुने गरी अदालतसमक्ष उपस्थित भई बकपत्र गर्नुपर्ने मुख्य दायित्व हुन आउँदथ्यो जुन दायित्वबाट जाहेरवाला विमुख भई अदालतसमक्ष उपस्थित भई बकपत्र गरेको भन्ने पनि देखिन नआउने।

अतः विवेचित आफ्नो जाहेरी बेहोरा समर्थित हुने गरी जाहेरवालाको अदालतसमक्ष बकपत्र हुन नसकेको र प्रतिवादीहरूले अदालतसमक्षको बयानमा कसुरमा इन्कार रहेको अवस्थासमेतलाई दृष्टिगत गरी प्रतिवादीहरू रमेश साह र प्रकाश पटेललाई अभियोग दाबीबाट सफाइ दिने ठहर गरी पुनरावेदन अदालत पोखराबाट मिति २०७९।११।२८ मा भएको फैसला न्यायको रोहमा मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: कृष्णप्रसाद अधिकारी

कम्प्युटर: चन्दनकुमार मण्डल

इति संवत् २०७४ साल असार २८ गते रोज ४ शुभम्।

३

मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शम्शेर ज.ब.रा. र मा.न्या.श्री सपना प्रधान मल्ल, ०६८-CR-०३४९, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. उत्तिमलाल राय

मृतक श्रीमतीलाई प्रेसरको बिरामी भएको कारणले रक्सी नखावस् भन्ने चाहना हुँदाहुँदै र रक्सी

नखाउ भनी सम्झाउँदा सम्झाउँदै पनि बारम्बार रक्सी खाने गरेको हुँदा घटना घट्ने दिन मिति २०६४।७।१९ गते राति पनि निज प्रतिवादी उत्तिमलाल राय निन्द्राबाट बिउँझेर हेर्दा मृतक श्रीमतीलाई ओछ्यानमा नदेखेपछि खोज्दै जाँदा बाहिर हलुवाईको पसलतिर खाटमा सुतिरहेको देखेपछि, उठाउन खोज्दा रक्सी खाएर मातिर सुतेको कारणले जबरजस्ती पाखुरा समातेर ल्याएको र रिसको आवेगमा आँगनमा रहेको दाउराले मृतकको टाउकोमा २/३ पटक प्रहार गरेको भनी प्रतिवादीले अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष गरेको बयानको स.ज.८ बाट देखिन्छ। निजले अदालतसमक्ष सो कसुरमा इन्कारी गरे तापनि श्रीमती सोनावती देवीलाई सुतेको ठाउँबाट उठाएर ल्याउँदा लछार पछार गरेको ठाउँठाउँमा ठोकिएको र आफूले पनि हातले पिटेको भनी तत्कालै घटनाक्रमसहितको वस्तुस्थिति झल्किने गरी आंशिक रूपमा साबित नै रही बयान गरेको देखिन्छ। निज प्रतिवादीले अदालतसमक्ष गरेको बयानमा मृतक श्रीमतीलाई दाउराले टाउकोमा हानेको कुरा नखुलाए तापनि घटना विवरणअनुसार निजले दाउराले टाउकोलगायतका अङ्गमा प्रहार गरेको तथा निजले अधिकारप्राप्त अधिकारी र अदालतसमक्ष भएको बयान तथा मृतकको टाउकोका हड्डीसमेत फुटेको तथ्यबिच तादात्म्यता (Corroboration) रहेको देखिने।

मार्नु पर्ने पूर्वरिसइवी कारण रहेको नदेखिएको प्रतिवादी उत्तिमलाल राय यादवले अधिकारप्राप्त अधिकारी तथा अदालतसमक्ष गरेको बयान, घटनास्थल मुचुल्का, मौकामा बुझिएका व्यक्तिहरू तथा निजहरूले अदालतसमक्ष गरेको बकपत्र, लास जाँच तथा Autopsy Report समेतका कागजबाट हेर्दा, मृतकको टाउकोको Temporal bone fracture भएको ३/४ वटा Rib करडसमेत भाँचिएको अवस्था मृतक सोनावती देवी रायको लासमा देखिएको छ। प्रतिवादीको बयानबाट निजले सोनावतीलाई लछार

पछार पारेको र टाउकोमा दाउराले समेत हानेको भन्ने देखिएबाट यी प्रतिवादी उत्तिमलाल रायले सो वारदात हुँदाको अवस्थामा तत्कालको रिस थाम्न नसकी घिसार्ने पछार्ने र दाउराले समेत हानेको कारणले श्रीमतीको टाउकोको अगाडिको भाग Temporal bone fracture भई फुटेको र करडसमेत भाँचिएको कारणले श्रीमती सोनावती देवीको मृत्यु भएको तथ्य स्थापित हुन आएको देखिने ।

प्रस्तुत मुद्दामा उक्त मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धी महलको १४ नं. आकृष्ट हुने हुँदा सोही नं. बमोजिम सजाय गर्ने गरी भएको पुनरावेदन अदालत राजविराजको फैसला अन्यथा नभई मनासिब देखिन आयो । प्रतिवादीलाई अभियोग दाबीबमोजिम नै सजाय हुनुपर्ने भन्ने वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने ।

तसर्थ, विवेचित आधार प्रमाणबाट प्रतिवादी उत्तिमलाल राय यादवलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धी महलको १४ नं. बमोजिम १० वर्ष कैद सजाय हुने ठहर गरी पुनरावेदन अदालत राजविराजबाट मिति २०६७।१२।१६ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: शिवहरी पौड्याल
कम्प्युटर: विपिनकुमार महासेठ
इति संवत् २०७४ साल माघ २३ गते रोज ३ शुभम् ।

इजलास नं. ३

१

मा.न्या.श्री दीपककुमार कार्की र मा.न्या.श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ, ०६९-CI-०७५२, निषेधाज्ञा, रामदेव यादव वि. वासुदेव यादव

निषेधाज्ञा मूलतः कार्य हुने आशङ्काको स्थितिमा मात्र जारी हुने हो । निषेधाज्ञाको निवेदनबाट हकबेहकतर्फ प्रमाण बुझी निर्णय हुने होइन । हक

कायमसम्बन्धी विवादित विषयको निरूपण गर्ने अधिकारक्षेत्र सम्बन्धित जिल्ला अदालतको हुन्छ । हक बेहकमा मुद्दा परेमा अदालतबाट सो सम्बन्धमा निरूपण हुने नै हुँदा निषेधाज्ञाको निवेदनमार्फत सुरु अदालतको क्षेत्राधिकारमा असर पर्ने गरी निर्णय गर्न मिल्ने नहुने ।

“निषेधाज्ञाको निवेदनबाट हक बेहक गराउने कुरा होइन, तथापि यथास्थितिमा राखी कानूनी बाटो अनुशरण गराउने हो” भनी यस अदालतबाट नै.का.प. २०४४ अड्क २, नि.नं. २९८७ मा सिद्धान्तसमेत प्रतिपादन भएको छ । उक्त सिद्धान्तसमेतको आधारमा पुनरावेदन अदालत राजविराजबाट विपक्षीको नाममा निषेधाज्ञा जारी हुने ठहर्‍याई भएको आदेश मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: हिरा डंगोल

इति संवत् २०७४ साल असोज २३ गते रोज २ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री दीपककुमार कार्की र मा.न्या.डा.श्री आनन्दमोहन भट्टराई, ०६९-WO-१२५५, उत्प्रेषण, ज्ञानेन्द्रकुमार झा वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सिंहदरबारसमेत

मन्त्रिपरिषद्को मिति २०७०।१।२ को निर्णयले निवेदक निलम्बनमा परी अर्को मिति २०७०।२।७ को निर्णयबाट निवेदकलाई नेपाल इन्जिनियरिङ परिषद्को रजिस्ट्रार पदबाट हटाइएको देखिन्छ । नेपाल सरकार (मन्त्रिस्तर) को मिति २०६८।०६।१५ को निर्णयबाट यी निवेदक नेपाल इन्जिनियरिङ परिषद्को रजिस्ट्रार पदमा नियुक्त भएको देखिँदा उक्त मिति २०६८ सालदेखि २०७२ सालसम्म जम्मा ४ वर्षको अवधि भुक्तान भइसकेको देखिन्छ । यसबाट उक्त रजिस्ट्रारको पदको चार वर्ष कार्यावधिसमेत सकिसकेको देखिँदा प्रयोजन नभएकै विषयमा निवेदन मागबमोजिम रिट जारी गर्नुपर्ने औचित्य समाप्त भइसकेको परिस्थितिमा भौतिक

योजना मन्त्रालयबाट आफूलाई निलम्बन, बर्खास्ती गर्ने र विपक्षी उमेशप्रसाद थानीलाई उक्त पदमा नियुक्त गर्ने विपक्षी कार्यालयका विभिन्न मितिका निर्णय काम कारबाहीहरू उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरी नेपाल इन्जिनियरिङ परिषद्को रजिस्ट्रार पदमा पुनः कायम गर्नु भनी विपक्षीहरूका नाउँमा परमादेश, अधिकारपृच्छालगायतका आदेश जारी गरिपाउँ भन्ने निवेदन दाबीसँग सहमत हुन सकिएन । प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: हिरा डंगोल

कम्प्युटर: विपिनकुमार महासेठ

इति संवत् २०७४ साल पुस ३ गते रोज २ शुभम् ।

- यसै लगाउको ०६९-WO-१२१३, उत्प्रेषण, *ज्ञानेन्द्रकुमार झा वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सिंहदरबारसमेत* भएको मुद्दामा पनि यसै अनुसार फैसला भएको छ ।

३

मा.न्या.श्री दीपककुमार कार्की र मा.न्या.डा.श्री आनन्दमोहन भट्टराई, ०७२-WO-०२८५, उत्प्रेषण, सोमप्रसाद लुइँटेल वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत

फौजदारी मुद्दामा अनुसन्धानको क्रममा र मुद्दा पुर्पक्षको क्रममा लामो समयसम्म थुनामा रहेपश्चात् मुद्दा फैसला हुँदा आरोपित कसुरबाट सफाइ पाउने प्रतिवादीले त्यसरी थुनामा बस्नुपर्दाको परिणाम निजको वैयक्तिक स्वतन्त्रता एवम् निजको सामाजिक, आर्थिक र रोजगारीसमेतका अधिकार एवम् अवसरहरूमा क्षति पुगेको भनी दाबी लिनु अस्वाभाविक देखिँदैन । तर त्यस्तो क्षतिको सम्बोधन राज्यले कानूनसम्मत रूपमा नै गर्नुपर्ने हुन्छ । हाल प्रचलित कानूनमा त्यस्ता व्यक्तिलाई राज्यबाट क्षतिपूर्ति उपलब्ध गराउने व्यवस्था रहे भएको नदेखिने ।

नागरिक अधिकारको सम्मान र संरक्षण

गर्नु लोकतान्त्रिक राज्यको उत्तरदायित्वभित्र पर्दछ । यस अदालतबाट जारी भएको निर्देशनात्मक आदेश पनि नागरिकको अधिकारको सम्मान र संरक्षणसँग सम्बन्धित विषय हो । वैयक्तिक स्वतन्त्रताको हकको दृष्टिकोणबाट हेर्दा अनुसन्धानको क्रममा र मुद्दा पुर्पक्षको क्रममा थुनामा रहेको व्यक्ति अदालतको फैसलाबाट निर्दोष साबित भएपश्चात् निज थुनामा रहेको कारण निजलाई परेको क्षतिबापत मनासिब क्षतिपूर्तिको लागि आवश्यक पर्ने कानून निर्माणलाई प्राथमिकतामा राखी सोअनुरूप कानून निर्माण गर्नुपर्ने देखिने ।

वस्तुतः कानून निर्माण गर्ने सार्वभौम अधिकार व्यवस्थापिकाको हो र शक्तिपृथकीकरणको सिद्धान्तबमोजिम व्यवस्थापिकाको क्षेत्राधिकारभित्र पर्ने विषयमा न्यायालयबाट हस्तक्षेप हुनु हुँदैन । तर नागरिक अधिकारको संरक्षणसँग सम्बन्धित संवेदनशील विषयमा कानून बनाउनेतर्फ सम्बन्धित निकाय उदासीन रहन्छ भने संविधान तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानूनको दायित्वलाई समेत दृष्टिगत गरी यस्तो विषयमा संविधानको संरक्षकको हैसियतबाट न्यायालयले सम्बन्धित निकायलाई ध्यानाकर्षण गराउनु पर्ने ।

यस अदालतबाट मिति २०७२।१०।०७ मा जारी भएको निर्देशनात्मक आदेशबमोजिम हालसम्म पनि कानून निर्माण नभएको हुँदा सोसम्बन्धी कानूनी व्यवस्था गर्न ढिलाई भएको देखिन आयो । तसर्थ यस अदालतबाट मिति २०७२।१०।०७ मा जारी भएको निर्देशनात्मक आदेशलाई गम्भीरतापूर्वक लिई तीन महिनाभित्र एउटा कार्यदल गठन गरी सरोकारवाला र विशेषज्ञहरूसँग छलफलसमेत गरी वारदात नै स्थापित नभएको वा कसुरमा कुनै रूपबाट पनि सहभागी भएको नदेखिएका व्यक्तिहरूलाई अदालतको फैसलामा इङ्गित गरेबमोजिम क्षतिपूर्ति पाउने कानूनी व्यवस्था गर्नको लागि नेपाल सरकार, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेतको नाममा पुनः यो

निर्देशनात्मक आदेश जारी हुने ।

आदेशको प्रतिलिपिसहितको जानकारी महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयमार्फत विपक्षीहरूलाई दिनु । साथै यो निर्देशनात्मक आदेशको पालना भए नभए सम्बन्धमा निरन्तर अनुगमन गर्नु भनी यस अदालतको फैसला कार्यान्वयन निर्देशनालयलाई आदेशसहितको जानकारी दिनु ।

इजलास अधिकृत: महेश खनाल

कम्प्युटर: मन्जिता ढुंगाना

इति संवत् २०७४ साल भदौ ७ गते रोज ४ शुभम् ।

४

मा.न्या.श्री दीपककुमार कार्की र मा.न्या.श्री तेजबहादुर के.सी., ०७३-CR-०८११, भ्रष्टाचार (घुस रिसवत), छविराम काफ्ले वि. नेपाल सरकार

खानतलासी एवं बरामदी मुचुल्का, निवेदक सबिन ठकुराठीले अनुसन्धानको क्रममा र अदालतमा आई गरेको बकपत्र, प्र.उ.शेरबहादुर बस्नेतसमेतको प्रतिवेदन, पुनरावेदक प्रतिवादी छविराम काफ्लेले आरोपित कसुर स्वीकार गरी गरेको बयान, निवेदक र निजका साथीसमेत ३ जना भई दराजले बारेको सानो कोठामा गई कुराकानी गरी रकम लिएको हो भनी प्रतिवादी छविराम काफ्लेले गरेको ततिम्बा बयान, उजुरवाला निवेदक सबिन ठकुराठीले अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगबाट बुझी लिएको रु. ३०,०००/- पुनरावेदक प्रतिवादी छविराम काफ्लेको साथबाट बरामद भएको र मिसिल संलग्न रहेको पुनरावेदक प्रतिवादी छविराम काफ्ले र निवेदक सबिन ठकुराठी र उनका साथीबिच मुद्दा मिलाई दिनका लागि घुस रिसवत लेनदेन गर्ने विषयमा कुराकानी भएको सि.डी.को रेकर्डबाट समेत पुनरावेदक प्रतिवादीले उजुरकर्तासँग रिसवत लिएकोमा शङ्का रहेको नदेखिँदा पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने ।

तसर्थ, प्रतिवादी छविराम काफ्लेको साथबाट बरामद भएको रु.३०,०००/- (तिस हजार

रुपैयाँ) निवेदकले अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगबाट भरपाई गरी लिएको नम्बर नोटका रकम बरामद भएको बरामदी मुचुल्का, उजुरवाला निवेदक र बरामदी मुचुल्काका व्यक्तिहरूले गरेको बकपत्र तथा मिसिल संलग्न सिडी (श्रव्यदृश्य) समेतका प्रमाणहरूबाट प्रतिवादी छविराम काफ्लेले अभियोग मागदाबीअनुरूप निवेदकबाट रु.३०,०००/- रिसवत लिएको पुष्टि भएको देखिँदा निज प्रतिवादी छविराम काफ्लेले भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा ३(१) को कसुर गरेको देखिन आउँदा निज प्रतिवादीलाई ऐ. ऐनको दफा ३(१) बमोजिम रु.३०,०००/- (तिस हजार) जरिवाना र ऐ. ऐनको दफा ३(१)(ख) बमोजिम ३(तीन) महिना कैदसमेत हुने ठहर्‍याई विशेष अदालत काठमाडौँबाट मिति २०७३।३।१६ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: हिरा डंगोल

इति संवत् २०७४ साल मङ्सिर १२ गते रोज ३ शुभम् ।

५

मा.न्या.श्री दीपककुमार कार्की र मा.न्या.श्री बमकुमार श्रेष्ठ, ०७१-CR-१२२७, कर्तव्य ज्यान, नमिना साह तेली वि. नेपाल सरकार, रमेशकुमार साह वि. नेपाल सरकार

सबैभन्दा प्रमुख कुरा त प्रस्तुत मुद्दामा मृतक रीतादेवी साहको ज्यान मरेको स्थिति छ । केन्द्रीय प्रहरी विधि विज्ञान प्रयोगशालाबाट भएको मृतकको भिसेरा परीक्षणमा मृतकको शरीरमा कुनै प्रकारको विषादीको मात्रा नपाइएको भनी उल्लेख भएको देखिन्छ । मृतकको शव परीक्षण कार्यमा संलग्न चिकित्सकले अदालतमा आई गरिदिएको बकपत्रमा निज मृतकको मृत्यु घाँटी थिचिएर घाँटीको श्यासप्रश्वास प्रक्रिया अवरुद्ध भई सोही कारणबाट भएको भनी लेखाइदिएको देखिने ।

अनुसन्धान अधिकारीसमक्ष कसुरमा साबित भई बयान गरेका निज प्रतिवादीहरू नगीना साह तेली र रमेशकुमार साहले अदालतमा आई आरोपित

कसुरमा इन्कारी बयान गरेको देखिन्छ । प्रतिवादी नगीना साह तेलीले अदालतमा बयान गर्दा मृतक बुहारी रीतादेवी पङ्खामा झुन्डिएर मरेकी हुन्, आफूले समेत भई निजलाई घाँटी थिची मारेको होइन भनी लेखाइदिएका छन् भने अर्का प्रतिवादी रमेशकुमार साह श्रीमतीले झुन्डिई मृत्युवरण गरिसकेको खबर पाइसकेपछि पनि तुरुन्त घरमा नआई सोपश्चात् पनि ३५ मिनेटसम्म कार्यालयमै काम गरिरहेको देखिएको कुरा स्वाभाविक लाग्ने खालको देखिँदैन । साथै मृतकको मृत्यु पङ्खामा झुन्डिएर भएको बताउने निज प्रतिवादीहरूले घटनापश्चात् मृतकलाई सामान्यतया वारदातस्थलबाट नजिकको अस्पताल लग्नुपर्ने कुरा स्वाभाविक अपेक्षाको विषय हो, प्रतिवादीहरूले सो नगरी मृतकलाई भारतस्थित डंकन अस्पताल लगेको बताएका छन्, प्रतिवादीहरूले मृतकको ज्यान बचाउने नै उद्देश्य राखेका भए उक्त प्रतिकूल परिस्थितिमा छिटो साधनद्वारा घटनास्थलबाट नजिक पर्ने अस्पताल लगेको अवस्था हुनुपर्नेमा सो अवस्था देखिएको छैन । प्रतिवादीहरूबाट मृतकलाई नजिकको अस्पताल पुऱ्याउने प्रयाससमेत भए गरेको नदेखिएको स्थितिमा आफू घर पुगेर ढोका खोली हेर्दा मृतक पङ्खामा झुन्डिएको र मृत्यु भइसकेको थियो भनी बताउने प्रतिवादी नगीना साह तेलीसमेतले मरिसकेको शवलाई फेरी किन भारतस्थित डंकन अस्पताल लगेका रहेछन् भनी स्पष्ट हुन नसकेको अवस्थामा प्रतिवादीहरूले गरेको आपराधिक कार्यको कर्तुत लुकाउनका लागि भारतको डंकन अस्पताल लगेको भन्ने बेहोराको निजहरूको अनुसन्धान क्रमको साबिती बयान खम्बिर हुन गएको छ । अर्कोतिर प्रतिवादीहरूको बयान बेहोराजस्तो मृतक पङ्खामा झुन्डी मरेको भए गम्भीर प्रकृतिको उक्त घटनाबारे गुपचुप रही प्रहरी, छरछिमेकसमेतलाई जानकारी नगर्नु, नगराउनुको कारण के थियो भनी प्रतिवादीहरूबाट स्पष्ट खुल्न सकेको छैन । साथै प्रतिवादीहरूले अदालतमा आई

मौकामा गरेको आफ्नो बयान इच्छाविपरीतको, आफूहरूलाई कुटपिट गरी बयान गराएको भनी बयान गरे तापनि के कुन चिजवस्तुले निजहरूको शरीरको कुन भागमा कुटपिट भएको थियो भन्ने कुरा कहिकैतैबाट खुल्न आएको नदेखिँदा उल्लिखित आधार, कारणबाट आफूहरू निर्दोष रहेको भन्ने प्रतिवादीहरूको जिकिर विश्वसनीय नदेखिने ।

जाहेरवालाले मौकामा जाहेरी दिँदा ज्वाइँ रमेश साह तेलीले आफ्नो छोरालाई फोन गरी मृतक रीतालाई डंकन अस्पताल ल्याएको छु भनी खबर गरेकाले डंकन अस्पताल गई हेर्दा छोरी रीताको मृत्यु भइसकेको देखेको भनी उल्लेख गरेकोमा अदालतमा बकपत्र गर्दा आफू पुग्दा मृतक छोरीको लास आफ्नो बेडमै थियो भनी जाहेरी बेहोराको प्रतिकूल बकपत्र गरेको देखिन्छ । जाहेरवालाले सुरुमा लास सदगतको लागि मिति २०७०।४।१८ मा निवेदन दिएपश्चात् सोची बुझी मात्र निज प्रतिवादीहरूउपर जाहेरी दिएको भन्ने कुरा निज स्वयम्को निवेदन बेहोराबाट अवगत हुन आएको छ । यसैगरी लास जाँच मुचुल्काका गोपालप्रसाद तेलीले पनि अदालतमा बकपत्र गर्दा मृतकको मृत्यु झुन्डिएर भएको भनी बकपत्र गरे पनि लास जाँच मुचुल्कामा निजले मृतकको मृत्यु प्रतिवादीहरूको कर्तव्यबाट भएको भनी लेखाइदिएको देखिन्छ तर लास जाँच मुचुल्कामा रहेको निजको सहीछापलाई निजले अदालतमा आई इन्कार गरेको अवस्था नदेखिने ।

यस स्थितिमा जाहेरवालासमेतले जाहेरी दरखास्त प्रतिकूल हुने गरी प्रतिवादीहरूले मृतक रीतादेवीलाई मारेको नभई मृतक आफैँ झुन्डिएर मरेकी हुन् भनी गरेको बकपत्रका कुरालाई प्रमाणमा लिइएन भन्ने प्रतिवादीहरूको मुख्य जिकिर रहेको देखियो । सो सम्बन्धमा विचार गर्दा, Prime Facie रूपमा हेर्दा, लास जाँच मुचुल्काबाट मृतकको घाँटीमा थिचेको डाम देखिएको अवस्था छ । उक्त लास जाँच

मुचुल्का मृतकको शव परीक्षण प्रतिवेदन र सो प्रतिवेदन गर्ने चिकित्सकको बकपत्रबाट समर्थित हुन गएको छ। साथै मौकामा प्रतिवादीहरूलाई कसुरदार देखाउनु पर्ने कारण इवीलाग के रहेको थियो भनी जाहेरवाला स्वयम्ले र आफूहरूउपर परेको किटानी जाहेरीबारेको खण्डन प्रतिवादीहरूले समेत गर्न सकेको स्थिति नदेखिने।

साक्षी संरक्षणको कुनै व्यवस्था र कार्यक्रम नभएको हाप्रो मुलुकमा सरकारी गवाहहरू प्रतिवादी पक्षहरूको डर, त्रास वा अनुचित प्रभावमा पर्ने सम्भावना पनि विद्यमान रहेकोले परिस्थितिजन्य प्रमाणलाई बेवास्ता गरी प्रतिकूल साक्षीहरूको बकपत्रलाई मात्र भरपर्दो प्रमाणका रूपमा लिई सोही आधारमा प्रतिवादीहरूलाई आरोपित कसुरबाट सफाइ दिँदा न्याय परास्त हुन सक्नेतर्फ समेत विचार गरी अन्य आधार कारणको समेत विश्लेषण गर्नुपर्ने हुन्छ। प्रस्तुत वारदातका सन्दर्भमा समेत जाहेरी र जाहेरवालालगायतको प्रतिकूल बकपत्र अन्य वस्तुनिष्ठ प्रमाणबाट समेत समर्थित हुनु आवश्यक हुनेमा सो भएको नदेखिएको अवस्थामा केवल प्रतिकूल साक्षीलाई मात्र आधार मानी प्रतिवादीहरूलाई आरोपित कसुरमा सफाइ दिनु न्यायोचित हुने नदेखिने।

मृतक रीतादेवीको मृत्यु भएकोमा विवाद नदेखिएको एवम् के कति कारणबाट प्रतिवादीहरू (ज्वाइँ) उपर जाहेरी पर्न गएको हो भन्ने कुरा पुष्टि हुन नसकेको र कसुरमा आफ्नो संलग्नता नरहेकोले सफाइ पाउनुपर्दछ भन्ने प्रतिवादीहरूको जिकिर प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा २७ बमोजिम सबुद प्रमाणबाट निजहरूले पुष्टि गर्न नसकेको अवस्था एवम् घाँटी थिचेको कारणले मृतकको मृत्यु भएको भन्ने शव परीक्षण प्रतिवेदन र सोही बेहोरा समर्थन हुने मिसिल संलग्न चिकित्सकको बकपत्रलगायतका आधार कारणलाई विश्लेषण गरी प्रतिवादीहरूको कर्तव्यबाट मृतकको मृत्यु भएको ठहर्‍याई प्रतिवादीहरूलाई

आरोपित कसुरमा अभियोग दाबीबमोजिम सजाय गर्ने गरी भएको सुरु पर्सा जिल्ला अदालतको फैसलालाई सदर गर्ने गरी भएको पुनरावेदन अदालत हेटौँडाको फैसला अन्यथा नदेखिँदा पुनरावेदक प्रतिवादीहरूका तर्फबाट रहनु भएका विद्वान् कानून व्यवसायीहरूको बहस जिकिर र यस अदालतबाट भएको प्रत्यर्थी झिकाउने आदेशसँग समेत सहमत हुन नसकिने।

तसर्थ, उल्लिखित यस अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त, मिसिल संलग्न मृतकको लास जाँच प्रकृति मुचुल्काबाट मृतकको घाँटीमा थिचेको डाम देखिएको, घाँटी थिचिएको कारण मृतकको मृत्यु भएको भन्ने बेहोराको शव परीक्षण प्रतिवेदन र मृतकको शव परीक्षण कार्यमा संलग्न चिकित्सकले अदालतमा आई गरिदिएको बकपत्रले समेत शव परीक्षण प्रतिवेदनलाई थप पुष्टि गरेको देखिएको अवस्था र प्रतिवादीहरू अनुसन्धान अधिकारीसमक्ष कसुरमा साबित रहे भएको कारण नखुलेको अवस्थासमेतको विवेचित आधार, प्रमाणलगायतको विश्लेषणको आधारमा प्रतिवादीहरू नगीना साह तेली र रमेशकुमार साहले मृतक रीतादेवी साहलाई कर्तव्य गरी मारेको भन्ने कसुरमा निज प्रतिवादीहरूलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) नं. बमोजिम जनही जन्मकैद हुने ठहर गरी सुरु पर्सा जिल्ला अदालतबाट भएको फैसलालाई सदर गर्ने गरी भएको पुनरावेदन अदालत हेटौँडाको मिति २०७१।८।१६ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: कमलकान्त जोशी

कम्प्युटर: अभिषेककुमार राय

इति संवत् २०७५ साल पुस १६ गते रोज २ शुभम्।

६

मा.न्या.श्री दीपककुमार कार्की र मा.न्या.श्री बमकुमार श्रेष्ठ, ०७४-WO-०११३, उत्प्रेषण, धर्मराज अधिकारी वि. कृषि विकास मन्त्रालयसमेत

सञ्चालक समितिलाई प्रबन्ध सञ्चालकको

तलब भत्ता र सेवाका अन्य सर्त तोक्न सक्ने, तलब भत्ता निर्धारण गर्ने, सेवा सुविधा दिने नदिने ? के कति सुविधा दिने आदि विषयमा सञ्चालक समितिको स्वविवेकीय अधिकार रहेको मान्ने हो भने उक्त विनियमावलीमा रहेको पुरस्कारको व्यवस्थाको औचित्य स्वतः समाप्त हुन जाने देखिन्छ । साथै विनियममा व्यवस्थै नभएको विशेष भत्ताका सम्बन्धमा सञ्चालक समितिले निर्णय गर्न पाउने भनी सञ्चालक समितिमा असीमित अधिकार रहने व्याख्या गर्नु कानून र न्यायको दृष्टिले समेत मनासिब हुने देखिँदैन । समितिले सामान्यतः विनियमको व्यवस्थामा केही नपुग भए त्यसको न्यायिक र कानूनसम्मत व्याख्या गरी कानूनी रिक्ततालाई सम्म पूर्ति गर्न पाउने भन्ने हो । निवेदक स्वयम् सदस्य सचिव रहने सञ्चालक समितिको बैठकले कानूनमा नै नभएको व्यवस्थाबमोजिम निवेदकलाई प्रत्यक्षरूपमा आर्थिक सुविधा थपिने र कम्पनीलाई आर्थिक भार पर्ने गरी मासिक रूपमा विशेष भत्ता प्रदान गर्ने भनी निवेदकसमेत सम्मिलित सञ्चालक समितिको निर्णय कम्पनीको समग्र संस्थागत हित र सुशासन प्रबर्द्धनका दृष्टिकोणले समेत स्वाभाविक नदेखिने ।

कानूनको अख्तियारीबिना भएका कुनै पनि काम कारबाहीले न्यायिक कसीमा वैधता प्राप्त गर्न सक्दैनन् भने न्यायिक नजरमा उक्त कार्यहरू सदैव गैरकानूनी घोषित हुने ।

यस स्थितिमा निवेदकउपर परेको उजुरीउपर छानबिन भई, सम्बन्धित निकायहरूको राय प्रतिवेदनसमेतका आधारमा रिट निवेदकले विशेष भत्ताका नाममा लिने गरेको पारिश्रमिक गैरकानूनी देखिएको भन्दै उक्त रकम असुलउपर गर्ने गरी भएको तालुक कार्यालय (मन्त्रालय) को निर्णय कानूनसम्मत नै हुँदा रिट निवेदन खारेज हुनुपर्छ भन्ने बेहोराको लिखित जवाफ एवम् सोही बेहोराको विपक्षी राष्ट्रिय बिउ बिजन कम्पनी लिमिटेडका तर्फबाट रहनु भएका विद्वान्

कानून व्यवसायी एवम् विद्वान् सहन्यायाधिवक्ताको बहस जिकिर अन्यथा नदेखिने ।

नेपालको वर्तमान संविधानको धारा २३८ मा व्यवस्था भई संवैधानिक अङ्गका रूपमा रहेको अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले संविधानको धारा २३९ बमोजिम आफूसमक्ष पर्न आएको उजुरी जस्तै सार्वजनिक पद धारण गरेको व्यक्तिले भ्रष्टाचार गरी अख्तियारको दुरुपयोग गरेको, रकम अनियमितता गरेकोलगायतका विषयमा परेका उजुरीउपर अनुसन्धान, छानबिन गर्न र उजुरी छानबिन र सोको प्रगतिको निम्ति चिन्ता चासो राखी सम्बन्धित निकायमा पत्राचार गर्न पाउने ।

अतः उल्लिखित आधार, कारणबाट रिट निवेदकले लिएको विशेष भत्ता कर्मचारी विनियमावलीको कानूनी व्यवस्थाअनुरूप नदेखिएको, कम्पनीको सञ्चालक समितिलाई तलब भत्तासमेत बढाउन पाउने अधिकार कहींकतैबाट प्रत्यायोजन भए गरेको नदेखिएको एवम् कानूनमा व्यवस्था नभएको विषयमा सत-प्रतिशत विशेष भत्ता बढाउने असीमित अधिकार समितिलाई भएको भन्नु न्यायिक र व्यावहारिकसमेत नदेखिएको, आफूहरूले कानूनबमोजिम तोकिएको कार्य गरेको र तालुक निकायको निर्णय निर्देशन पालनासम्म गरेको भन्ने बेहोराको विपक्षीहरूको लिखित जवाफ अन्यथा नदेखिएको अवस्थामा विपक्षीहरूको काम कारबाहीबाट निवेदकको संवैधानिक एवम् कानूनी हकमा आघात परेको अवस्थाको विद्यमानता नदेखिँदा विपक्षीहरूको नाममा निवेदकको मागबमोजिमको आदेश जारी गर्नुपर्ने देखिन आएन । रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृतः कमलकान्त जोशी

इति संवत् २०७५ साल मङ्सिर ३ गते रोज २ शुभम् ।

७

मा.न्या.श्री दीपककुमार कार्की र मा.न्या.श्री टंकबहादुर मोक्तान, ०७१-CR-०९६७, कर्तव्य

ज्यान, रविन्द्र ऐडी वि. नेपाल सरकार

मेरो छोरा प्र.स.नि. भंगी राना जिल्ला प्रहरी कार्यालय, कञ्चनपुरमा कार्यरत रहेको अवस्थामा मिति २०६८।८।१६ मा आफ्नो कार्यालयबाट कञ्चनपुर दैजी गा.वि.स. को वडा एरियाअन्तर्गत डिउटीमा खटी जाँदा आपराधिक हतियारधारी समूहका गणेश महता, मृतक गणेश धामी, रविन्द्र ऐडी, हर्के खत्री, खेम बुढा र गणेश वि.क. समेतले मेरो छोरासमेतका सुरक्षाकर्मीमाथि अन्धाधुन्द फायर गर्दा मेरो छोरा भंगी राना, प्रहरी हवलदार प्रेमबहादुर चन्द र स्थानीय श्रीराम डगौरासमेतलाई गोली लागी उपचारको क्रममा मेरो छोराको मृत्यु भएको हो । निज रविन्द्र ऐडीसमेतलाई पक्राउ गरी कानूनबमोजिम कारबाही गरिपाउँ भन्नेसमेत बेहोराको महादेव रानाको जाहेरी दरखास्तबाट प्रस्तुत मुद्दाको उठान भएको देखिने ।

वारदातपश्चात् प्रतिवादी रविन्द्र ऐडी फरार रही मिति २०६९।२।१३ मा पक्राउ परेको देखिन्छ । निज प्रतिवादी पक्राउ परेपछि वारदातमा गोली लागी घाइते भएका चश्मदिद गवाह प्रहरी हवलदार प्रेमबहादुर चन्दले मिति २०६९।२।१४ मा व्यक्ति सनाखत गर्दा यिनै प्रतिवादी रविन्द्र ऐडीले गोली चलाएका हुन् भनी सनाखत गरेको देखिन्छ । निज पीडित प्रहरी हवलदार प्रेमबहादुर चन्दले मौकामा गरेको कागज तथा अदालतसमक्ष गरेको बकपत्रमा समेत घटना घटेको समयमा आफू प्र.स.नी. भंगी रानासमेतको गस्तीमा कारागारबाट फरार अभियुक्तको खोजी गर्ने सिलसिलामा रहेको बेला प्रतिवादी रविन्द्र ऐडीसमेतको समूहले उक्त गस्तीउपर अन्धाधुन्द गोली प्रहार गरेको र उक्त टोलीका लिडर प्रतिवादी रविन्द्र ऐडी रहेको भन्ने उल्लेख गरेको पाइने ।

निज प्रतिवादी रविन्द्र ऐडीको अदालतसमक्षको बयानमा निजले वारदात भएको मितिमा आफू वारदातस्थलमा नभई काठमाडौं स्थित शिक्षा मन्त्रालयमा थिएँ भनी बयान गरेको पाइन्छ भने

उक्त बेहोरा निजले मौकामा बयान गर्ने क्रममा खुलाएको पाइँदैन । वारदात भएको समयमा आफू काठमाडौं स्थित शिक्षा मन्त्रालयमा रहेको भनी शिक्षा मन्त्रीको निजी सचिवद्वारा हस्ताक्षरित मिति २०६९।३।१४ को च.नं.४७५१ को मिति २०६८।८।१६ मा प्रतिवादी रविन्द्र ऐडी शिक्षा मन्त्रालयमा रहेको भनी लेखिएको पत्र अदालतसमक्ष पेस गरे तापनि निज प्रतिवादी के कुन कागज प्रमाण वा अभिलेखबाट त्यहाँ मन्त्रालयमा रहेको भनी खुल्न आएको हो सक्कल प्रमाण सुरु अदालतमा पठाइदिनु भनी शिक्षा मन्त्रालयमा पत्राचार गरिएकोमा उक्त मन्त्रालयबाट सो सम्बन्धमा कुनै भरपर्दो प्रमाण दाखल गर्न सकिएको नदेखिने ।

वारदातको समयमा आफू अन्यत्र रहेको भनी प्रतिवादीले जिकिर लिँदैमा सो जिकिरकै आधारबाट अदालत निष्कर्षमा पुग्दैन । सो जिकिर र सो सम्बन्धमा पेस भएको प्रमाण कतिको विश्वसनीय र भरपर्दो छ सोको सूक्ष्म अध्ययन र विश्लेषण गरेर मात्र निष्कर्षमा पुग्ने गर्छ । आपराधिक घटनाबाट उन्मुक्ति लिन बनावटी पेस गरिएको प्रमाणलाई अदालतले स्वीकार गर्दैन । प्रस्तुत मुद्दामा प्रतिवादीबाट पेस भएको अन्यत्र रहेको भनिएको प्रमाण अविश्वसनीय प्रमाणलाई अदालतले मान्यता दिई प्रतिवादीको निर्दोषिता पुष्टि गर्न सकिने अवस्था नदेखिने ।

प्रतिवादी रविन्द्र ऐडी विरुद्ध परेको किटानी जाहेरी, घटनास्थल मुचुल्का, एक मात्र प्रत्यक्षदर्शी प्रहरी हवलदार प्रेमबहादुर चन्दको बकपत्रसमेतबाट यी प्रतिवादी रविन्द्र ऐडीको प्रस्तुत मुद्दाको वारदातमा प्रत्यक्ष संलग्नता रहेको देखिन आएको अवस्थामा पुनरावेदक प्रतिवादी रविन्द्र ऐडीले आरोपित कसुर गरेको होइन भनी मान्न सकिने अवस्था नहुँदा प्रतिवादीलाई अभियोग दाबीबमोजिम सजाय हुने ठहरी कञ्चनपुर जिल्ला अदालतको फैसला सदर गरी पुनरावेदन अदालत महेन्द्रनगरबाट भएको फैसला मिलेको देखिँदा निज पुनरावेदक प्रतिवादीको

पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने ।

अतः उल्लिखित विवेचित आधार, प्रमाण र कारणसमेतबाट प्रतिवादी रविन्द्र ऐडीलाई अभियोग मागदाबीबमोजिम ज्यानसम्बन्धी महलको १ र १३(१) नं. बमोजिमको कसुरमा सोही ऐनको १३(३) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैद हुने ठहर्‍याएको सुरु कञ्चनपुर जिल्ला अदालतको मिति २०७१।३।१५ को फैसला सदर गरी पुनरावेदन अदालत महेन्द्रनगरबाट मिति २०७१।८।१५ मा भएको फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: इशा सुवेदी

कम्प्युटर: कृष्णमाया खतिवडा (सुस्मिता)

इति संवत् २०७५ साल मङ्सिर २० गते रोज ५ शुभम् ।

इजलास नं. ४

१

मा.न्या.श्री केदारप्रसाद चालिसे र मा.न्या.श्री विधम्भरप्रसाद श्रेष्ठ, ०७३-WO-०३५७, उत्प्रेषण / परमादेश, ज्ञानबहादुर राई वि. अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, टंगालसमेत

निवेदकको नाममा कायम भएको काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं. ९(ख) कि.नं. २७६ को ०-८-०-० जग्गा मिति २०६७।२।२७ मा माया गुरुङबाट राजीनामा गरी लिएको मिसिल संलग्न राजीनामाको फोटोकपीबाट देखिन्छ । उक्त जग्गा नयाँ नापीमा कि.नं. २७६ जग्गाधनी पशुपति सदावर्त गुठी र मोही माया गुरुङ कायम भई नापनक्सा भएकोमा मोही माया गुरुङले निवेदकहरूलाई बिक्री गरी निजहरूको नाममा आएको भनी निवेदकले लिएको जिकिरलाई विपक्षीतर्फबाट स-प्रमाण खण्डन हुन सकेको देखिँदैन । केवल जग्गा नाप जाँच हुँदा फिल्डबुकमा पर्ती सार्वजनिक जग्गाको रूपमा दर्ता रहेको भन्नेसम्म उल्लेख गरेको देखिन्छ । यसरी साबिकमा जग्गाधनी

पशुपति सदावर्त गुठी र मोही विभिन्न व्यक्तिहरू कायम भई नापी भएको जग्गाबाट किताकाट हुँदै आएको विवादित जग्गालाई अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले सार्वजनिक भनी निर्णय गरी व्यक्ति विशेषको नामको जग्गाको लगत कट्टा गर्नका लागि भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालयलाई निर्देशन दिएको देखिने ।

मालपोत ऐन, २०३४ को दफा २४(२) मा भएको कानूनी व्यवस्थाअनुसार सरकारी जग्गा व्यक्ति विशेषले दर्ता गराएमा त्यस्तो दर्ता बदर गर्ने अधिकार सम्बन्धित मालपोत कार्यालय वा नेपाल सरकारले तोकेको अधिकारीलाई मात्र भएको देखिन्छ । यसरी लगत कट्टा गर्ने अधिकार सो अधिकार प्रयोग गर्ने अधिकारीले जाँच प्रारम्भ गरी जग्गा दर्ताको वैधानिकताको सम्बन्धमा प्रमाणको मूल्याङ्कनद्वारा वस्तुनिष्ठ रूपमा सार्वजनिक जग्गा हो भन्ने प्रमाणित भएको अवस्थामा मात्रै उक्त अधिकारीले लगत कट्टा गर्ने कानूनी प्रक्रिया हो । कानूनबमोजिम मालपोत कार्यालयले मात्र कुनै जग्गा सार्वजनिक हो होइन भन्ने सम्बन्धमा निर्णय गर्ने अधिकार हुन्छ । सार्वजनिक जग्गा व्यक्ति विशेषले दर्ता गर्न नहुने भन्ने सम्बन्धमा विवाद हुन सक्दैन । तर कुनै पनि जग्गा सार्वजनिक हो होइन भन्ने कुराको निरूपण सम्बद्ध तथ्य र प्रमाणको समुचित मूल्याङ्कनद्वारा साधिकार निकायबाट ठहर गरिनु पर्ने ।

व्यक्तिको नाममा विधिवत् दर्ता रहेको जग्गाको वैधानिकता जाँच गर्ने सम्बन्धमा क्षेत्राधिकार नभएको अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले आफ्नो क्षेत्राधिकारभन्दा बाहिर गई नेपाल सरकारको नाउँमा दर्ता गर्नु भनी निर्देशन दिएको देखिन्छ । विपक्षी अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगबाट भएको निर्णय एवम् आदेशबाट स्वयम् मालपोत कार्यालयको क्षेत्राधिकार नै निष्क्रिय र सीमित हुन गएको देखिन्छ । जुन निकाय वा पदाधिकारीलाई सार्वजनिक जग्गा हो होइन भनी छानबिन गरी सो सम्बन्धमा

निर्णय गर्ने कानूनी अख्तियारी प्रदान गरिएको छ सो निकायको अधिकारक्षेत्रभित्र प्रवेश गरी अमुक काम गर्नु वा नगर्नु भनी निर्देशित आदेश एवम् निर्णय गर्ने कार्य मुलुकी ऐन, अ.बं.३५ नं. समेतले बदरभागी हुने देखिन्छ । कानूनबमोजिमको दर्ता स्वेस्ता खडा भई तहतह हक हस्तान्तरण हुँदै हाल निवेदकको नाममा कायम रहेको जग्गालाई दर्तावाला मोही यी निवेदक जग्गाधनीहरूलाई बुझ्दै नबुझी सार्वजनिक कायम गर्ने भनी विपक्षी आयोगले जग्गाको हक बेहकमा प्रवेश गरी निर्णय गरेको देखिन्छ । कानूनबमोजिम दर्ता बदर भएमा बाहेक दुष्परिणाम सच्याउने नाममा व्यक्ति विशेषको नाममा कायम रहेको दर्तालाई बदर गर्नु भनी विपक्षी अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगबाट भएको निर्णयमा प्रत्यक्ष अधिकारक्षेत्रात्मक त्रुटि रहेको देखिने ।

तसर्थ विवेचित आधार कारणबाट निवेदकको हक स्वामित्वको जग्गाको लगत कट्टा गरी नेपाल सरकारको नाउँमा कायम गर्नु भनी विपक्षी अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगबाट भएको मिति २०७०।१०।२७ को निर्णय अधिकारक्षेत्रविहीन एवम् कानूनविपरीत समेत देखिँदा उक्त निर्णय तथा सो निर्णयको आधारमा विपक्षी मालपोत कार्यालय, काठमाडौँबाट भएको निर्णयसमेत उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर हुने ।

इजलास अधिकृत: जगतबहादुर पौडेल
कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा
इति संवत् २०७६ साल वैशाख १६ गते रोज २ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री केदारप्रसाद चालिसे र मा.न्या.डा.श्री आनन्दमोहन भट्टराई, ०७५-WH-०१३१,
बन्दीप्रत्यक्षीकरण, सुनिलकुमार चौहान वि. जिल्ला प्रहरी कार्यालय, तौलीहवासमेत

रिट निवेदकका तर्फबाट उपस्थित हुनु भएका वरिष्ठ विद्वान् अधिवक्ताले निवेदकलाई विपक्षीहरूले साधारण तारेखमा रिहा गरिसकेको भनी बहसका

क्रममा उठाउनु भएको र सोलाई पुष्टि हुने गरी स्वयम् रिट निवेदक रामनिवास प्रसाद चौहानका हकमा निजका भाइ सुनिलकुमार चौहानले आफ्नो दाजुलाई विपक्षीहरूले मिति २०७५।१२।२९ मा नै साधारण तारेखमा रिहा गरेको भनी निवेदनसमेत दिएको देखियो । अतः यी रिट निवेदक हाल थुनामा नहुँदा आफूलाई गैरकानूनीरूपमा थुनामा राखिएकाले थुनामुक्त गरिपाउँ भनी लिएको निवेदन मागका सन्दर्भमा अन्य कुरामा प्रवेश गर्नु आवश्यक नदेखिएकाले रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: मिनबहादुर कुँवर

कम्प्युटर: अमिररत्न महर्जन

इति संवत् २०७६ साल वैशाख २ गते रोज २ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री केदारप्रसाद चालिसे र मा.न्या.श्री सपना प्रधान मल्ल, ०७३-CR-०९२५, अपहरण तथा शरीर बन्धक, नेपाल सरकार वि. श्यामकिशोर महतसमेत

प्रतिवादीहरूमध्येका श्यामकिशोर महतो मौकामा पक्राउ परी कसुरमा साबिती बयान कागज गरी अन्य प्रतिवादीहरूलाई कसुरमा पोल गरेको भए पनि अदालतमा बयान गर्दा निज श्यामकिशोर महतो कसुरमा पूर्णतः इन्कारी रहेको देखिन्छ । अन्य प्रतिवादीहरू शत्रुधन यादव, उदयनारायण यादव, शत्रुधन महतो, सन्तोष यादवले सुरु जिल्ला अदालतमा कसुरमा पूर्ण इन्कार रही बयान गरेको देखिने ।

पीडित सुनिलकुमार अर्यालले अदालतमा आई बकपत्र गर्दा प्रतिवादीहरूलाई चिन्दिन, मलाई को कसले अपहरण गरे थाहा भएन भनी बकपत्र गरेको देखिन्छ । मौकाको घटनास्थल मुचुल्कामा आफ्नो बेहोरा लेखाउने रामपुकार यादव, रामजुलुम मुखियाले घटनाका बारेमा आफूलाई केही थाहा छैन भनी बकपत्र गरेको देखिने ।

त्यसैगरी घटनाको वस्तुस्थिति मुचुल्काका मानिस जितेन्द्रकुमार कर्णले अदालतमा बकपत्र गर्दा

सुनिलकुमार अर्याललाई को कसले अपहरण गरी लगेको हो भन्ने मलाई थाहा छैन भनी बकपत्र गरेको र मौकामा कागज गर्ने रामशंकर यादवले अ.बं. ११५ नं. बमोजिमको म्यादमा उपस्थित भई बकपत्र गर्दा प्रतिवादीहरूलाई चिन्दिन, मलाई घटनाका सम्बन्धमा केही थाहा जानकारी छैन भनी बकपत्र गरेको देखिन्छ। बरामदी मुचुल्कामा सुनिलकुमार अर्याललाई बाँसझारीबाट मुक्त गरेको भनी उल्लेख गरेको भए पनि बरामदी मुचुल्काका मानिसहरू अदालतमा आएर बकपत्र गर्न सकेको नदेखिने।

कसुर प्रमाणित गर्ने भारका सम्बन्धमा भएको कानूनी व्यवस्थालाई हेर्दा प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा २५ मा “फौजदारी मुद्दामा आफ्नो अभियुक्तको कसुर प्रमाणित गर्ने भार वादीको हुनेछ” भन्ने कानूनी व्यवस्था रहेको पाइन्छ। यसरी प्रस्तुत मुद्दामा वादी नेपाल सरकारको तर्फबाट मौका र अनुसन्धानमा बुझिएका कुनै पनि साक्षीले अदालतमा यिनै प्रतिवादीहरूले पीडितलाई अपहरण गरी बन्धक बनाएको भनी बकपत्र गर्न सकेको देखिँदैन। जाहेरी दरखास्त, घटनास्थल प्रकृति मुचुल्का, वस्तुस्थिति मुचुल्कासमेतका वादीले प्रमाणमा दिएका साक्षीहरूको परीक्षणबाट यिनै प्रतिवादीहरू नै कसुरदार रहेको भन्ने पुष्टि हुन सकेको नदेखिने।

प्रतिवादीहरूले जिल्ला अदालतमा गरेको इन्कारी बयान निजहरूका साक्षीहरूको बकपत्रबाट पुष्टि भएको देखिन आएको छ। प्रतिवादीमध्येका श्यामकिशोर महतोले प्रहरीमा गरेको साबिती बयान र अन्य प्रतिवादीहरूलाई कसुरमा पोल गरेको बयान अन्य स्वतन्त्र प्रमाणहरूबाट पुष्टि हुन सकेको देखिन आएन। प्रहरीमा भएको सो साबिती बयान र सहअभियुक्तहरूको पोल मात्रको आधारमा प्रतिवादीहरूलाई कसुरदार कायम गर्न फौजदारी न्यायको सिद्धान्तविपरीत हुन जान्छ। तसर्थ प्रतिवादीहरूउपरको अभियोग दाबी शङ्काहित तवरबाट प्रमाणित हुनु पर्दछ। यसरी प्रस्तुत

घटना वारदातको सम्बन्धमा प्रतिवादीहरूउपरको अभियोग दाबी प्रमाणित भएको नदेखिने।

प्रतिवादीमध्येका श्यामकिशोर महतोलाई मुलुकी ऐन, अपहरण गर्ने तथा शरीर बन्धक लिनेको महलको १ र ३ नं. को कसुरमा ऐ. ३ नं. बमोजिम ७ वर्ष कैद र रु.५०,०००।- (पचास हजार रुपैयाँ) जरिवाना हुने ठहर्‍याई भएको हदसम्मको फैसला केही उल्टी गरी पुनरावेदक प्रतिवादी श्यामकिशोर महतोले अभियोग दाबीबाट सफाइ दिने र अन्य प्रतिवादीहरू शत्रुधन यादव, सन्तोष यादव, शत्रुधन महतो र उदयनारायण अरगरीयालाई अभियोग दाबीबाट सफाइ दिने ठहर्‍याएको हदसम्मको सुरु धनुषा जिल्ला अदालतको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत जनकपुरको फैसला मिलेकै देखिँदा अन्यथा गर्नुपर्ने नदेखिने।

अतः उल्लिखित कानूनी व्यवस्था, प्रतिपादित सिद्धान्तलगायत मिसिल संलग्न प्रमाणसमेतबाट यी प्रतिवादीहरू श्यामकिशोर महतो, शत्रुधन यादव, सन्तोष यादव, शत्रुधन महतो र उदयनारायण अरगरीयालाले अभियोग दाबीबाट सफाइ पाउने ठहर्‍याएको पुनरावेदन अदालत जनकपुरको मिति २०७३।०३।२६ को फैसला सदर हुने।

इजलास अधिकृत: मिनबहादुर कुँवर

कम्प्युटर: अमिररत्न महर्जन

इति संवत् २०७६ साल वैशाख ४ गते रोज ४ मा शुभम्।

४

मा.न्या.श्री केदारप्रसाद चालिसे र मा.न्या.श्री सपना प्रधान मल्ल, ०७४-CR-०४२६, मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार, नेपाल सरकार वि. राम मल्ल ठकुरी

प्रतिवादी राम मल्ल ठकुरीले अनुसन्धान अधिकारी र अदालतमा कसुर इन्कार गरी बयान गरेको, पीडित जाहेरवालाले जाहेरी दरखास्त र प्रमाणित बयानको बेहोरा थाहा छैन, जाहेरी तथा प्रमाणित बयानमा उल्लेख भएबमोजिमको कार्य मलाई प्रतिवादीले गर्न लगाएका थिएनन्, प्रहरी आफैँले लेखी

तयार पारी ल्याएको कागज बेहोरा मलाई नसुनाई सही गर्न लगाएका हुन् भनी गरेको बकपत्रबाट निजले दिएको जाहेरी दरखास्तको बेहोरा र निजले गरेको कागजको बेहोरा खण्डित भएकोसमेतका आधार, प्रमाणबाट सुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतको मिति २०७९।०७।०४ को फैसला उल्टी गरी प्रतिवादी राम मल्ल ठकुरीले अभियोग दाबीबाट सफाई पाउने ठहर्‍याई पुनरावेदन अदालत पाटनबाट भएको फैसलालाई अन्यथा गर्नुपर्ने नदेखिने।

अतः उल्लिखित कानूनी व्यवस्था, प्रतिपादित सिद्धान्त तथा मिसिल संलग्न आधार, प्रमाणहरूसमेतबाट यी प्रतिवादी राम मल्ल ठकुरीले अभियोग दाबीबमोजिम कसुर गरेको तथ्य शङ्कारहित तवरबाट प्रमाणित हुन नआएकोले पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०७२।०५।२९ को फैसला न्यायको रोहमा मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: मिनबहादुर कुँवर

कम्प्युटर: अमिररत्न महर्जन

इति संवत् २०७६ साल वैशाख ४ गते रोज ४ शुभम्।

५

मा.न्या.श्री केदारप्रसाद चालिसे र मा.न्या.श्री पुरुषोत्तम भण्डारी, ०६८-CR-१०८८, ०६९-CR-००९५, ०६९-CR-०४५३, डाँका, नेपाल सरकार वि. हरिनारायण महतोसमेत, नारायण महतो वि. नेपाल सरकार र विजयकुमार साह वि. नेपाल सरकार

प्रतिवादीमध्ये मिथिलेश भन्ने मुकेश राउतले मौकामा र अदालतमा समेत बयान गर्दा जाहेरवालालाई बाटोमा रोकी ढुङ्गा देखाई रु.३४,०००।- समेत चोरी गरी लिए खाएको कुरामा साबित नै रहेको साथै यी प्रतिवादीले पुनरावेदन अदालत जनकपुरबाट भएको फैसलाउपर पुनरावेदनसमेत नगरी चित्त बुझाई बसेको अवस्था हुँदा निजले चोरीको महलको ५ नं.बमोजिम रहजनीको कसुर गरेको तथ्य स्थापित हुन आयो। जहाँसम्म पुनरावेदन अदालत जनकपुरबाट भएको

फैसला बदर गरी यी प्रतिवादीसमेतलाई अभियोग माग दाबीबमोजिमको बिगो रु.३,१०,०००।- रकम डाँका गरेकोमा सजाय गरिपाउँ भन्ने वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिरका हकमा विचार गर्दा यी प्रत्यर्थी प्रतिवादीमध्ये मिथिलेश भन्ने मुकेश राउतले रु.३४,०००।- मात्र लिए खाएको कुरामा साबित रहेको र निजको हकमा बिगो रु.३,१०,०००।- नै डाँका गरेको भन्ने तथ्य शङ्कारहित तवरबाट पुष्टि हुने कुनै विश्वसनीय प्रमाण वादी नेपाल सरकारबाट पेस हुन आएको मिसिलबाट नदेखिँदा पुनरावेदन अदालत जनकपुरको फैसला सो हदसम्म मिलेको नदेखिने।

अब पुनरावेदक प्रतिवादीहरू हरिनारायण महतो, विजयकुमार साह प्रत्यर्थी प्रतिवादी रामविश्वास यादवको हकमा विचार गर्दा, प्रतिवादी हरिनारायण महतो आरोपित कसुरमा मौकामा र अदालतमा समेत इन्कार रहेको र यी प्रतिवादीहरूउपर समेत किटानी जाहेरी परेको भए पनि मौकामा पक्राउमा परेका प्रतिवादी मुकेश राउतले कसुरमा साबित भई यी प्रतिवादीहरूसमेत वारदातमा संलग्न भई घटना घटाएको हो भनी पोल गरे तापनि यी प्रतिवादीहरूको सँगसाथबाट चोरी डाँका गरेको धनमाल बरामद नभएको र जाहेरवालाले अदालतमा बकपत्र गर्दा त्यतिखेर यी प्रतिवादीहरू थिएनन्, मैले नचिनेका मोटामोटा मानिसहरू थिए यी प्रतिवादीहरू वारदातमा संलग्न रही चोरी गरेको होइन भनी लेखाएको देखिन्छ। यसरी जाहेरवालाको उक्त कथनबाट यी पुनरावेदक प्रतिवादीहरूले दाबीको कसुर गरेको भन्ने नदेखिने।

वस्तुतः अन्य प्रतिवादीहरू हरिनारायण महतो, विजयकुमार साह र रामविश्वास यादवको हकमा वादी नेपाल सरकारबाट अभियोग माग दाबीबमोजिमको कसुरजन्य कार्य गरेको तथ्य शङ्कारहित तवरबाट पुष्टि हुन नआएको निजहरूको हकमा पुनरावेदन अदालत जनकपुरको फैसला मिलेको नदेखिँदा उल्टी हुने

साथै प्रतिवादी मिथिलेश भन्ने मुकेश राउतको हकमा निजले रु.३४०००१- बिगो बराबरको धनमाल डाँका गरेको कुरामा साबित रहेको देखिँदा बिगोको हदसम्म पुनरावेदन अदालत जनकपुरको फैसला मिलेको देखिन आएन । अर्का प्रतिवादी रामविश्वास यादवको हकमा सुरु जिल्ला अदालतबाट भएको फैसला सदर गर्ने गरी पुनरावेदन अदालत जनकपुरबाट भएको फैसला मनासिब नै देखिने ।

तसर्थ, विवेचित आधार र कारणबाट प्रतिवादीहरू हरिनारायण महतो, विजयकुमार साहको अभियोग दाबी पुष्टि नहुँदा निजहरूलाई अभियोग दाबीबमोजिम कसुरदार ठहर गरी २ महिना कैद र बिगोको दोब्बर रु.६,२०,०००१- जरिवाना हुने ठहर गरेको पुनरावेदन अदालत जनकपुरको फैसला सो हदसम्म उल्टी भई निजहरूले सफाइ पाउने र प्रतिवादी मिथिलेश भन्ने मुकेश राउतको हकमा निजले पुनरावेदन नगरी बसेको भए पनि अ.बं.२०५ नं.बमोजिम बिगोको हकमा केही उल्टी भई बिगो रु.३४,०००१- मात्र कायम हुने ठहर्छ । अर्का प्रतिवादी रामविश्वास यादवको हकमा सुरु जिल्ला अदालतले यी प्रतिवादीलाई अभियोग दाबीबाट सफाइ दिने ठहर गरी गरेको फैसला सदर गर्ने गरेको पुनरावेदन अदालत जनकपुरको फैसला सो हदसम्म मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: कुमार मास्के

कम्प्युटर: अमिररत्न महर्ज

इति संवत् २०७६ साल वैशाख २३ गते रोज २ शुभम् ।

६

मा.न्या.श्री केदारप्रसाद चालिसे र मा.न्या.श्री डम्बरबहादुर शाही, ०७३-CR-१५१३, कर्तव्य ज्यान, मनकुमारी पुन वि. नेपाल सरकार

प्रतिवादी मनकुमारी पुनले मौकामा बयान गर्दा मिति २०६५।६।१२ गते राति २.०० बजेको समयमा घरमा आफू र सानी ५ वर्षकी छोरी मात्र सुतेको

अवस्थामा मृतक खिमबहादुर पुन: जबरजस्ती आफ्नो घरभित्र प्रवेश गरी करणी गर्न खोजेकोले सतीत्व रक्षार्थ मृतकलाई बन्चरोले प्रहार गरी कर्तव्य गरी मारेको भनी बेहोरा लेखाएको र अदालतमा बयान गर्दा कोदो कुट्टने लड्डीले प्रहार गरी कर्तव्य गरी मारेको र मृतक लास आफूले आफ्नो घरको ट्वाइलेटको सेफटी टंकीमा लगी फालेको भनी कसुरमा साबित भई बेहोरा लेखाएको देखिन्छ । निज प्रतिवादी मनकुमारी पराई पुनको घरमा रहेको सेफटी टंकीबाट नै मृतक खिमबहादुर पुनको टुक्राटुक्रा भएको सडी गली पोष्टमार्टम गर्न नमिल्ने अवस्थाको लास बरामद भएको र लासमा मृतकले लगाउने गरेको हाफ पेन्टसमेत भेटिएको मिसिल प्रमाणबाट देखिने ।

प्रतिवादीले वारदातको समयमा आफूमाथि त्यस किसिमको कार्य भइरहेको अवस्थामा सोबाट बच्ने वा उम्कने उद्देश्यका साथ कराएको वा गुहार मागेको भन्ने कुरा मिसिलबाट नदेखिएको र आफ्नो बयानमा सो कुराको जिकिर लिन सकेकोसमेत देखिन आउँदैन । अर्कोतर्फ सतीत्व रक्षार्थ मृतकलाई मारेको हो भन्ने तथ्य पुष्टि हुने गरी यी प्रतिवादीले मनासिब समयभित्र मुद्दा अनुसन्धान गर्ने निकाय वा अन्य कहींकतै गई घटनाको सम्बन्धमा जानकारी गराई आत्मसमर्पण गरेको भन्नेसमेत देखिन आउँदैन । वारदातपश्चात् निज प्रतिवादी गाउँ घरबाट भागी फरार रहेको र ६ वर्षपछि प्रहरीमार्फत मिति २०७१।१२।१८ मा पक्राउ भएको भन्ने देखिन्छ । यस्तो अवस्थामा निज प्रतिवादीले सतीत्व रक्षाको लागि मृतकलाई लड्डीले प्रहार गर्दा निजको मृत्यु हुन गएको हुँदा जबरजस्ती करणीको महलको ८ नं. को कानूनी व्यवस्थाअन्तर्गतको सुविधा पाउनु पर्ने भनी लिएको पुनरावेदन जिकिर स्वाभाविक र विश्वसनीय नदेखिने ।

प्रतिवादी चेली नन्दकुमारी पराई पुन भन्ने मनकुमारी पराई पुन मौकामा र अदालतमा कसुरमा

साबित रहेको मृतकको लास प्राप्त भएको सेफ्टी टंकी नजिकै भिर पाखोमा भेटिएका प्रतिवादी मनकुमारी पराई पुनले लगाउने गरेको खरानी रंगको सुरुवाल र कालो बुट्टा भएको कुर्था तथा निज प्रतिवादीकै घरको बाकसमा लुकाई राखेको अवस्थामा फेला परेको बन्चरोमा लागेको रगत जाँच गर्न पठाएकोमा उल्लिखित वस्तुमा लागेको रगत मानिसको हो भन्ने केन्द्रीय प्रहरी प्रयोगशालाको परीक्षण प्रतिवेदनबाट देखिन आएको, जाहेरवाला डेकबहादुर पुनले सुरु जाहेरी बेहोरालाई समर्थित हुने गरी अदालतमा समेत बकपत्र गरेको र घटना विवरण कागज गर्ने खडकबहादुर पुन र दिलप्रसाद गर्वुजाले मृतक खिमबहादुर पुनलाई प्रतिवादी मनकुमारी पराई पुनले कर्तव्य गरी मारेको भनी मौकामा लेखाई दिएको बेहोरालाई समर्थन गरी अदालतमा बकपत्र गरेकोसमेतका प्रमाण कागजबाट प्रतिवादीको जिकिर खण्डित भएको र मृतकलाई कर्तव्य गरी मारेको तथ्य स्थापित हुन आयो । यस्तो अवस्थामा सुरु जिल्ला अदालतको फैसला सदर गर्ने गरेको उच्च अदालत पोखरा, बागलुङ इजलासको फैसला त्रुटिपूर्ण भएकोले बदर गरी अभियोग दाबीबाट सफाई पाउँ भन्ने प्रतिवादीको जिकिर विश्वसनीय नदेखिँदा निजको पुनरावेदन जिकिर तथा निजतर्फका विद्वान् कानून व्यवसायीहरूको बहस बुँदासँग सहमत हुन नसकिने ।

तसर्थ, विवेचित आधार र कारणबाट प्रतिवादी मनकुमार पुनलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धी महलको १३(१) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैद गर्ने गरी सुरु म्याग्दी जिल्ला अदालतबाट भएको फैसला सदर हुने ठहर गरी उच्च अदालत पोखरा, बागलुङ इजलासबाट मिति २०७३।७।२४ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: कुमार मास्के

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७५ साल चैत १० गते रोज १ मा शुभम् ।

७

मा.न्या.श्री केदारप्रसाद चालिसे र मा.न्या.श्री टंकबहादुर मोक्तान, ०७३-CI-०१०९, जग्गा खिचोला, चम्पा साह वि. बुधन साहसमेत

मुलुकी ऐन, घर बनाउनेको महलको ११ नं. मा “जग्गा मिची घर बनाएकोमा घर तयार भएको मितिले एक वर्षभित्र नालिस नदिए लाग्न सक्दैन” भन्ने कानूनी व्यवस्था रहेको पाइन्छ । बुझिएका मिसिल संलग्न प्रमाणबाट वादी दाबीका घरहरूमा प्रतिवादीहरूको बसोबास रहेको र ती घरहरू २०४९ सालतिरै निर्माण भएको भन्ने देखिएकोमा वादीले उल्लिखित ऐनको म्यादभित्र दाबी लिएको अवस्था छैन । अर्कोतर्फ यी प्रतिवादीहरू वादीले उल्लेख गरेको घर निर्माण गरेको भनिएको मितिपूर्व कुन ठाउँमा बसोबास गर्दथे भन्ने तथ्य वादीले खुलाउन सकेको देखिँदैन । वादीका पति रमेश साहको नाउँमा खरिद गरी लिएपश्चात् सगोलकै अवस्थामा घर निर्माण गरी बसोबास गरिरहेकोमा सो जग्गामा हक सिर्जना गर्ने उद्देश्यबाट वादीका पति रमेश साहको नाउँबाट वादीका बाबुका नाउँमा स्वामित्व हस्तान्तरण गरी पुनः यी वादीका नाउँमा स्वामित्व हस्तान्तरण गरेको भन्ने देखिएको र त्यसरी यी प्रतिवादीहरूको सहमति मन्जुरीबेगर एक आपसमा स्वामित्व हस्तान्तरण गरी हक सिर्जना गर्ने उद्देश्यबाट भएको लिखतहरूमा चार किल्ला प्रमाणित गर्दा घर उल्लेख नभएको भन्ने आधारमा प्रतिवादीहरूको बसोबास रहेको घरहरू फिरादपत्रमा उल्लेख भएकै मितिमा निर्माण भएका हुन् भनी मान्न मिल्ने अवस्था देखिँदैन । सर्जमिनबाट २०४९ सालमा नै घरहरू निर्माण भएको भन्ने प्रतिउत्तर जिकिर रहेको र प्रतिवादीहरूको सो जिकिर बुझिएका सर्जमिनका व्यक्तिहरूको भनाइबाट पुष्टि भइरहेकोमा वादीले फिरादपत्रमा उल्लेख गरेको मिति २०६७ सालमा विवादित घरहरू निर्माण भएको भन्ने मिसिल संलग्न प्रमाणबाट पुष्टि भएको नदेखिने ।

तसर्थ, घर उठाई पाउँ भन्ने फिराद दाबी पुग्न नसक्ने ठहर्‍याएको सुरु सुनसरी जिल्ला अदालतको फैसलालाई सदर गर्ने गरेको पुनरावेदन अदालत विराटनगरको मिति २०७९।३।१४ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: शोभा पाठक

कम्प्युटर: अमिररत्न महर्जन

इति संवत् २०७५ साल फागुन ३० गते रोज ५ शुभम्।

८

मा.न्या.श्री केदारप्रसाद चालिसे र मा.न्या.श्री सुष्मालता माथेमा, ०७३-WO-००८४, उत्प्रेषण, चक्र सिंह ह्याँकी वि. अपि नाम्पा क्षेत्र कार्यालय, दार्चुलासमेत

जिल्ला प्रहरी कार्यालय, दार्चुलाको जाहेरीले वादी नेपाल सरकार र प्रतिवादी तपाईँ चक्र सिंह ह्याँकीसमेत भएको अवैध रूपमा वन पैदावर (यासागुम्बा) ओसारपसार मुद्दा मिति २०७३।४।१९ मा यस कार्यालयमा दायर भएकोले सो मुद्दाको अन्तिम किनारा नलाग्नेसम्म तपाईँ अध्यक्ष रहनु भएको दार्चुला जिल्ला, राप्ला संरक्षण उपभोक्ता समिति (राप्ला गा.वि.स. वडा नं. १-५) तथा अपि नाम्पा संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन परिषद्समेतको अध्यक्ष पदको हैसियतले तपाईँलाई यस कार्यालयबाट अब उप्रान्त संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन नियमावली, २०५७ को नियम ११ र २५ बमोजिम कार्य गर्न निषेध गरिनुको साथै सो पदको हैसियतले कुनै पनि सिफारिस वा पत्राचारलगायत आर्थिक तथा प्रशासनिक कार्य सञ्चालन गर्नसमेत आजैका मितिबाट रोक लगाइएको बेहोरा जानकारी गराइन्छ भन्ने अपि नाम्पा संरक्षण क्षेत्र कार्यालय, दार्चुलाको च.नं. ३८ मिति २०७३।४।१९ को पत्रबाट देखिने।

राष्ट्रिय निकज्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९, राष्ट्रिय निकज्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण नियमावली, २०३० र संरक्षण क्षेत्र सरकारी

व्यवस्थापन नियमावली, २०५७ मा समेत कुनै ओहोदा वा पदमा रही कार्यरत रहेको कुनै पदाधिकारी विरुद्ध कुनै मुद्दा चली विचाराधीन रहेको अवस्थामा सो मुद्दा चलुन्जेलसम्म वा पदावधि बाँकी रहुन्जेलसम्म कामकाज गर्न नपाउने गरी रोक लगाउन पाउने वा निषेध गर्न पाउने व्यवस्था गरेको नदेखिने।

निवेदक चक्र सिंह ह्याँकीलाई प्रेषित गरेको अपि नाम्पा संरक्षण क्षेत्र कार्यालय, दार्चुलाको उक्त च.नं. ३८ मिति २०७३।४।१९ को पत्रमा संरक्षण क्षेत्र सरकारी व्यवस्थापन नियमावली, २०५७ को नियम २९(१) र (२) मा भएको कानूनी व्यवस्थाबमोजिमको प्रक्रिया अपनाएको देखिँदैन। सो कानूनी व्यवस्था केवल लिखित जवाफमा मात्र उल्लेख गरेको देखिन्छ। उक्त संरक्षण क्षेत्र सरकारी व्यवस्थापन नियमावली, २०५७ को नियम २९(१) ले संरक्षण क्षेत्रको भू-उपयोग, जनस्वास्थ्य, प्राकृतिक वातावरण तथा प्राकृतिक स्रोतको संरक्षणमा प्रतिकूल असर परेमा वा पर्ने सम्भावना देखिएमा सम्बन्धित व्यक्तिलाई तत्काल त्यस्तो काम, कारबाही रोकन वा निषेध गर्न वा त्यसमा सुधार गर्न लिखित आदेश दिन सक्ने व्यवस्था गरेको देखिएकोमा निवेदकउपर परेको उक्त मुद्दा सोसँग सम्बन्धित भएको देखिन आउँदैन। साथै उक्त च.नं. ३८ मिति २०७३।४।१९ को पत्र कुन मितिको निर्णयबाट प्रेषित गरेको सो निर्णयसमेत अपि नाम्पा संरक्षण क्षेत्र कार्यालय, दार्चुलाले पेस गर्न सकेको नदेखिने।

तसर्थ: माथिविवेचित आधार, कारणसमेतबाट विपक्षी अपि नाम्पा संरक्षण क्षेत्र कार्यालय, दार्चुलाले निवेदक चक्र सिंह ह्याँकीलाई प्रेषित गरेको च.नं. ३८ मिति २०७३।४।१९ को पत्र निवेदकलाई सुनुवाइको मौकासमेत नदिई अपि नाम्पा संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन परिषद्को अध्यक्ष पदको हैसियतले कार्य गर्न निषेध गर्ने गरेको कार्य कानूनसम्मत नदेखिएकोले सो पत्र र सोसँग सम्बन्धित काम कारबाहीसमेत उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरिदिएको छ। अब निज निवेदकलाई

उल्लिखित मिति २०७३।४।९ को पत्रको आधारमा पदावधि बाँकी रहनुजेलसम्म निजको पदीय हैसियतले गर्ने कामकाज गर्न रोक नलगाउनु भनी विपक्षीहरूका नाममा परमादेशको आदेशसमेत जारी हुने।

इजलास अधिकृत : नारदप्रसाद भट्टराई

कम्प्युटर: अमिररत्न महर्जन

इति संवत् २०७६ साल जेठ १४ गते रोज ३ शुभम्।

९

मा.न्या.श्री केदारप्रसाद चालिसे र मा.न्या.श्री सुष्मालता माथेमा, ०७४-WO-०८८७, उत्प्रेषण / परमादेश, राजकुमार आचार्य वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सिंहदरबारसमेत

निवेदक राजकुमार आचार्यले निवेदनसाथ पेस गरेको परीक्षा नियन्त्रण कार्यालयबाट जारी भएको प्रवेशिका परीक्षा उत्तीर्ण प्रमाणपत्र, नेपाल ल क्याम्पसबाट जारी भएको स्नातक तहको परीक्षा उत्तीर्ण प्रमाणपत्र, कर्मचारी सञ्चय कोषबाट जारी भएको परिचयपत्रमा र निवेदकले भरेको निजामती कर्मचारीको नोकरी तथा वैयक्तिक विवरण (सिटरोल) मा निवेदकको जन्ममिति २०१९।१।१६ उल्लेख भएको देखिने।

निवेदकको नागरिकता प्रमाणपत्र लिनुपूर्व २०३५ सालमा प्रवेशिका परीक्षा उत्तीर्ण भएको शैक्षिक योग्यतालगायतका प्रमाणपत्रहरूबाट निजको जन्ममिति २०१९।१।१६ भन्ने उल्लेख भएको देखिन्छ। मिति २०३६।४।८ मा नागरिकता लिँदा १९ वर्ष भन्नेसम्म उल्लेख भएको तर जन्ममितिको साल, महिना र गते उल्लेख भएको देखिँदैन। नागरिकतामा उल्लेख भएको जन्ममिति नमिलेकोले शैक्षिक योग्यतामा भएको जन्ममितिअनुसार कायम गरिपाउँ भनी निवेदकले जिल्ला प्रशासन कार्यालय, काठमाडौँमा निवेदन दिई जिल्ला प्रशासन कार्यालय, काठमाडौँबाट मिति २०७१।३।१ को निर्णयानुसार

प्रतिलिपि भन्ने बेहोरा उल्लेख गरी मिति २०३६।४।८ लाई नै नागरिकता जारी भएको मिति कायम गरी ना.प्र.नं.३५७४।४।९।८।४।०।६।७।८ को नागरिकताको प्रमाण पत्रमा निवेदकको जन्ममिति २०१९।१।१६ नै उल्लेख गरी पुनः नागरिकता जारी भएको देखिन्छ। त्यसरी निवेदकको जन्ममिति २०१९।१।१६ कायम गरेको विषय विवादरहित अवस्थामा रहेको देखिने।

निवेदकले सेवामा प्रवेश गर्दा बहाल रहेको निजामती सेवा नियमावली, २०२१ को नियम ७.१.(१) मा "कुनै निजामती कर्मचारीको उमेर ६३ वर्ष पूरा भएपछि निजलाई सरकारी नोकरीबाट अवकाश दिइनेछ" भन्ने उल्लेख भएको र सो नियम ७.१.(१) र (२) समेतको स्पष्टीकरणमा "यस नियमको प्रयोजनको निमित्त निजामती कर्मचारीको उमेर देहायबमोजिम हिसाब गरिनेछ: (क) नोकरीमा प्रवेश गरेको बेलामा निजले पेस गरेको शैक्षिक संस्थाको प्रमाणपत्रमा किटिएको जन्मदिन वा वर्षबाट हुन आएको उमेर, (ख) त्यस्तो रेकर्ड नभएमा निजले नोकरीमा प्रवेश गरेको बेलामा सिटरोलमा लेखिएको जन्मदिन वा वर्षबाट हुन आएको उमेर" भनी उल्लेख भएको र निजामती सेवा ऐन, २०४९ को ७६ (१) (२) ले समेत सोलाई मान्यता दिएको देखिन्छ। निवेदकले पेस गरेको शैक्षिक प्रमाणपत्रहरू र सिटरोलमा समेत निजको जन्ममिति २०१९।१।१६ भन्ने उल्लेख भएको र नागरिकता प्रमाणपत्रमा उल्लेख भएको उमेरको हिसाबले गणना हुने जन्ममितिलाई जिल्ला प्रशासन कार्यालय, काठमाडौँले निवेदकको शैक्षिक योग्यताको प्रमाणपत्रहरूमा, सिटरोलमा, सवारी चालक अनुमतिपत्रमा उल्लेख भएको जन्ममितिअनुकूल नै निवेदकको नागरिकता प्रमाणपत्रमा पनि निजको जन्ममिति २०१९।१।१६ कायम गरिसकेको देखिएको अवस्थामा च.नं.२१५९ मिति २०७४।७।२७ को नेपाल सरकार, सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, निजामती किताबखानाको अनिवार्य

अवकाशसम्बन्धी सूचना पत्र र निवेदकको निवेदन मागदाबीबमोजिम जन्ममिति संशोधन गर्न नमिल्ने भनी निजामती किताबखानाबाट मिति २०७४।१०।११ मा भएको निर्णय कानूनसङ्गत नदेखिने।

तसर्थ: विवेचित आधार कारण र प्रतिपादित सिद्धान्तसमेतबाट नागरिकताको जन्ममिति शैक्षिक योग्यतामा उल्लेख भएको जन्ममिति नै कायम गरी मिति २०७१।३।१९ मा जिल्ला प्रशासन कार्यालय, काठमाडौँबाट सच्याई सकेकोमा विवाद नभएको, अन्य सबै शैक्षिक योग्यताको प्रमाणपत्रहरू र सिटरोलमा समेत जन्ममिति २०१९।११।१६ नै उल्लेख भएको देखिएकोले सोही मिति कायम हुने हुँदा निजलाई च.नं. २१५९ मिति २०७४।७।२७ को नेपाल सरकार, सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, निजामती किताबखानाको अनिवार्य अवकाशसम्बन्धी सूचना पत्र र निवेदकको निवेदन मागदाबीबमोजिम जन्ममिति संशोधन गर्न नमिल्ने भनी निजामती किताबखानाबाट मिति २०७४।१०।११ मा भएको निर्णय र सोबाट भएको पत्राचारसमेत त्रुटिपूर्ण रहेको देखिएकोले उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरिदिएको छ। अब जिल्ला प्रशासन कार्यालय, काठमाडौँबाट जन्ममिति सच्याई जारी भएको नागरिकताको प्रमाणपत्र, शैक्षिक योग्यताको प्रमाणपत्र र सिटरोलमा समेत उल्लिखित जन्ममिति २०१९।११।१६ लाई नै निवेदकको जन्ममिति कायम गरी कानूनबमोजिम गर्नु भनी विपक्षीहरूका नाममा परमादेशको आदेशसमेत जारी हुने।

इजलास अधिकृत : नारदप्रसाद भट्टराई

कम्प्युटर: अमिररत्न महर्जन

इति संवत् २०७६ साल जेठ १४ गते रोज ३ शुभम्।

१०

मा.न्या.श्री केदारप्रसाद चालिसे र मा.न्या.डा.श्री मनोजकुमार शर्मा, ०७३-CR-०६६५, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. राजलाल उराउसमेत

प्रतिवादीहरूमध्ये महतो उराउ चकुवा भन्ने बुधराम उराउ र राजालाल उराउले मौकामा अनुसन्धान अधिकारीसमक्ष र सुरु अदालतसमेतमा कसुरमा पूर्णतः इन्कार रही बयान गरेका, त्यस्तै प्रतिवादी रवि उराउ अनुसन्धानमा गैरहाजिर रही अदालतमा बयान गर्दा कसुरमा इन्कार रही बेहोरा लेखाएको देखिन्छ। प्रतिवादीहरूको इन्कारी बयानलाई समर्थन हुने गरी प्रतिवादीहरूका साक्षीहरूले बकपत्र गरिदिएको अवस्था छ। जाहेरवाला सत्यनारायणले सुरु अदालतमा बकपत्र गर्दा रामप्रसाद झुण्डिएर मरी राखेको थियो कसले मारेको हो कसैले मारेको हो कि आफैँ मारेको हो थाहा छैन, प्रतिवादीहरूले उक्त वारदात घटाएको होइन भनी जाहेरी बेहोराविपरीतको बकपत्र गरेको देखिन्छ। सोबाहेक अभियोग दाबी प्रमाणित हुने अन्य कुनै ठोस प्रमाण अभियोजन पक्षबाट प्रस्तुत गर्न सकेको नदेखिने। प्रस्तुत मिसिल संलग्न प्रमाणहरूबाट यी प्रतिवादीहरूले आरोपित कसुर गरेका हुन् भन्न सकिने अवस्था नदेखिएकोले शङ्का र अनुमानकै भरमा वस्तुनिष्ठ ठोस र भरपर्दो प्रमाणको अभावमा ज्यानजस्तो गम्भीर प्रकृतिको मुद्दामा प्रतिवादीहरूलाई कसुरदार ठहर्‍याउनु फौजदारी न्याय सिद्धान्तको प्रतिकूल हुन जाने हुँदा पुनरावेदन अदालत जनकपुरबाट आरोपित प्रतिवादीहरूमध्ये मुल्लतबी रहेका पूर्ण उराउको हकमा कुनै विचार गरी रहन नपरी अन्य प्रतिवादीहरूलाई आरोपित कसुरबाट सफाइ दिने ठहर्‍याएको फैसला अन्यथा नहुँदा मिलेकै देखिने।

तसर्थ उल्लिखित विश्लेषणका आधारमा सुरु धनुषा जिल्ला अदालतबाट प्रतिवादीहरू महतो उराउसमेतलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धी महलको १३(३) नं. बमोजिम जनही जन्मकैद गर्ने गरेको मिति २०७१।३।२६ को फैसला उल्टी गरी प्रतिवादीहरू महतो उराउ, राजलाल उराउ, रवि उराउ र चकुवा

भन्ने बुधराम उराउलाई अभियोग दाबीबाट सफाइ दिने गरी भएको पुनरावेदन अदालत जनकपुरको मिति २०७३।१।१५ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।
इजलास अधिकृत: महेन्द्रराज काफ्ले
कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा
इति संवत् २०७६ साल जेठ १ गते रोज ४ शुभम् ।

इजलास नं. ५

१

मा.न्या.श्री सारदाप्रसाद घिमिरे र मा.न्या.श्री तेजबहादुर के.सी., ०६९-CR-०५२६, कर्तव्य ज्यान, लालमन घर्ती वि. नेपाल सरकार, नेपाल सरकार वि. सेते भन्ने सेतबहादुर पुन

मौकामा प्रतिवादी सेते भन्ने सेतबहादुर पुन आफूले मृतकलाई गोली हानेको भनी मौकामा भएको साबितीलाई मृतकको शरीरमा गोली लागेको भन्ने पोष्टमार्टम रिपोर्टको प्रतिवेदनले समर्थन गर्नुको साथै सहअभियुक्त लालमन घर्ती र रामकुमार घर्तीसमेतले मृतक भक्तबहादुर वि.क.लाई सेते भन्ने सेतबहादुर पुनले नै गोली हानी मारेको हो भनी बयान गरेकोसमेतबाट प्रतिवादी सेतबहादुर पुनलाई सुरु जिल्ला अदालतले ज्यानसम्बन्धी महलको १३(१) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैद हुने ठहर गरी साधक जाहेर गरेको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत तुलसीपुर दाङको फैसला मिलेकै देखिन आउने ।

वारदात हुँदाको अवस्थामा यी प्रतिवादी लालमन घर्ती सेते भन्ने सेतबहादुर पुनसँग सँग साथ रहेको देखिन्छ । गोली हानी हत्या गरेको हो भनी कसुर गरेको स्वीकार गर्ने प्रतिवादीले अन्य प्रतिवादीहरूको पनि संलग्नता थियो यिनले यस्तो यस्तो कार्य गरेका थिए भनी उल्लेख नगरेको र मिसिलबाट यी प्रतिवादी सहप्रतिवादी सेतबहादुर पुनसँग वारदात स्थलमा सँगसाथ रही सहयोगसम्म गरिदिएको मार्नमा कुनै

हतियार प्रयोग गरेको मिसिलबाट नदेखिने ।

फौजदारी मुद्दामा जसले जस्तो कसुर गरेको देखिन्छ सोही आधारमा सजायको निर्धारण गर्नु पर्दछ । मिसिल संलग्न प्रमाणबाट यी प्रतिवादी लालमनले मृतकहरूलाई सहप्रतिवादीले गोली हान्दाको बखत सँगसाथसम्म रहेको देखिएको र निजले हतियार प्रयोग गरेको मिसिल संलग्न प्रमाणबाट नदेखिएको वारदात हुँदाका बखत सहप्रतिवादीसँग साथमा सम्म रही सहयोग दिएको देखिँदा निजलाई ज्यानसम्बन्धी महलको १७(२) नं. बमोजिम सजाय गर्ने गरी भएको फैसला मिलेकै देखिन आउने ।

तसर्थ उल्लिखित बुँदा प्रमाणबाट प्रतिवादी सेते भन्ने सेतबहादुर पुनले स्वचालित हतियार प्रयोग गरी मृतकहरूलाई कर्तव्य गरी मारेको प्रमाणित भएको देखिँदा निजलाई ज्यानसम्बन्धी महलको १३(३) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय गर्ने गरी साधक सदरको लागि जाहेर गरेको सुरु रोल्पा जिल्ला अदालतको मिति २०६७।१।१३ को फैसला सदर गरी साधक जाहेर गरेको सहप्रतिवादी लालमन घर्तीलाई ज्यानसम्बन्धी महलको १७(२) नं. बमोजिम ५ वर्ष कैद सजाय गर्ने गरी भएको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत तुलसीपुर दाङको मिति २०६०।३।१४ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: जीवनकुमार भण्डारी

कम्प्युटर: यामप्रसाद रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल फागुन ४ गते रोज ४ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री सारदाप्रसाद घिमिरे र मा.न्या.श्री पुरुषोत्तम भण्डारी, ०७२-CR-०९९९, वैदेशिक रोजगार ठगी, नेपाल सरकार वि. अनुपकुमार श्रेष्ठ

जाहेरवालीममताराणालेउजुरीफिर्तासम्बन्धी निवेदन सनाखत गरेको मिति २०७०।८।२४ मा नै प्रतिवादीबाट ममता राणाको छोरी पूजा राणालाई जापान पठाउन रु. ६,००,०००।- लिएको लिखत

बनेको देखिन्छ । जाहेरवाली ममता राणा र पूजा राणाले न्यायाधिकरणसमक्ष गरेको बकपत्रबाट हामी दुवैले दिएको भनिएको जम्मा रकम रु. ६,००,०००।- मात्र हो भनी ममता राणाले बकपत्र गरेको र आमालाई पठाई दिने भनी रकम लिएकोमा प्रतिवादीले आमालाई भाखामा रकम तिर्न नसकेपछि मलाई पठाई दिन्छु भनी भनेका हुन् रकम भने रु. ६,००,०००।- मात्र हो भनी पूजा राणाले बकपत्र गरेको देखिएको हुँदा यी प्रतिवादीले पूजा राणालाई जापान पठाइदिने भनी छुट्टै रकम लिएको र वैदेशिक रोजगारीको लागि जापान नपठाएको भन्ने जाहेरी बेहोरा विश्वासयोग्य नदेखिने ।

वैदेशिक रोजगारको लागि रकम लिएको कुरालाई प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा २५ अनुसार विवादात्मक स्वतन्त्र प्रमाणहरूबाट वादी पक्षले प्रमाणित गराउन सकेको नपाइने ।

जाहेरवाली पूजा राणाले वैदेशिक रोजगारमा जाने प्रयोजनको लागि राहदानी बनाएकोसमेत देखिँदैन । पूजा राणाको बकपत्रबाट समेत राहदानी बनाएको छैन भन्ने देखिएको छ । वैदेशिक रोजगारमा जान चाहनेले राहदानी बनाउनु अपरिहार्यता हुन्छ । बिना राहदानी वैदेशिक रोजगारमा जाने कुरा कल्पनासमेत गर्न सकिँदैन । विदेश जान इच्छुक जाहेरवालाले विदेश जानको लागि अपरिहार्य हुने राहदानीसमेत नबनाएको अवस्थामा निजले प्रतिवादीलाई सोही प्रयोजनको लागि रकम दिएको भन्ने कुरा विश्वासलायक देखिन आउँदैन भनी पुनरावेदन नं. ०६७-CR-११८२ को वैदेशिक रोजगार ठगी मुद्दामा यस अदालतबाट व्याख्या भई सिद्धान्तसमेत प्रतिपादन भएको देखिँदा राहदानीको अभावमा यी प्रतिवादी अनुपकुमार श्रेष्ठले जाहेरवाली पूजा राणालाई जापानमा वैदेशिक रोजगारमा पठाई दिन्छु भनी रकम लिने दिने कार्य भएको हो भन्ने शङ्कारहित रूपमा पुष्टि हुन नसक्ने ।

अतः माथि विवेचित आधार र प्रमाणहरूबाट

प्रतिवादी अनुपकुमार श्रेष्ठउपरको अभियोग दाबी वादी पक्षबाट शङ्कारहित तवरले प्रमाणद्वारा प्रमाणित गर्न सकेको नदेखिएकोले प्रतिवादीलाई वैदेशिक रोजगार ऐन, २०६४ को दफा १० र ४३ को कसुरमा सोही ऐनको दफा ४३ बमोजिम सजाय गरिपाउँ भन्ने वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्दैन । तसर्थ, वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणको मिति २०७१।१२।१ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: तारादेवी महर्जन

कम्प्युटर: संजय जैसवाल

इति संवत् २०७४ साल माघ ३ गते रोज ४ शुभम् ।

इजलास नं. ६

१

मा.न्या.श्री मीरा खडका र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०६९-WO-१३१४, उत्प्रेषण, गोपीकृष्ण पराजुली वि. स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयसमेत निवेदक मिति २०५६।१०।१० देखि भ्रष्टाचार मुद्दामा स्वतः निलम्बनमा रहेको र भ्रष्टाचारको अभियोगबाट मिति ०६९।५।२८ मा सफाई पाउनुभन्दा अघि नै उमेर हदका कारण सेवाबाट अवकाश भइसकेको कारणले निजको सेवा पुनर्बहाली हुने अवस्था नरहे तापनि निजले अवकाश प्राप्त गर्दा एक तहमाथिको पदबाट अवकाश पत्र प्राप्त गरी सेवा निवृत्त कर्मचारीले पाउने सबै सुविधा पाउनुपर्ने देखिन्छ । निवेदकले आरोपित कसुरबाट सफाई पाइसकेको अवस्थामा ऐनअनुसार एक तह बढुवा हुन पाउने वैधानिक अपेक्षा (legitimate expectation) राख्नुलाई अन्यथा मान्न नसकिने ।

निवेदकउपर मिति २०५६।१०।१० मा भ्रष्टाचारको अभियोग लागी सो मुद्दामा विशेष अदालत

काठमाडौंले दोषी ठहर गरी मिति २०६०।१२।३ मा गरेको फैसलालाई उल्टी गरी निवेदकको हकमा भ्रष्टाचारको अभियोगबाट सफाइ पाउने गरी सर्वोच्च अदालतको पूर्ण इजलासबाट मिति २०६९।५।२८ मा फैसला भइसकेको अवस्थामा निजामती सेवा ऐन, २०४९ को दफा २०क(१) अनुसार निजको एक तह बढुवा हुन पाउने व्यवस्था रहेकोमा केवल सफाइ पाउनुभन्दा अगाडि नै अवकाश पाइसकेको भन्ने आधारबाट मात्र निजलाई कानूनप्रदत्त सेवा सुविधाबाट वञ्चित गर्न नसकिने।

भ्रष्टाचारको अभियोगबाट सफाइ पाइसकेपछि पनि निजामती सेवा ऐन, २०४९ को दफा २२क बमोजिम सेवा सुविधाबाट वञ्चित गर्ने कार्यलाई कानूनसङ्गत मान्न नसकिने।

निवेदकको हकमा पनि अनिवार्य अवकाश हुँदाको बखतभन्दा एक तहमाथिको पदमा बढुवा गरी सोबमोजिम पदको सुविधा प्रदान गर्नुपर्नेमा सो नगरी विभेदपूर्ण तवरले भएको निर्णयलाई न्यायोचित मान्न नसकिने।

तसर्थ, माथि उल्लिखित आधार र कारणसमेतबाट निवेदक गोपीकृष्ण पराजुलीलाई निजामती सेवा ऐन, २०४९ को दफा ३३ को उपदफा (१) बमोजिम मिति २०६७।७।१७ गतेदेखि लागु हुने गरी शाखा अधिकृत पदबाट अनिवार्य अवकाश दिइएको भन्ने स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयको मिति २०७०।०२।०९ को निर्णय कानूनसम्मत रहेको नदेखिँदा उक्त निर्णय उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरिदिएको छ। अब निवेदकलाई निजको मागबमोजिम निजामती सेवा ऐन, २०४९को दफा २०क(१) अनुसार अनिवार्य अवकाश हुँदाको शाखा अधिकृतको पदबाट एक तहमाथिको उपसचिव पदमा बढुवा गरी तथा बढुवा भएको मानी सोहीअनुसारको कानूनबमोजिमको सुविधा उपलब्ध गराउनुको साथै निजामती किताबखानामा पेन्सन पट्टा संशोधनको लागिसेमेत लेखी पठाउनु भनी

विपक्षीहरूको नाममा परमादेशको आदेश जारी हुने।

इजलास अधिकृत: सुभद्रा जि.सी.

कम्प्युटर: उत्तरमान राई

इति संवत् २०७५ साल असार २४ गते रोज १ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री मीरा खडका र मा.न्या.श्री डम्बरबहादुर शाही, ०६८-CI-०९७४, निर्णय दर्ता बदर दर्ता खिचोलासमेत, *लीलाबहादुर गुरुङसमेत वि. तिलकबहादुर प्रधान*

तत्कालीन न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ९(१) को खण्ड (ग) ले रु. ५००००।- (पचास हजार रुपैयाँ) वा सोभन्दा बढी बिगो भएको मुद्दामा मात्र पुनरावेदन अदालतले पुनरावेदनको रोहमा निर्णय गर्दा केही वा पूरै उल्टी भएको मुद्दामा मात्र सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन लाग्न सक्ने कानूनी व्यवस्था गरेकोले प्रस्तुत मुद्दामा खिचोला गरेको भनी वादीले दाबी लिएको बिगो पचास हजार रुपैयाँभन्दा कम रु.३०,४६८।- (अक्षरूपी तिस हजार चार सय अठ्ठसठ्ठी रुपैयाँ) मात्र रहेको देखिँदा कास्की जिल्ला अदालतको फैसला उल्टी हुने ठहर्‍याई पुनरावेदन अदालत पोखराले मिति २०६८।१०।१२ मा गरेको फैसलाउपर यस अदालतमा पुनरावेदन लाग्न सक्ने अवस्था नदेखिने।

अतः यस अदालतको पुनरावेदकीय अधिकारक्षेत्रभित्र नपर्ने र पुनरावेदन लाग्न नसक्ने अवस्थामा तत्कालीन न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ९(१) (ग) विपरीत प्रस्तुत पुनरावेदनपत्र दर्ता भएको देखिँदा प्रस्तुत मुद्दाको औचित्यभित्र प्रवेश गरी पुनरावेदन अदालत पोखराको फैसला मिलेको छ छैन भन्नेतर्फ विचार गरिरहनु परेन। प्रस्तुत पुनरावेदनपत्र खारेज हुने।

इजलास अधिकृत: शिवप्रसाद पराजुली

कम्प्युटर: चन्द्रशेर राना

इति संवत् २०७४ साल चैत ९ गते रोज ६ शुभम्।

३

मा.न्या.श्री मीरा खडका र मा.न्या.श्री डम्बरबहादुर शाही, ०६८-CI-११२९, बहाल क्षतिपूर्ति, आशिषकुमार गोयल वि. डेवीड्राग ड्रगाडोस सी डब्लु ई (ज्वाइन्ट भेन्चर कन्ट्र्याक्टर) जर्मनमा दर्ता रहेका (DYWIDAG, DRAGADOS, CWE, Joint Venture Contractor) मध्ये-मर्स्याड्दी जलविद्युत् परियोजना, नेपाल

पुनरावेदकले मध्ये-मर्स्याड्दी जलविद्युत् परियोजनाले नै क्षतिपूर्ति र ब्याज भराउनुपर्ने भनी यस अदालतमा पुनरावेदन गरेकोमा पुनरावेदक वादीले बाटोमा गोदाममा सिमेन्ट स्टोरेज गर्नका लागि केवल ग्रासिस इन्डस्ट्रिज लिमिटेडसँग सम्झौता गरेको देखिन्छ । प्रत्यर्थी प्रतिवादीमध्ये मर्स्याड्दी जलविद्युत् परियोजनाले निर्माणस्थलमा नै ढुवानी गरी डेलिभरी गर्ने भनी सम्झौता भएपछि ग्रासिस इन्डस्ट्रिज लिमिटेडले भाडामा गोदाम घर लिएको दायित्व पनि निजैमाथि हुने देखिन्छ । यसरी प्रत्यर्थी प्रतिवादी मध्ये-मर्स्याड्दी जलविद्युत् परियोजनासँग पुनरावेदक घरधनीले गोदाम घर भाडामा लिने दिने सम्बन्धमा कुनै सम्झौता नभएको र सोको लिखित प्रमाण निवेदकले पेस दाखिलसमेत गरेको नदेखिँदा घर भाडाको दायित्व आयोजनाले बेहोर्नु पर्ने अवस्था देखिँदैन ।

पुनरावेदक वादी र प्रत्यर्थी प्रतिवादी ग्रासिम इन्डस्ट्रिज लिमिटेडले बिच गोदाम भाडा लिने सम्बन्धमा कुनै करार सम्झौता भएको देखिँदैन । यसबाट उक्त गोदाममा रहेको सिमेन्ट परियोजना स्थलमा डेलिभरी नभएसम्म कम्पनीकै मान्नुपर्ने देखिन्छ । आयात गर्ने सम्झौता भई सिमेन्ट केही समय रोक्नु परेको कारणले मात्र ग्रासिम इन्डस्ट्रिजसँग सहमति भई स्टोरेज चार्ज भुक्तानी दिएको अवस्था देखिएबाट गोदाम भाडामा लिनेदिने गरी सम्झौता भएको मान्न सकिने अवस्थासमेत देखिँदैन । करारको सिद्धान्तअनुसार

करारीय दायित्व सिर्जना गर्नको लागि करार ऐन, २०५६ बमोजिम दोहोरो कवुलियतलगायत दोहोरो दायित्व सिर्जना गर्नसक्ने लिखत प्रमाण हुनुपर्नेमा सो भए गरेकोसमेत देखिँदैन । यस्तो अवस्थामा लिखत प्रमाणबिना कुनै पनि पक्षलाई आर्थिक दायित्व वहन गर्ने गरी निर्णय गर्नु मनासिब र न्यायोचितसमेत हुने नदेखिने ।

पुनरावेदक वादी र प्रत्यर्थी प्रतिवादी पक्षबिच कुनै सम्झौता करार नै नभएको स्थिति तथा प्रस्तुत मुद्दाको विवादित विषयवस्तु करार ऐन, २०५६ को दफा ११ मा भएको अप्रत्यक्ष करारसम्बन्धी कानूनी व्यवस्थासँग मेल खाने विषयवस्तु नदेखिएकोले यस्तो विषयमा अप्रत्यक्ष करारको सिद्धान्त आकर्षित हुनुपर्ने भन्ने वादीको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन सकिएन । त्यस्तै पुनरावेदकले पुनरावेदन पत्रमा उल्लिखित सिद्धान्त (स.अ.बुलेटिन, वर्ष १९, अड्क ११, पूर्णाङ्क ४३७, २०६७ पृ.२४) समेत व्यक्ति बिक्रम घर्षणमा बसिसकेपछि बहाल तिर्नुपर्ने वा नपर्ने विषयको भएको र उक्त विषय प्रस्तुत मुद्दाको तथ्यभन्दा फरक रहेको देखिँदा ग्रासिम इन्डस्ट्रिजले स्टोरेज चार्ज भुक्तानी दिएको अवस्थासमेतबाट सोबाहेक अन्य करारीय दायित्व उत्पन्न हुनसक्ने अवस्था नदेखिएसमेतबाट उक्त सिद्धान्त प्रस्तुत मुद्दामा आकर्षित हुनसक्ने देखिन नआएको अवस्थामा सुरु फैसला उल्टी गरी वादी दाबी नपुग्ने ठहर्‍याएको पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६८।०८।०६ को फैसलालाई अन्यथा भन्न मिल्ने नदेखिने ।

तसर्थ, विवेचित आधार प्रमाणहरूसमेतबाट पुनरावेदक प्रतिवादीले प्रत्यर्थी वादीसँग करार सम्झौता नै नगरेको अवस्थामा अर्को पक्षले लिएको घरभाडा र लगत इस्टिमेटबमोजिम क्षतिपूर्तिसमेत भराई दिने दायित्व प्रत्यर्थी ग्रासिम इन्डस्ट्रिज लिमिटेडको नदेखिएको अवस्थामा वादी दाबी नपुग्ने ठहर्‍याई

पुनरावेदन अदालत पाटनबाट मिति २०६८।८।६ मा भएको फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: शिवप्रसाद पराजुली

कम्प्युटर: मिनु शाही

इति संवत् २०७४ साल चैत ९ गते रोज ६ शुभम्।

४

मा.न्या.श्री मीरा खडका र मा.न्या.श्री उम्बरबहादुर शाही, ०६८-CI-११७९, निर्णय दर्ता बदर हक कायमसमेत, रामहुलास राय यादव वि. दिनकर राय

मिति २०६६।०३।२५ मा भएको सर्जमिन मुचुल्काबाट यी पुनरावेदक प्रतिवादी रामहुलास राय यादव वादी र प्रत्यर्थी वादी दिनकर राय यादवका पितास्वरूप राय प्रतिवादी भई चलेको अंश मुद्दामा मिति २०३०।४।२८ मा भएको मिलापत्रबमोजिम कि.नं. ६६ को जग्गा वादी प्रतिवादीले आधा आधा भोगी आएको देखिँइरहेको अवस्थामा पुनरावेदन अदालत जनकपुरबाट दाबीको कि.नं.६६ को जग्गामा वादीको हक कायम नहुने गरी नापी अधिकृतबाट मिति २०६४।१।१३० मा भएको निर्णयलाई सदर गरी वादी दाबी नपुग्ने ठहर्‍याई सर्लाही जिल्ला अदालतबाट मिति २०६६।१।२८ मा भएको फैसला उल्टी गरी वादी दाबीको कि.नं.६६ को जग्गामध्ये पूर्वतर्फबाट क्षेत्रफल ०-०-२-१४ को जग्गामा वादीको हक कायम हुने ठहर गरेको मिति २०६७।१।२।१३ को फैसलालाई अन्यथा भन्न मिल्ने नदेखिँदा वादी दाबीको विवादित कि.नं.६६ जग्गामध्ये पूर्वतर्फबाट क्षेत्रफल ०-०-२-१४ को जग्गामा आफ्नो हक कायम हुनुपर्छ भन्ने पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने।

मिति २०६६।०३।२५ मा भएको सर्जमिन मुचुल्काबाट यी पुनरावेदक प्रतिवादी रामहुलास राय यादव वादी र प्रत्यर्थी वादी दिनकर राय यादवका पितास्वरूप राय प्रतिवादी भई चलेको अंश मुद्दामा मिति २०३०।४।२८ मा भएको मिलापत्रबमोजिम

कि.नं. ६६ को जग्गा वादी प्रतिवादीले आधा आधा भोगी आएको देखिँइरहेको अवस्थामा पुनरावेदन अदालत जनकपुरबाट दाबीको कि.नं.६६ को जग्गामा वादीको हक कायम नहुने गरी नापी अधिकृतबाट मिति २०६४।१।१३० मा भएको निर्णयलाई सदर गरी वादी दाबी नपुग्ने ठहर्‍याई सर्लाही जिल्ला अदालतबाट मिति २०६६।१।२८ मा भएको फैसला उल्टी गरी वादी दाबीको कि.नं.६६ को जग्गामध्ये पूर्वतर्फबाट क्षेत्रफल ०-०-२-१४ को जग्गामा वादीको हक कायम हुने ठहर गरेको मिति २०६७।१।२।१३ को फैसलालाई अन्यथा भन्न मिल्ने नदेखिँदा वादी दाबीको विवादित कि.नं.६६ जग्गामध्ये पूर्वतर्फबाट क्षेत्रफल ०-०-२-१४ को जग्गामा आफ्नो हक कायम हुनुपर्छ भन्ने पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने।

अतः विवेचित आधार प्रमाणहरूबाट वादी दाबीको कि.नं.६६ को जग्गामध्ये पूर्वतर्फबाट क्षेत्रफल ०-०-२-१४ को जग्गामा वादीको हक कायम नहुने गरी नापी अधिकृतबाट मिति २०६४।१।१३० मा भएको निर्णयलाई सदर गरी वादी दाबी नपुग्ने ठहर्‍याई सर्लाही जिल्ला अदालतबाट मिति २०६६।१।२८ मा भएको सुरु फैसला उल्टी गरी वादी दाबीको उक्त कि.नं.६६ को जग्गामध्ये पूर्वतर्फबाट क्षेत्रफल ०-०-२-१४ को जग्गामा वादीको हक कायम हुने ठहर्‍याई पुनरावेदन अदालत जनकपुरबाट मिति २०६७।१।२।१३ मा भएको फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। विवादित कि.नं.६६ को जग्गामध्ये पूर्वतर्फबाट क्षेत्रफल ०-०-२-१४ को जग्गामा आफ्नो हक कायम हुनुपर्छ भन्ने पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

इजलास अधिकृत: शिवप्रसाद पराजुली

कम्प्युटर: सन्तोष अवाल

इति संवत् २०७४ साल चैत ९ गते रोज ६ शुभम्।

इजलास नं. ७

१

मा.न्या.श्री हरिकृष्ण कार्की र मा.न्या.श्री पुरुषोत्तम भण्डारी, ०६९-सी-०८३३, दर्ता फारी, त्रैलोक्यमुनि बज्राचार्य वि. इनकमुनि बज्राचार्य

वादीले न.नं. ४ को खाली जग्गामा दाबी लिएको भए पनि दे.नं. ५३४४ नं. को दर्ता फारी मुद्दामा वादी मोहन मायाले कुनै दाबी नलिई भोगको आधारमा दर्ता फारी गरिएको र सो सम्बन्धमा प्रस्तुत मुद्दाका वादीले समेत कुनै उजुर बाजुरसमेत गरेको देखिँदैन । उक्त खाली जग्गाबाट निज प्रतिवादीको भोगमा रहेको न.नं. ३ को घरमा जाने भन्दा रहेको, उक्त न.नं. ४ को जग्गा कम्पाउन्ड वालले घेरिएको र वादीको घर रहेको न.नं. २ को घरजग्गाबाट न.नं. ४ को खाली जग्गामा जाने बाटोसमेत रहेको नदेखिएको अवस्थामा उक्त न.नं. ४ को जग्गा प्रतिवादी त्रैलोक्यमुनिको भोगमा मात्र रहेको मान्नु पर्ने हुन्छ । न.नं. ४ को खाली जग्गामा इनार रहेको देखिए तापनि उक्त इनारको प्रयोग प्रस्तुत मुद्दाका वादी इनकमुनि बज्राचार्यले प्रयोग गरेको भन्ने कुरा कहींकतैबाट पुष्टि हुन सकेको अवस्था छैन । उक्त न.नं. ४ को खाली जग्गाबाट प्रतिवादी त्रैलोक्यमुनिको घरको माथिल्लो तलामा जाने भन्दा रहेको भन्ने स्पष्ट देखिएको अवस्थामा उक्त न.नं. ४ को खाली जग्गा न.नं. ३ को जग्गाको अभिन्न अङ्ग रही उक्त जग्गामा प्रतिवादीकै भोग रहेको देखिन्छ । वादी इनकमुनि बज्राचार्यले फिराद दाबीमै भोगको आधारमा दर्ता फारी गरिपाउँ भनी जिकिर लिएको अवस्था छ तर उक्त न.नं. ४ को विवादित जग्गामा मेरो भोग रहेको थियो भनी जिकिर लिन सकेको अवस्था छैन । वादी इनकमुनिले निर्विवाद भोग गरेको न.नं. २ को घरजग्गाको क्षेत्रफल र प्रतिवादी त्रैलोक्यमुनिले निर्विवाद भोग गरेको न.नं. ३ को घरजग्गाको क्षेत्रफलसमेत बराबर अर्थात् ३०४.७५

वर्ग फिट रहेको देखिने ।

तसर्थ वादीले फिरादमा भोगको आधारमा दर्ता फारी गरिपाउँ भनी जिकिर लिएको भए तापनि न.नं. ४ को जग्गामा भोग देखाई वस्तुनिष्ठ आधार प्रमाणबाट पुष्टि गरी प्रमाणित गराउन सकेको देखिएन । यस्तो अवस्थामा सुरु अदालतबाट न.नं. २ को घरजग्गा वादी इनकमुनिको नाउँमा र न.नं. ३ को घरजग्गा प्रतिवादी त्रैलोक्यमुनिको नाउँमा दर्ता फारी हुने गरी भएको फैसला सो हदसम्म मिलेको देखिएको र न.नं. ४ को खाली जग्गाको हकमा प्रतिवादीको नाउँमा दर्ता फारी हुने गरी भएको फैसला सो हदसम्म नमिलेकोले उक्त जग्गा उत्तर दक्षिण चिरा पारी पश्चिमतर्फबाट आधा पुनरावेदक वादीको नाउँमा र पूर्वतर्फको आधा प्रतिवादीको नाउँमा दर्ता फारी हुने ठहरी भएको पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसला प्रमाणको अवस्थामा मिलेको देखिन आएन । न.नं. ४ को विवादित जग्गामा प्रत्यर्थी वादी इनकमुनि बज्राचार्यको भोग रहेको नदेखिएको अवस्थामा सुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट भएको फैसला सदर भई निजको नाउँमा भोगको आधारमा न.नं. २ को जग्गा मात्र दर्ता फारी हुने देखिन आउने ।

अतः माथि विवेचित आधार, कारण र प्रमाणसमेतबाट न.नं. २ को घर जग्गा वादीको नाममा र न.नं. ३ घरजग्गा प्रतिवादीका नाउँमा दर्ता फारी हुने तथा विवादित न.नं. ४ को जग्गा वादी प्रतिवादीहरूका बिचमा आधा आधा दर्ता फारी हुने ठहरी पुनरावेदन अदालत पाटनबाट मिति २०६९।६।१५ मा भएको फैसला मिलेको नदेखिँदा केही उल्टी भई सुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतको फैसला अनुरूप न.नं. २ को घर जग्गा मात्र प्रत्यर्थी वादीको नाममा दर्ता फारी हुने ।

इजलास अधिकृत: विष्णुप्रसाद आचार्य

कम्प्युटर: विपिनकुमार महासेठ

इति संवत् २०७५ साल साउन १८ गते रोज ६ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री हरिकृष्ण कार्की र मा.न्या.श्री पुरुषोत्तम भण्डारी, ०७३-CI-०४५७, अंश चलन, कल्पना लिम्बू वि. नवहाड लिम्बूसमेत

यसै लगाउको ०७३-CI-०४५८ नं. को अंश भरपाई बदर मुद्दामा मिति २०६९।२।१८ मा प्रतिवादीमध्येका नवहाड लिम्बूले भरपाई गरी अंश बुझी लिएको कागजलाई बदर गरिपाउँ भनी यिनै वादीले दायर गरेको पुनरावेदनमा अंश भरपाई बदर नहुने ठहर गरी भएको जिल्ला अदालत र पुनरावेदन अदालतको फैसलालाई सदर गर्ने गरी आजै यसै इजलासबाट फैसला भएको हुँदा अंश भरपाई बदर नभई यथास्थितिमा रहन आएको अवस्थामा वादीका पति-पिता नवहाड लिम्बूबाहेक अन्य प्रतिवादीहरूको सम्पत्तिबाट वादीहरूले अंश पाउने नदेखिने।

तायदाती फाँटवारीअनुसार सुनसरी धरान घोषा वडा नं. २(क) को कि.नं. ३६४३ को ०-०-५ र कि.नं. ३६४५ को ०-०-१०.२५ र बाझोगरा वडा नं. २(क) कि.नं. २२५८ को ०-१-० जग्गा वादी कल्पना लिम्बू र प्रतिवादी नवहाड लिम्बूको संयुक्त नाममा दर्ता रहेको जग्गा सम्पत्ति र जिल्ला सुनसरी हाँसपोसा गा.वि.स. वडा नं. १/ख को कि.नं. ५८१३ को ०-१-० जग्गा प्रतिवादी नवहाड लिम्बूले अंश भरपाई गरी अंशबापत प्राप्त गरेको जग्गा सम्पत्तिमा प्रतिवादी नवहाड लिम्बू, वादी कल्पना लिम्बू र वादी छोरा सत्य इमानहाड लिम्बूसमेत जम्मा ३ जना अंशियारहरू रहे भएको देखिँदा वादी प्रतिवादीबाट पेस भएको फाँटवारीबमोजिमको उल्लिखित सम्पत्तिबाट ३ भागको २ भाग वादीहरूले अंश पाउने ठहर गरी भएको सुरु सुनसरी जिल्ला अदालतको फैसला सदर गर्ने गरी पुनरावेदन अदालत विराटनगरबाट भएको फैसला मनासिब नै देखिने।

अतः माथि विवेचित आधार कारणबाट नवहाड लिम्बू तथा वादी कल्पना लिम्बूका नाउँमा

संयुक्त दर्ता र प्रतिवादी नवहाड लिम्बूले अंश भरपाईबापत प्राप्त गरेको जग्गा सम्पत्तिलाई नरम करम मिलाई ३ भागको २ भाग अंश वादीहरूले प्रतिवादी नवहाड लिम्बूबाट छुट्याई चलनसमेत चलाई पाउने ठहर्‍याई भएको सुरु सुनसरी जिल्ला अदालतबाट मिति २०७०।९।२३ मा भएको फैसला सदर हुने गरी मिति २०७१।९।२३ मा भएको पुनरावेदन अदालत विराटनगरको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: प्रकाशदत्त भट्ट

कम्प्युटर: विपिनकुमार महासेठ

इति संवत् २०७५ साल पुस २९ गते रोज १ शुभम्।

यसै लगाउका निम्न मुद्दाहरूमा पनि यसैअनुसार फैसला भएका छन्:

- ०७३-CI-०४५८, अंश भरपाई बदर, कल्पना लिम्बू वि. नवहाड लिम्बूसमेत
- ०७३-CR-०२८८, जालसाजी, कल्पना लिम्बू वि. नवहाड लिम्बूसमेत

३

मा.न्या.श्री हरिकृष्ण कार्की र मा.न्या.श्री डम्बरबहादुर शाही, ०६५-CI-०२५०, फैसला बदर अंशियार कायम, प्रमिला लाखे मानन्धर वि. रमेश मानन्धरसमेत

पुनरावेदक वादीको जिकिरबमोजिम रोहित मानन्धरको संरक्षक भई आमा रमा मानन्धर रेग्मी र रमेश मानन्धरबिचमा चलेको अंश मुद्दाको फैसला बदर हुन सक्ने हो वा होइन भन्नेतर्फ विचार गर्दा, पुनरावेदक वादीले उक्त अंश चलन मुद्दाको फैसलाको जानकारी आफूले मिति २०६०।९।१८ मा प्राप्त गरेको भनी मिति २०६०।९।२२ मा फिराद दर्ता गरेको देखिन्छ। मिति २०६०।९।१८ मा उक्त अंश चलन मुद्दाको फैसलाको बारेमा थाहा पाए भन्ने यी पुनरावेदकले पुनरावेदन अदालत पाटनमा रमा मानन्धर रेग्मी विरुद्धमा मिति २०५६।४।२० मा निषेधाज्ञा मुद्दा दायर गरेको देखिन्छ। उक्त मुद्दामा अंश चलन मुद्दाको फैसलाको

प्रतिलिपिसमेत सामेल राखी निवेदन दिएको देखिन्छ । यसबाट उक्त अंश चलन मुद्दाको फैसलाको बारेमा यी पुनरावेदकलाई मिति २०५६।४।२० मै जानकारी रहे भएको देखिन आउने ।

पुनरावेदकले प्रतिवादीहरूबिचमा चलेको अंश चलन मुद्दामा भएको फैसलाउपर मुलुकी ऐन, अ.बं. ८७ नं. को हदम्यादभित्रमा उक्त फैसला बदर गरिपाउँ भनी फिराद दायर गरेको अवस्था देखिँदैन । बरु यी पुनरावेदकले मिति २०६०।९।१८ मा मात्र थाहा पाएको जिकिर लिएको देखिन्छ । यसबाट यी पुनरावेदकले सत्य तथ्य कुरा ढाकछोप गरी प्रस्तुत मुद्दाको फिराद दिएको देखिन्छ । हदम्यादभित्रमा यी पुनरावेदक वादीले फिराद नगरेको अवस्थामा हदम्यादबाहिर गई दायर गरेको मुद्दामा निर्णय दिन मिल्ने नदेखिने ।

प्रत्यर्थी प्रतिवादी रोहित मानन्धरको हकमा निजको संरक्षक रमा मानन्धर रेग्मीले रमेश मानन्धर विरुद्धमा गरेको ०५५।०५६ को दे.मि.नं. २२५९।४४८२ को अंश चलन मुद्दामा पुनरावेदन अदालतबाट मिति ०५६।२।१८ मा दुई भागको एक भाग अंश पाउने ठहरी फैसला भई अन्तिम भइसकेपछि मात्र पुनरावेदकले विवाह दर्ता गरेको देखिन्छ । मिति २०५३।८।८ मा विवाह भएको भन्ने पुनरावेदकले सम्बन्ध विच्छेद भएर गएकी श्रीमतीको तर्फबाट जन्मेको छोराको हकमा गरेको मुद्दामा यी पुनरावेदकलाई अंशियार कायम नगरेको अवस्थामा प्रतिवाद र पुनरावेदन गरेकोसमेत देखिँदैन । यी पुनरावेदक वादीले मिति २०५६।४।२० मा गरेको निषेधाज्ञा मुद्दामा पेस गरेको उक्त मुद्दाको फैसलाको प्रतिलिपिबाट नै निजलाई उक्त फैसलाको बारेमा जानकारी भएको अवस्थामा पुनरावेदन अदालतबाट मिति ०५६।२।१८ मा भएको फैसलाउपर समयमा नै उपचार खोजेकोसमेत देखिँदैन । प्रत्यर्थी प्रतिवादीहरूका बिचमा चलेको २०५८/०५९ को दे.नं. ३९४७ को अबन्डा गोश्वाराको

सम्पत्ति बन्डा गरिपाउँ भन्ने मुद्दामा पुनरावेदक वादीले फैसला बदर अंशियार कायम मुद्दा गरेकीमा उक्त मुद्दामा प्रत्यर्थी प्रतिवादी रमेश मानन्धरले प्रतिउत्तर फिराउँदा विपक्षी र मेरो सल्लाहअनुसार मेरो भागमा रहेको अंशबाट हामी दुईलाई खान पुगिहाल्छ । आफ्नै छोरा भएकोले छोरोले सम्पत्ति पाओस् भनेर मुद्दामा प्रतिवाद नगरेको हो । पुनः छोरोले अबन्डा सम्पत्ति बन्डा गरिपाउँ भनी फिराद गरेकोमा मैले विपक्षी र छोरीलाई समेत अंशियार देखाएको छु भनी उल्लेख गरेबाट पुनरावेदक वादीको सल्लाहमा नै अंश मुद्दामा प्रतिउत्तर नलाएको भन्ने कथनलाई आधार लिई सोही बखत विवाह भइसकेको भनी अर्थ गर्न मिल्दैन । यस्तो अवस्थामा पुनरावेदन अदालत पाटनबाट वादी दाबी पुग्न नसक्ने ठहरी भएको फैसलालाई अन्यथा भन्न नमिल्ने ।

अतः उपर्युक्तबमोजिमका आधार, कारण र कानूनी व्यवस्थासमेतका आधारमा वादीको फिराद दाबी पुग्न नसक्ने ठहरी सुरु अदालतबाट भएको फैसला सदर हुने ठहरी पुनरावेदन अदालत पाटनबाट मिति २०६४।५।२५ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: विष्णुप्रसाद आचार्य

कम्प्युटर: विपिनकुमार महासेठ

इति संवत् २०७५ साल माघ २३ गते रोज ४ शुभम् ।

इजलास नं. ८

१

मा.न्या.श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०७२-CR-०२१६, वैदेशिक रोजगार ठगी, दुर्गाबहादुर ढकाल वि. नेपाल सरकार

प्रतिवादीले वैदेशिक रोजगारका लागि जम्मा १४ जना व्यक्तिहरूबाट प्रतिव्यक्ति जनही रु. २,००,०००।- (दुई लाख) का दरले जम्मा

रु.२८,००,०००।- (अठ्ठाइस लाख) रूपैयाँ बुझलिएको मिति २०६८।४।२९ को लिखतबाट देखियो । जाहेरी दरखास्तमा हामी जाहेरवाला पक्ष र हाम्रा अन्य ६ जना साथीसमेत १४ जनाबाट प्रतिवादीले रकम लिएको भनी उल्लेख भएको देखिन्छ । सोमध्ये जाहेरवालाहरू प्रेमकुमार गुरुङ, नारायण तामाङ, बट्टीराज वि.क., मनोजकुमार कटुवाल, प्रकाश महत, बमबहादुर गुरुङ, रविन्द्रकुमार कार्की र अमरबहादुर कमरसमेत ८ जनाले मात्र मिति २०६८।५।१८ मा जाहेरी दरखास्तमा सहीछाप गरी कारबाही प्रारम्भ गरेको पाइने ।

प्रतिवादीउपर जाहेरी दिएकै आधारमा मात्र कसुर कायम गर्नु न्यायोचित हुँदैन । त्यस्तो जाहेरीलाई न्यायाधिकरणसमक्ष उपस्थित भई समर्थन गरिएको हुनु पर्दछ । जाहेरी बेहोरा पुष्टि गर्नुपर्छ । परीक्षणनै नभएका व्यक्तिहरूको भनाइ, कागजात विश्वसनीय स्वतन्त्र प्रमाणको रूपमा स्वीकार गर्न मिल्ने देखिँदैन । लिखत संयुक्त रूपमा भए पनि सो लिखतमा परेको सहीछाप हस्ताक्षरको तथ्य प्रतिवादीले न्यायाधिकरणसमक्ष स्वीकार गरेको देखिँदैन । प्रतिवादीले वैदेशिक रोजगारका लागि आफूहरूबाट रकम लिएको भनी ६ जना व्यक्तिहरूको जाहेरी नै परेको छैन । जाहेरी नै नपरेको व्यक्तिहरूको हकमा प्रतिवादीलाई Criminal liability बहन गराई बिगो भराउनु, हर्जानाबापतको रकम भराउनु फौजदारी न्यायको सिद्धान्तविपरीत हुने ।

त्यसैगरी बट्टीराज वि.क., मनोजकुमार कटुवाल, प्रकाश महत, बमबहादुर गुरुङ, रविन्द्रकुमार कार्की ५ जनाले प्रतिवादीउपर जाहेरी दिए तापनि सो जाहेरी पुष्टि तथा समर्थन गरी बकपत्र गरेको देखिएन । प्रतिवादीले मिति २०६८।४।२९ को लिखतबाट संयुक्तरूपमा १४ जनाको रकम बुझेको देखिएको छ । सो लिखतलाई आधार मानी जाहेरी दर्खास्त नै दिन नआएका व्यक्तिहरूको हकमा समेत

कसुर गरेको ठहराउन फौजदारी न्यायको सिद्धान्तले मिल्ने हुँदैन । वैदेशिक रोजगारजस्तो विषयमा पीडित पक्षको उजुरी नै नपरी सोतर्फ अनुसन्धान कारबाही नै हुन नसकेको अवस्थामा त्यसतर्फ पनि दाबी लिएको मनासिब देखिएन । अतः मिति २०६८।४।२९ को लिखतमा उल्लिखित व्यक्तिहरूमध्ये जाहेरी नै नदिने ६ जना व्यक्तिहरूको हकमा पनि बिगो ठहर गरेको प्रक्रियागत रूपमा नै मिलेको देखिएन । त्यस्तै जाहेरी दर्खास्त परे पनि सो जाहेरी दर्खास्तलाई पुष्टि गर्न वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणमा उपस्थित नै हुन नसकेको हुँदा र निजहरू को हकमा अन्य स्वतन्त्र प्रमाणबाट बिगो पुष्टि हुने आधार नदेखिएकाले ५ जना व्यक्तिहरू बट्टीराज वि.क., मनोजकुमार कटुवाल, प्रकाश महत, बमबहादुर गुरुङ, रविन्द्रकुमार कार्कीको हकमा पनि अभियोग दाबी पुष्टि हुन आएको पाइएन । अतः जाहेरी दर्खास्त उजुरीको वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणसमक्ष आई सो तथ्य बेहोरालाई समर्थन गर्ने पीडितहरू अमरबहादुर कमर, नारायण तामाङ र प्रेमकुमार गुरुङको हकमा सम्म बिगो रु. २ लाखका दरले जम्मा ६ लाख प्रतिवादीले लिएको प्रमाणित हुन आएको छ । वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणबाट १४ जना व्यक्तिहरूकै हकमा बिगो कायम गरी सोको हर्जानासमेत पुनरावेदक प्रतिवादीबाट सबै जाहेरवालाहरूलाई भराइदिने ठहर गरेको फैसला सो हदसम्म मिलेको नदेखिने ।

अतः प्रतिवादी दुर्गाबहादुर ढकाललाई वैदेशिक रोजगार ऐन, २०६४ को दफा ४३ बमोजिम ३ वर्ष ६ महिना कैद र रु.३,००,०००।- (तीन लाख) जरिवाना हुने र बिगोको हकमा अभियोग दाबीको हर्जानासहित जम्मा बिगो रु.४२,००,०००।- (बयालिस लाख) रूपैयाँ १४ जना व्यक्तिहरूकै हकमा बिगो कायम गरी सोको हर्जानासमेत पुनरावेदक प्रतिवादीबाट सबै जाहेरवालाहरूलाई भराइदिने ठहर गरेको वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणको फैसला

केही उल्टी भई ३ जना जाहेरवालाहरू अमरबहादुर कमर, नारायण तामाङ र प्रेमकुमार गुरुङको हकमा सम्म बिगोको दाबी पुष्टि हुन आएकाले निज ३ जना जाहेरवालाको प्रतिव्यक्ति २ लाखका दरले ६ लाख बिगो र सोको ५०% ले हुने हर्जाना रकम प्रतिव्यक्ति १ लाखका दरले ३ लाखसमेत गरी जम्मा ९ लाखसम्म प्रतिवादीबाट भराई पाउने ठहर्छ । अरु कैद र जरिवानाको सजाय गर्ने गरेको हदसम्मको वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणको मिति २०७१।०२।२७ को फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: भरतकुमार दाहाल

कम्प्युटर : देवीमाया खतिवडा

इति संवत् २०७६ साल वैशाख १९ गते रोज ५ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री पुरुषोत्तम भण्डारी, ०७३-WO-०३०७, उत्प्रेषण, अजयकुमार लामा वि. भक्तपुर जिल्ला अदालतसमेत

प्रस्तुत मुद्दामा निवेदकको नामको म्यादको तामेली हेर्दा लाँकुरीको रूखमा टाँस भई तामेल भएको भनिएको छ । अ.बं.११०को कानूनी व्यवस्था हेर्दा यसरी कुनै रूखमा टाँस भएको तामेली म्यादलाई कानूनको रीत पुगेको मान्न सकिँदैन । पहिलो पटक पनि निवेदकको नाममा सोही ठाउँमा म्याद टाँस गरिएकोमा दोस्रो पटक पनि सोही ठाउँमा टाँस गरी तामेल गरिएको देखिन्छ । पहिलो म्याद तामेल हुँदा नै जिल्ला सिन्धुपाल्चोक बाह्रबिसे गा.वि.स. वडा नं.४ मा प्रतिवादीको बाबु टेकबहादुर लामा नाम गरेका व्यक्ति सो वडामा नभई घरद्वार डेरा पत्ता नलागेको भन्ने बेहोरा जनाई लाँकुरीको बिसौनीमा म्याद टाँसिएको भन्ने बेहोरा उल्लेख भएपछि दोस्रोपटक पनि सोही स्थानको रूखमा म्याद टाँस भएको भन्ने देखिएको छ । यसरी म्यादमा उल्लेख भएको व्यक्तिको सो ठाउँमा घरद्वार नै नभएको भन्ने कुरा जानकारीमा आएपश्चात् पुनः सोही वतनमा म्याद जारी गरी प्रतिवादीको घर

वतन नभएको स्थानको रूखमा टाँस भएको म्यादलाई कानूनबमोजिम तामेल भएको म्याद भन्न नमिल्ने ।

रिट निवेदकले यो निवेदन दायर गर्दा आफ्नो वतन जिल्ला सिन्धुपाल्चोक बाह्रबिसे गा.वि.स. वडा नं. ४ र बाबुको नाम टेकबहादुर भएको भन्ने उल्लेख गरेको सन्दर्भमा हेर्दा रिट निवेदकको वास्तविक वतन सोही भएको भन्ने देखिन आयो । तर अदालतबाट म्याद तामेल गर्दा घरद्वार नै नभएको भनी बेपत्ते तामेल गरिएको देखिएको सन्दर्भमा उक्त म्याद रीतपूर्वकको भन्न नमिल्ने ।

निवेदकको घर ठेगाना पत्ता नलागेको अवस्थामा सुनुवाइको मौका प्रदान गर्ने अन्य कानूनी मार्ग र प्रक्रिया रहेकोमा जिल्ला अदालतबाट सो मार्ग तथा प्रक्रियाको अवलम्बन नगरी बेरीतपूर्वक तामेल भएको म्यादको आधारमा फैसला गरेको देखिन आयो । जिल्ला अदालतले प्रतिवादीलाई कसुरदार ठहर्‍याई फैसला गर्नुअघि पर्याप्त सुनुवाइको मौका प्रदान गरेको वा प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्तको अनुशरण भएको भन्ने अवस्था छैन । यस अवस्थामा निवेदकलाई आफूउपर लागेको अभियोगको सम्बन्धमा आफ्नो भनाइ राख्ने अवसर नै नदिई बेरितपूर्वक म्याद तामेल गरी निज विरुद्ध कसुर ठहर गरेको भक्तपुर जिल्ला अदालतको मिति २०६९।३।१४ को फैसला अ.बं.११० नं. र प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्त एवम् यस अदालतबाट प्रतिपादित नजिरसमेतको विपरीत भएको देखिँदा उक्त तामेली म्याद र सो म्यादका आधारमा एकतर्फी रूपमा भएको भक्तपुर जिल्ला अदालतको मिति २०६९।३।१४ को फैसला उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर हुने ।

अब रिट निवेदक डाँका मुद्दामा थुनामा रहेको देखिएकोले निवेदकलाई कारागारमार्फत झिकाई अदालतमा उपस्थिति गराउन लगाई निजलाई सुनुवाइको अवसर प्रदान गरी कानूनबमोजिम ठगी मुद्दाको कारबाही किनारा गर्नु भनी विपक्षी भक्तपुर

जिल्ला अदालतको नाममा परमादेशको आदेशको समेत जारी हुने।

इजलास अधिकृत: मदन पराजुली

कम्प्युटर: संजय जैसवाल

इति संवत् २०७६ साल जेठ २७ गते रोज २ शुभम्।

३

मा.न्या.श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री डम्बरबहादुर शाही, ०७३-CI-१३०१, ०७३-CI-१३०२ र ०७३-CI-१३०५, लिखत बदर, तुलसी कृष्ण वाटी वि. गंगाप्रसाद प्रजापतिसमेत, विद्यादेवी डंगोल वि. गंगाप्रसाद प्रजापतिसमेत र गंगाप्रसाद प्रजापतिसमेत वि. विद्यादेवी डंगोलसमेत

मुल अंशियारमध्येका काका गणेशलालले आफ्नो जीवनकालमा नै आफ्नो अंश हकमा पर्ने कि.नं.१०११ को घर जग्गा आफूलाई हेरविचार तथा परिआएको काम गरी सहयोग गरेबापत भतिजालाई हा.व. गरिदिएकोमा दाताको मृत्यु भइसकेपछि निजले आफूलाई सहयोग हेरविचार गर्ने अंशियारमध्येका कुनै एकजनालाई गरिदिएको सो हा.व. लिखतबाट अब दाताको मृत्युपश्चात् निज मृतक अंशियारको अंश हकसमेत लोप हुन्छ भन्नलाई निज मृतक अंशियारको इच्छा र भावनाविपरीत हुनजाने देखिन्छ। वादीहरूका बाबु गणेश र काका गणेशलाल एकासगोलमै रहेको अवस्थामा हा.व. गरिदिएको उक्त कि.नं. १०११ जग्गामध्ये आधा जग्गामा मात्र वादीका बाबु गणेश प्रजापतिको हक हिस्सा रहने भई सो जतिमा मात्र यी वादीहरूको पनि हक लाग्न सक्ने।

प्रतिवादीहरूबिच मिति २०६७।८।२ मा र.नं. ८९१ग बाट खरिद बिक्री भएको उक्त जग्गाको आधासम्म अर्थात् गणेशलालको भागको जग्गामा मात्र प्रतिवादी रवि प्रजापतिको हक रहेकोमा निजले अर्का प्रतिवादी तुलसी कृष्ण वाटीलाई सो आधाभन्दा बढी जग्गा बिक्री गर्दा मुलुकी ऐन, अंशबन्डाको १९ नं.

तथा लेनदेन व्यवहारको १० नं. मा भएको कानूनी व्यवस्थाअनुसार अन्य अंशियारको मन्जुरी लिनुपर्नेमा वादीहरूको मन्जुरी लिएको तथा साक्षी राखेकोसमेत देखिन आएको छैन। तसर्थ वादी अंशियारहरूले पाउने अंश हकसम्म अर्थात् कि.नं. १०११ को जग्गामध्ये २ भागको १ भागबाट ४ खण्डको २ खण्ड लिखत बदर हुने ठहर्‍याएको पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसला मिलेकै देखिने।

अतः विवेचित आधार कारणसमेतबाट मिति २०६७।८।२ को राजीनामा लिखतमा वादीका बाबुतर्फको २ खण्डको १ खण्डबाट ४ खण्डको २ खण्ड लिखत बदर हुने ठहर गरी सुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट भएको फैसला सदर गरी पुनरावेदन अदालत पाटनबाट मिति २०७०।६।१० मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: दिपेन्द्र थापा मगर

कम्प्युटर: संजय जैसवाल

इति संवत् २०७५ साल फाल्गुन ९ गते रोज ५ शुभम्।

- यसै लगाउको ०७३-CI-१२९९, ०७३-CI-१३०० र ०७३-CI-१३०३, लिखत बदर, विद्यादेवी डंगोल वि. जगतमाया प्रजापतिसमेत, तुलसी कृष्ण वाटी वि. जगतमाया प्रजापति र जगतमाया प्रजापति वि. विद्यादेवी डंगोलसमेत

४

मा.न्या.श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री टंकबहादुर मोक्तान, ०७३-CR-०८१४, जबरजस्ती करणी र जबरजस्ती चोरी, गिरीराज खत्रीसमेत वि. नेपाल सरकार

प्रतिवादी गोपाल भण्डारीलाई मुलुकी ऐन, जबरजस्ती करणीको महलको (३)२ नं. बमोजिम १२ वर्ष कैद सजाय हुने, प्रतिवादीबाट पीडितले सोही महलको १०ग नं. बमोजिम रु.८०,०००।- क्षतिपूर्ति भराई पाउने र जबरजस्ती चोरीको हकमा

अभियोग दाबीबमोजिम नै पीडितले प्रतिवादीबाट रु.४७,६८७।- बिगो भराई पाउने ठहर भई पुनरावेदन अदालत धनकुटाबाट फैसला भएबाट प्रतिवादी गोपाल भण्डारीले अभियोग दाबीबमोजिमको कसुर गरेको तथ्य पुष्टि भएको देखिने।

प्रतिवादी गोपाल भण्डारीउपरको अभियोग दाबीबमोजिमको कसुर पुष्टि भइरहेको अवस्थामा जाहेरवाला गिरीराज खत्री, वस्तुस्थिति मुचुल्काका साबित्रा खत्री र पीडितकी आमा चन्द्रमाया खत्रीले अदालतमा पीडितलाई जबरजस्ती करणी नभएको भनी बकपत्र गरेको सुरु मिसिल संलग्न निजहरूको बकपत्रबाट देखियो। यसरी पुनरावेदकहरूले जाहेरी तथा अनुसन्धान तहकिकातको क्रममा व्यक्त गरेको आफ्नो बेहोरा प्रतिकूल हुने गरी अदालतसमक्ष बकपत्र गरेको देखिन्छ र निजहरूको बकपत्र कसुरसँग सम्बन्धित मिसिल संलग्न प्रमाणको खिलाप रहेको पाइने।

मिसिल संलग्न सङ्कलित प्रमाणबाट प्रतिवादीउपरको अभियोगदाबी पुष्टि भइरहेको अवस्थामा न्यायिक प्रक्रियालाई असहयोग हुने गरी वारदातको सम्बन्धमा वास्तविक कुरा लुकाई अदालतमा बकपत्र गर्ने हो भने अपराध र आपराधिक गतिविधिले बढावा पाउने हुन्छ। अपराधको परिणाम समाजविपरीत रहने हुन्छ। आपराधिक कार्यमा संलग्न जो कसैलाई कानूनबमोजिमको दण्ड सजाय गरी सो आपराधिक कार्यप्रति प्रायश्चित गराउँदै समाजमा पुनर्स्थापित गराउनु नै फौजदारी न्याय प्रणालीको उद्देश्य हो। पुनरावेदकहरू जाहेरवाला, वस्तुस्थिति मुचुल्काको मानिस एवम् पीडितकी आमासमेतले न्यायिक प्रक्रियालाई आफ्नो स्थानबाट सहयोग पुऱ्याउनु पर्नेमा प्रतिकूल भूमिका खेलेको देखिँदा पुनरावेदन अदालतबाट निजहरूलाई मुलुकी ऐन, अ.बं.१६९ नं. बमोजिम जनही ३ महिना कैद सजाय हुने ठहऱ्याई गरेको फैसलालाई अन्यथा भन्न

मिलेन। पुनरावेदकहरूको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने।

अतः प्रतिवादी गोपाल भण्डारीउपरको अभियोग मागदाबीबमोजिमको कसुर पुष्टि भइरहेको स्थितिमा पुनरावेदक जाहेरवाला गिरीराज खत्री एवम् वस्तुस्थिति मुचुल्काको मानिस सावित्रा खत्री र पीडितकी आमा चन्द्रमाया खत्रीलाई मुलुकी ऐन, अ.बं.१६९ नं. बमोजिम जनही ३ (तीन) महिना कैद सजाय हुने ठहर गरी पुनरावेदन अदालत धनकुटाबाट मिति २०७१।१०।१३ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृतः कालिबहादुर साम्यू लिम्बू
कम्प्युटरः देविना खतिवडा
इति संवत् २०७५ साल माघ २ गते रोज ४ शुभम्।

५

मा.न्या.श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री टंकबहादुर मोक्तान, ०७३-WO-१२९४, उत्प्रेषण, कृष्णप्रसाद पौडेल वि. कला पौडेलसमेत

पक्षहरूबिचको विवादको सम्बन्धमा अदालतले आफ्नो साधारण क्षेत्राधिकारअन्तर्गत रही कानूनबमोजिमको कार्यविधि पूरा गरी भएको फैसलालाई कार्यान्वयन नगरिएसम्म सम्बन्धित पक्षहरूले वास्तविक न्यायको अनुभूति प्राप्त गर्न पाउँदैनन्। अदालतको फैसला कार्यान्वयन भएमा मात्र उक्त फैसलाले जीवन्तता पाई फैसलाको सार्थकता पुष्टि हुन्छ। साबिक मुलुकी ऐन, २०२० को दण्ड सजाय महलको ६१ नं. र अदालती बन्दोबस्तको १७ नं. को व्यवस्थालाई फैसला कार्यान्वयनमा अनावश्यकरूपमा ढिलाइ गराउने उद्देश्यले प्रयोग गरिनु हुँदैन। अदालतको साधारण क्षेत्राधिकारअन्तर्गत रही कानूनबमोजिम फैसला भएको र सो रीतपूर्वक फैसला कार्यान्वयन भइरहेको परिस्थितिमा रिट क्षेत्राधिकारको माध्यमबाट अनावश्यकरूपमा हस्तक्षेप गरिरहनु पर्ने अवस्था रहँदैन। प्रस्तुत मुद्दाको सन्दर्भमा अदालतबाट फैसला

कार्यान्वयनको सिलसिलामा तयार भएको बन्डा मुचुल्काले रिट निवेदकको हकाधिकारमा कुनै आघात परेको देखिँदैन । कानूनबमोजिम फैसला भई अन्तिम भई कार्यान्वयनको अन्तिम चरणमा रहेको अवस्थामा फैसला कार्यान्वयन गर्ने कार्यमा अदालतलाई सहयोग गर्नु रिट निवेदकको पनि कर्तव्य हुन जान्छ । रीतपूर्वक भएको मिति २०७२।९।५ को बन्डा मुचुल्कालाई सदर कायम गर्ने गरी भएको तत्कालीन पुनरावेदन अदालत बुटवलको आदेशबाट निवेदकको हकाधिकारमा प्रतिकूल असर पर्न गएको नदेखिएको हुँदा सो आदेश बदर गरिपाउँ भन्ने रिट निवेदन दाबीसँग सहमत हुन नसकिने ।

तसर्थ उल्लिखित आधार कारणबाट मिति २०७२।९।५ मा भएको बन्डा मुचुल्का रितपूर्वक नरम गरम मिलाई सबै अंशियारहरूको निकाससमेतलाई मध्यनजर गरी तयार भएको देखिएकोले सो बन्डा मुचुल्का बदर गर्ने गरेको रूपन्देही जिल्ला अदालतको मिति २०७३।१।१३ को आदेश बेरितको भई सो आदेश बदर गर्ने गरेको तत्कालीन पुनरावेदन अदालत बुटवलको मिति २०७३।४।३० को आदेशमा कुनै कानूनी त्रुटि देखिन नआएकोले निवेदन दाबीबमोजिमको आदेश जारी गरिरहनुपर्ने अवस्था देखिएन । प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: कल्याण खड्का

कम्प्युटर : संजय जैसवाल

इति संवत् २०७५ साल साउन २७ गते रोज १ शुभम् ।

६

मा.न्या.श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ र मा.न्या. श्री टंकबहादुर मोक्तान, ०७५-WH-००९२, बन्दीप्रत्यक्षीकरण, लालकाजी तामाङ वि. काठमाडौं जिल्ला अदालत, काठमाडौंसमेत

रिट निवेदकलाई साबिक मुलुकी ऐन, चोरीको महलको १४(२) नं. बमोजिम १ महिना १५ दिन कैद र रु.६,९०,०००/- जरिवाना भई जरिवानाबापत समेत

कैद हुने ठहरी फैसला कार्यान्वयनको क्रममा निजलाई लागेको जरिवानाबापतको कैद ४ वर्ष र बेरुजु कैद २० दिनसमेत जम्मा ४ वर्ष २० दिनको कैदी पुर्जी दिई काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट कैदमा राख्न पठाइएको देखिन्छ । साबिकको मुलुकी ऐनको चोरीको महलमा भएको चोरीको कसुरलाई मुलुकी अपराध (संहिता) ऐन, २०७४ को परिच्छेद २० ले पनि कसुर मानेको तर संहितामा जरिवानाबापत कैदमा नै बस्नु पर्ने व्यवस्था नभएको सन्दर्भमा विधायिकाले जरिवाना तिरेको खण्डमा कैदमा बस्न नपर्ने गरी प्रतिवादीलाई कैदमा बस्न पर्ने अवधि घटाएको भन्ने देखिन आउने । केही नेपाल कानूनलाई संशोधन, एकीकरण, समायोजन र खारेज गर्ने ऐन, २०७४ को दफा ३९ को उपदफा (२) को खण्ड (ग) ले प्रदान गरेको लाभ र सुविधा यी रिट निवेदकले प्राप्त गर्न सक्ने नै देखिन आयो । रिट निवेदक चोरी मुद्दामा मिति २०७२।९।२।९ देखि प्रहरी हिरासतमा रही मिति २०७२।९।२।९६ मा धरौटीमा छुटेकोमा मिति २०७५।१।२६ को कैदी पुर्जीबमोजिम हालसम्म कैदमा रहेको देखिएकाले निजलाई ठहर भएको कैद भुक्तान भइसकेको अवस्था छ । रिट निवेदकले निजलाई ठहर भएको जरिवाना रु.६,९०,०००/- समेत पुनरावेदन गर्दा काठमाडौं जिल्ला अदालतमा मिति २०७४।४।१ मा नगद धरौट राखिसकेको अवस्थामा निजलाई लागेको जरिवाना सोही धरौटी रकमबाट असुलउपर हुन सक्ने देखिँदा निवेदकलाई जरिवानाबापत पनि कैद ठेकी थुनामा राख्न पठाएको कार्य केही नेपाल कानूनलाई संशोधन, एकीकरण, समायोजन र खारेज गर्ने ऐन, २०७४ को दफा ३९ को उपदफा (२) को खण्ड (ग) एवम् माथि उल्लिखित फौजदारी न्यायको सिद्धान्तसमेतको विपरीत देखिने ।

तसर्थ उपर्युक्त आधार कारणसमेतबाट रिट निवेदकलाई चोरी मुद्दामा ठहर भएको कैद निजले भुक्तान गरिसकेको देखिएको, मुलुकी अपराध (संहिता)

ऐन, २०७४ ले चोरीको कसुरमा जरिवानाबापत समेत कैदमा बस्नु पर्ने व्यवस्था नगरेको सन्दर्भमा निजले केही नेपाल कानूनलाई संशोधन, एकीकरण, समायोजन र खारेज गर्ने ऐन, २०७४ को दफा ३९ को उपदफा (२) को खण्ड (ग) बमोजिमको सुविधा र लाभ पाउने भई जरिवानाबापत कैदमा बस्नु पर्ने अवस्था नभएको र फैसलाले ठहर भएको जरिवानाको रकम रिट निवेदकले नगर्दै धरौट राखिसकेको देखिएको अवस्थामा निवेदक माइला भन्ने लालकाजी तामाङलाई मिति २०७५।९।२६ मा जरिवानाबापत समेत कैद म्याद ठेकी पठाएको पत्र, कैदी पुर्जिसमेत कानूनबमोजिम नभएकोले निवेदकको थुना गैरकानूनी देखिँदा तुरुन्त कैदमुक्त गरिदिनु भनी विपक्षीहरूका नाममा बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी हुने ठहर्छ। निज निवेदकलाई तुरुन्त थुनामुक्त गरिदिनु भनी संक्षिप्त आदेश जारी भइसकेकोले थप केही गरिरहन परेन। यस्तै प्रकृतिका मुद्दामा फैसला कार्यान्वयन तथा बक्यौता कैदको लगत असुलउपर गर्ने सन्दर्भमा यसै आदेशबमोजिम गर्ने गराउने।

इजलास अधिकृत: दीपेन्द्र थापा मगर

कम्प्युटर: संजय जैसवाल

इति संवत् २०७५ साल चैत ३ गते रोज १ शुभम्।

७

मा.न्या.श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री कुमार रेग्मी, ०७०-CR-०३६९, मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार, *संजयप्रसाद यादव वि. नेपाल सरकार*

प्रतिवादी संजयले वारदात भएको भनिएको समयमा आफू अन्यत्र रहेको थिएँ भन्ने जिकिर लिए पनि सो कुरा तथ्यपरकरूपमा पुष्टि गर्न सकेको देखिँदैन। यसको अलावा निजले बयानमा तथा पुनरावेदन अदालतसमक्षको पुनरावेदनमा वारदातको समयमा आफू चितवन भएको भनी र यस अदालतमा पुनरावेदन गर्दा बहिनीको उपचार गराउन भारतको मोतीहारी गएको थिएँ भन्नेबाट निजको उक्त जिकिर सत्य

तथ्यमा आधारित देखिएन। जाहेरवाला, सहप्रतिवादी र वस्तुस्थितिका मानिसले प्रतिवादी संजयप्रसाद यादवको पनि कसुरमा संलग्नता भनी पोल गरेको भनाई गलत र रिसइवीका कारण भने पनि निजहरूसँग के कुन रिसइवी हो ? सो कुरा आफ्नो बयानमा खुलाउन सकेको देखिँदैन। साथै सहअभियुक्त कोशिलादेवीले आफ्नै पति कपिलदेव र यी प्रतिवादीहरूसमेतको सल्लाहले पीडितलाई आफ्नो घरमा राखेको भनी पोल गरी आफूले कसुर स्वीकार गरेको अवस्थामा निजलाई चिन्दिन भनेको बयान बेहोरा भरपर्दो र विश्वसनीय पनि देखिएन। आफ्नो इन्कारी बयानमा उल्लिखित साक्षीसमेत उपस्थित गराई बकपत्र गराउन सकेको पनि देखिँदैन। उल्लिखित विवेचित आधार कारण तथा प्रमाणबाट पुनरावेदक प्रतिवादी संजयप्रसाद साहले आरोपित कसुर गरेको पुष्टि हुन आएको देखिन्छ। त्यसकारण पुनरावेदन अदालतको फैसला अन्यथा हुन सक्ने देखिएन, मिलेकै देखिने।

तसर्थ, प्रतिवादी संजयप्रसाद यादवलाई मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) ऐन, २०६४ को दफा १५(१)(ड)(२) बमोजिम कैद वर्ष १० र जरिवाना रु.५०,०००।- समेत हुने र पीडितले ऐनको दफा १७(१) बमोजिम क्षतिपूर्तिसमेत भरी पाउने ठहर्छ। बारा जिल्ला अदालतबाट मिति २०६९।३।१८ मा भएको फैसला निजको हकमा मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। तत्कालीन पुनरावेदन अदालत हेटौँडाको मिति २०७०।२।७ को फैसला मनासिब नै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: टेकराज जोशी

कम्प्युटर: संजय जैसवाल

इति संवत् २०७६ साल असार १ गते रोज १ शुभम्।

८

मा.न्या.श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ र मा.न्या.डा.श्री मनोजकुमार शर्मा, ०७१-CR-०९९९, कुटपिट अङ्गभङ्ग, *नेपाल सरकार वि. निजाबुडिन तेली*

मुसलमानलसमेत

जाहेरी दरखास्त बेहोरा, वस्तुस्थिति मुचुल्काका मानिसहरूको भनाइ, पीडितको घाउ केस फारामबाट "Fracture of left femur, swelling on frontal of head" भन्ने उल्लेख भएकोसमेत आधारबाट मिति २०६६।०५।१९ गतेका दिन मस्जिदमा नवाज पढन बस्ने क्रममा पीडितका छोरा र प्रतिवादी पक्षहरूबिच विवाद भएको र विवादकै क्रममा एकआपसमा हानाहान भई सो कुटपिटमा परी पीडित सोहरम अलिको बायाँ खुट्टा भाँचिएको भन्ने तथ्यमा विवाद नहुने।

प्रतिवादी निजामुद्दिनकै प्रहारको कार्य कारणबाट पीडित सोहरम अलि तेलीको बायाँ खुट्टा फ्याक्चर गरी अङ्गभङ्ग भएको भन्ने देखिन आयो। उक्त वारदातमा निजलाई कसुरदार ठहर्‍याई २ वर्ष कैदसमेत गरेको फैसला पुनरावेदन अदालतसमेतबाट निजको हकमा सदर भएको देखिन्छ। उक्त फैसलाउपर प्रतिवादीको पुनरावेदन नपरेबाट निजले चित्त बुझाई बसेको देखियो। निजको हकमा थप विवेचना गरिरहनु नपर्ने।

अब अन्य प्रतिवादीहरूको पनि उक्त वारदातमा संलग्नता छ छैन भन्नेतर्फ हेर्दा अन्य प्रतिवादीहरूले कसुरमा पूर्ण इन्कार रही अदालतमा बयान गरेका, उक्त वारदात मस्जिदमा प्रार्थनाका लागि २५/३० जनाभन्दा बढी मानिसहरू जम्मा भएको समयमा घटेको घटना देखिँदा र प्र.निजामुद्दिनको लाठी प्रहार गरेको कारण भएको भनी माथि विवेचित कारणबाट पुष्टि प्रमाणित भएको अवस्था देखिँदा प्रार्थना गर्न गएका अन्य व्यक्तिमेतले हुल हुज्जत गरी निजहरूको प्रहारबाट खुट्टा भाँचिएको भन्ने पुनरावेदन जिकिर प्रमाणबाट पुष्टि हुन आएको देखिएन। त्यसकारण प्रतिवादी निजामुद्दिन मुसलमानबाहेकका अन्य प्रतिवादीहरूले आरोपित कसुरबाट सफाई पाउने ठहर्‍याएको पुनरावेदन अदालत

बुटवलको फैसला अन्यथा भन्न नमिल्ने।

पीडित सोहराम तेलीको देब्रे खुट्टा हाल निको भई काम लाग्ने अवस्थाको छ वा काम नलाग्ने गरी बेकम्मा भएको छ भन्ने सन्दर्भमा पीडितको उक्त खुट्टा परीक्षण गर्नुपर्ने देखिएकोले पुनः परीक्षण गराई प्रतिवेदन पेस गर्नु भनी यस अदालतबाट मिति २०७४।०४।१७ मा आदेश भएको देखिन्छ। उक्त आदेशानुसार पीडितको खुट्टाको लुम्बिनी अञ्चल अस्पतालबाट मिति २०७४।११।१९ मा परीक्षण भएको देखिन्छ। उक्त प्रतिवेदनमा १) देब्रे खुट्टाको माथि भाग भाँचिई हल्का बाँड्गो भएर जुटेको, २) खुट्टा हल्का बाँड्गो र छोटो भएकोले हिँड्दा हल्का कठिनाई भए पनि खुट्टा काम गर्ने अवस्थामा रहेको छ, ३) नियमित कसरतबाट फाइदा हुने देखिन्छ, ४) अब उपरान्त कुनै विशेष औषधि तथा शल्यचिकित्साको आवश्यक नरहेको देखिन्छ भनी उल्लेख भएबाट खुट्टा काम गर्ने अवस्थामा रहेको र अब थप उपचार गर्नु नपर्ने भन्ने देखिन आयो। सोबाट प्रस्तुत वारदातको कसुरमा सजाय निर्धारण गर्दा तत्काल प्रचलित मुलुकी ऐनको कुटपिटको महलको ६ नं. को प्रस्तुत कानूनी व्यवस्थाको "सो खत निको भई काम लाग्ने भएमा भने दुई वर्ष मात्र कैद गर्नुपर्छ" भन्ने वाक्यांश आकर्षित हुने देखियो। सोअनुरूप कसुरदार ठहरिएका प्रतिवादी निजामुद्दिनलाई २ वर्ष कैद सजाय हुने ठहर्‍याएको पुनरावेदनको फैसला पनि मिलेकै देखियो। कम सजाय गरेको मिलेन भन्ने वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने।

तसर्थ उल्लिखित विवेचित आधार कारण तथा कानूनी व्यवस्थासमेतका आधारमा सुरु रूपन्देही जिल्ला अदालतको मिति २०६७।१२।२३ मा गरेको फैसला केही उल्टी भई मुलुकी ऐन, कुटपिटको १८ नं. बमोजिम हुलतर्फको दाबी नपुग्ने र प्रतिवादीमध्येको जहर्‍याइत मुसलमान, ओसिउल्लाह अली मुसलमान, साहावुद्दिन तेली मुसलमान, मतिउल्लाह तेली

मुसलमान र सोलहु फकिरले अभियोग दाबीबाट सफाइ पाउने तथा प्रतिवादी निजामुद्दिन तेली मुसलमान भन्ने नजामुद्दिन तेलीको हकमा कुटपिटको ६ नं. बमोजिम २ वर्ष कैद हुने ठहर्‍याएको सुरु रूपन्देही जिल्ला अदालतको फैसला सदर हुने ठहर्‍याएको पुनरावेदन अदालत बुटवलको मिति २०६९।२।३१ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: टेकराज जोशी

कम्प्युटर: संजय जैसवाल

इति संवत् २०७६ साल असार ६ गते रोज ६ शुभम्।

इजलास नं. ९

१

मा.न्या.श्री ईश्वरप्रसाद खतिवडा र मा.न्या.डा.श्री आनन्दमोहन भट्टराई, ०७१-सी-१६६१, निर्णय बदर दर्ता कायम, महेशकुमार यादव वि. मन्त्रिपरिषद्को सचिवालय, सिंहदरबारसमेत

विवादित कि.नं.३७ क्षेत्रफल ३-८-८ विगाहा जग्गा सभै नापी हुँदाका बखत जोताहाको नाममा रत्नराज्य लक्ष्मी बजार भनी उल्लेख भई जग्गाधनीको नाममा खाली रहेको कुरा नापी कार्यालयबाट प्राप्त फिल्डबुकबाट देखिन्छ। उक्त बेहोरालाई वादीले अन्यथा भन्न सकेको देखिँदैन। उक्त जग्गा “मालपोत कार्यालयको च.नं.३१२३ मिति २०४९।०९।०६ को आदेशानुसार श्री ५ को सरकारको कायम” भनी फिल्डबुककै कैफियत महलमा उल्लेख भएको देखिन्छ। मालपोत कार्यालयको उक्त च.नं.३१२३ मिति २०४९।०९।०६ को पत्र अध्ययन गर्दा विभिन्न मितिमा दर्ता गरी स्वेस्ता मालपोत कार्यालय र पुर्जा जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा रहेको जग्गाको फिल्डबुकको जग्गाधनी महलमा श्री ५ को सरकार जनाई जानकारी पठाउनु भन्नेसमेतको बेहोरा उल्लेख भएको पाइयो। उक्त पत्रको बेहोराबाट मालपोत

कार्यालयमा स्वेस्ता रही पुर्जा जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा रहेका जग्गाहरूको फिल्डबुकको जग्गाधनी महलमा श्री ५ को सरकार जनाउने गरी २०४४ सालमै मालपोत विभागबाट निर्णय भएको देखिन्छ। यसरी भएको निर्णयअनुसार जग्गाको धनी पुर्जा तयार भई जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा रहेको तथ्यमा विवाद छैन। उक्त जग्गामा पुनरावेदन वादीको हक स्वामित्व रहेको देखिने साबिक दर्ता स्वेस्ताको कुनै प्रमाण पेस हुन आएको देखिँदैन। आफ्नो हक वा स्वामित्वको स्रोत नै खुलाउन नसकेको र साबिकदेखि नै रत्नराज्य लक्ष्मी बजारको भोगमा रहेको सार्वजनिक उपभोगको जग्गामा व्यक्तिको हक स्वामित्व कायम गर्न मिल्ने देखिँदैन। प्रमाण कागजबाट विवादित कि.नं. ३७ को जग्गा सरकारी जग्गा देखिन आयो। मालपोत ऐन, २०३४ को दफा २४ को उपदफा (१) मा “सरकारी वा सार्वजनिक जग्गा व्यक्ति विशेषको नाउँमा दर्ता वा आवाद गर्न, गराउन हुँदैन” भनी उल्लेख भएको देखिन्छ। सो कानूनी व्यवस्थाअनुरूप सरकारको नाममा दर्ता रहेको सरकारी जग्गा व्यक्तिको नाममा हुन सक्ने अवस्था देखिन नआउने।

अतः सरकारको नाममा जग्गा दर्ता गर्ने गरी भएको निर्णय मनासिब देखिएको र सरकारको नाममा दर्ता भएको जग्गालाई व्यक्तिको नाममा दर्ता गर्न मिल्ने नदेखिएको हुँदा विवादित कि.नं.३७ को जग्गा सरकारको नाममा दर्ता गर्ने भनी मिति २०४९।१।६ मा भएको निर्णय बदर गरी आफ्नो नाममा दर्ता कायम गरिपाउँ भन्ने वादीहरूको दाबी पुग्न नसक्ने गरी सुरु पुनरावेदन अदालत राजविराजबाट मिति २०७१।०५।३० मा भएको फैसला मनासिब देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत:- चाणकमणि अर्याल

कम्प्युटर: अर्जुन पोख्रेल

इति संवत् २०७४ साल पुस ९ गते रोज ९ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री ईश्वरप्रसाद खतिवडा र मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा, ०७१-WO-०५६२, उत्प्रेषण / परमादेश, जगतबहादुर खड्कासमेत वि. संस्कृति पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालयसमेत

अदालतले दुवै पक्षको तथ्यहरू हेरी बुझी विश्लेषण गरी के कुन कुरा कानूनसम्मत छ र के कानूनअनुरूप छैन भन्ने निकर्षण गर्नुपर्ने हुन्छ । कुनै तथ्य लुकाएको कारण न्याय सम्पादन प्रभावित हुन पुग्यो भने त्यसबाट न्याय पर्दैन । कसैले पनि तथ्य र प्रमाण ढाँटी, लुकाई, छिपाई अदालतलाई झुक्काउने प्रयत्न गर्नु हुँदैन । संविधानले श्री सर्वोच्च अदालतलाई प्रदान गरेको असाधारण अधिकारको माध्यमबाट संवैधानिक हकको विषयमा न्याय खोज्ने व्यक्ति सफाहात लिई अदालत आउँछ भन्ने विश्वास र अपेक्षा अदालतको हुन्छ । असाधारण अधिकारको प्रयोग हलुका प्रकृतिबाट गरिँदैन, यो गम्भीर विषय हो । तथ्य लुकाई आफ्नो हकमा फैसला वा आदेश गराउने प्रयत्न गर्नेप्रति अदालत उदार हुन सक्दैन । निवेदकमध्येका यी मोहनबहादुर बमलाई विपक्षी मन्त्रालयबाट स्पष्टीकरण सोधिएकोमा त्यसको स्पष्ट र सप्रमाण जवाफ दिई आफ्नो तालुकदार निकायलाई सन्तुष्ट तुल्याउनु यी निवेदकको कर्तव्य थियो । यदि पूर्वाग्रही तवरबाट असत्य आरोप लगाएको थियो भने सो कुरा किटान गरी स्पष्टीकरण दिई न्याय माग गर्न भनी अदालतसमक्ष प्रस्तुत हुँदा ती पूर्ण विवरण उल्लेख गरी अदालतलाई जानकारी दिनुपर्ने थियो । यो विषयतर्फ यी निवेदक उदासीन देखिएको पाइन्छ । यसरी आर्थिक अनियमितता एवम् विकास कार्यक्रमलगायतमा तोकिएको अख्तियारीविपरीत काम लगाएको भन्ने आरोप लगाई स्पष्टीकरण माग भएका यी निवेदक मोहनबहादुर बमले सो कुरालाई गुमराहमा राखी सुनुवाइको मौका नै नदिई Due process of law को पालना नगरी स्वेच्छाचारी ढङ्गले निर्णय गरी

आफूलाई पदबाट हटाइएको भन्ने निवेदनमा दाबी लिएकोलाई सफा हात लिई अदालत प्रवेश गरेको मान्न नसकिने ।

गठन आदेशको दफा ६(४) अनुसारको काम नगरेमा नेपाल सरकारले निजलाई जुनसुकै बखत कार्यकारी निर्देशक पदबाट हटाउन सक्ने छ भन्ने व्यवस्था रहेको र पदअनुरूप काम नगरेको आरोप लगाई स्पष्टीकरणसमेत माग गरिएको अवस्था हुँदा निवेदन दाबीको नेपाल सरकार संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालयको (माननीय मन्त्रिस्तर) को मिति २०७१।१।२१ को कार्यकारी निर्देशक पदबाट हटाउने गरी भएको निर्णय गैरकानूनी भन्न मिल्ने नदेखिने ।

तसर्थ माथि विवेचित आधार एवम् कारणहरूबाट यी रिट निवेदक खप्तड क्षेत्र पर्यटन विकास समितिको कार्यकारी निर्देशक मोहनबहादुर बमलाई खप्तड क्षेत्र पर्यटन विकास समिति (गठन) आदेश, २०६३ को दफा ६(४) बमोजिम सो समितिको कार्यकारी निर्देशक पदबाट हटाउनुअघि सफाइ पेस गर्ने मौकास्वरूप स्पष्टीकरण सोधी प्राप्त स्पष्टीकरण सन्तोषजनक नदेखिएको अवस्थामा र नेपाल सरकारले जुनसुकै बखत कार्यकारी निर्देशकको पदबाट हटाउन सक्ने छ भन्ने उक्त गठन आदेशको व्यवस्थाअनुसार पदबाट हटाइएको र अन्य सदस्यहरूको पदावधि समाप्त भइसकेको स्थिति हुँदा निवेदन मागबमोजिमको आदेश जारी गर्न मिलेन । प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: कृष्णप्रसाद अधिकारी

कम्प्युटर: चन्दनकुमार मण्डल

इति संवत् २०७४ साल वैशाख ३ गते रोज १ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री ईश्वरप्रसाद खतिवडा र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०६८-CR-१३६९, वैदेशिक रोजगार ठगी, नेपाल सरकार वि. अशोक तिमल्सिना

करकापमा पारी कागज गराएको भनी यही लिखतको विषयलाई लिएर अशोक तिमल्सिनाले जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा उपेन्द्र चौलागाईसमेतका व्यक्तिहरूउपर शान्ति सुरक्षा गरिपाउँ भनी दर्ता नं. ३२४ मिति २०७३।७।२२ मा निवेदन दर्ता गराई निज अशोक तिमल्सिनाले उपेन्द्र चौलागाई, ज्ञान प्रभात तिमल्सिना, बालकृष्ण तिमल्सिनाउपर काठमाडौं जिल्ला अदालतमा मिति २०६३।८।१५ मा करकापको लिखत बदर गरिपाउँ भनी मुद्दा दायर गरेको देखिन्छ । उक्त मुद्दामा निज प्रतिवादीहरूले अशोक तिमल्सिनालाई अमुक स्थानमा पुऱ्याई तयारी कागजमा जबरजस्ती सहीछाप गराई करकापबाट कागज गराएको देखिँदा मिति २०६२।०१।०३ को रु.५०,००,०००।- को कागज बदर हुने ठहर गरेको मिति २०६७।०२।२७ गतेको सुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतको फैसलालाई मिति २०६८।०२।१२ मा पुनरावेदन अदालत पाटनबाट सदर भएको देखिन्छ । उक्त फैसला अन्तिम भई बसेको देखियो । यसबाट जाहेरवालाले प्रमाणको रूपमा उल्लेख गरेको लिखत नै करकापबाट खडा गरिएको देखिँदा वादी पक्षको जिकिर स्वयम्मा खण्डित भएको पाइने । प्रतिवादी अशोक तिमल्सिनाले जाहेरवाला तथा निजको आफन्तलाई विदेश अमेरिका पठाइदिने भनी रु.५०,००,०००।- लिएको भन्ने जाहेरी कथन अन्य कुनै विश्वसनीय र ठोस सबुद प्रमाणबाट समर्थित भएको पाइएन । फौजदारी मुद्दामा प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा २५ बमोजिम अभियोग दाबी प्रमाणित गर्ने भार वादी नेपाल सरकारको नै हुने भएको र प्रस्तुत मुद्दामा यी प्रतिवादीउपरको अभियोग दाबी खम्बिर हुने प्रमाण वादी पक्षले गुजार्न नसकेबाट प्रतिवादी अशोक तिमल्सिनालाई सफाइ र जाहेरवाला उपेन्द्र चौलागाईले कानून हातमा लिई प्रहरी प्रशासन, अदालतको समय र श्रमसमेत खेर फाली गलत ढङ्गले झुठ्ठा विवरणको आधारमा उजुरी गरेको देखिँदा निज जाहेरवालालाई

सजाय गर्ने गरेको वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणको फैसलालाई अन्यथा भन्न नमिल्ने ।

तसर्थ माथि विवेचित आधार प्रमाणहरूबाट यी प्रतिवादी अशोक तिमल्सिनालाई अभियोग दाबीको कसुरबाट सफाइ दिने ठहर गरी झुठ्ठा जाहेरी गर्ने जाहेरवालालाई कैद र जरिवाना हुने ठहर गरेको वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणको मिति २०६८।६।३ गतेको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: डल्लुराम चौधरी

कम्प्युटर: अर्जुन पोख्रेल

इति संवत् २०७५ साल असार २० गते रोज ४ शुभम् ।

इजलास नं. १०

१

मा.न्या.डा.श्री आनन्दमोहन भट्टराई र मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा, ०७३-WO-०००६, उत्प्रेषण / परमादेश, आकृसन हुँमागाई वि. शिक्षा मन्त्रालयसमेत शिक्षा मन्त्रीको अध्यक्षतामा बसेको तत्कालीन उच्च माध्यमिक शिक्षा परिषद्को मिति २०७३।०३।१५ को निर्णय तथा मन्त्रालयबाट जारी भएको परिपत्रबमोजिम कक्षा ११ मा विज्ञान विषय पढ्नको लागि एस.एल.सी.मा गणित विषयमा C+ ग्रेड ल्याउनु पर्ने व्यवस्थाले निवेदिकाको Math मा C+ ग्रेड अङ्क नपुगेको कारण विज्ञान विषयमा भर्ना हुन नसकेकोले उक्त व्यवस्था उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरी कक्षा ११ मा पढ्न चाहेको समूहमा भर्ना गर्नु, गराउनु भनी विपक्षीका नाउँमा परमादेश जारी गरिपाउँ भन्ने मुख्य निवेदन दाबी रहेको पाइने ।

निवेदन दाबीको कक्षा ११ मा विद्यार्थी भर्नाका न्यूनतम आधारहरू सम्बन्धमा भएको मिति २०७३/४।१५ को निर्णय कुनै खास विद्यार्थी विशेषलाई लक्षित गरी भएको नभई समग्र विद्यार्थीहरूको हकमा लागु हुने गरी भएको देखिन्छ । सामान्यरूपबाट हेर्दा

पनि विज्ञान विषय पढ्नको लागि एस.एल.सी.मा गणित विषयमा कम्तीमा C+ प्राप्त गरेको हुनुपर्ने आधारलाई अस्वाभाविक मान्न सकिने अवस्थासमेत देखिँदैन । कुन विषय अध्ययन गर्नको लागि के कुन विषयमा न्यूनतम के कति अड्क प्राप्त भएको हुनुपर्ने हो भनी निर्धारण गर्ने विषय सम्बन्धित निकायको नीतिगत तथा व्यवस्थापकीय विषय हुने ।

विद्यार्थी भर्ना प्रक्रियामा निर्धारण गरिएका मापदण्डको पालना गर्नु सम्बन्धित निकाय तथा सरोकारवालाको कर्तव्य पनि हो । त्यस्तो प्रणाली वा मापदण्ड अवलम्बन गर्दा समानहरूका बिच असमान व्यवहार भएको भन्नेसमेत देखिन आएको छैन । निवेदिकाको हकमा निर्धारित मापदण्ड नपुगेको कारण पढ्न चाहेको विषयमा भर्ना हुन नपाएको भन्ने आधारमा मात्र निर्धारित मापदण्डलाई नै बदर गरी भर्नाको लागि आदेश गर्न मिल्ने अवस्था देखिँदैन । यसो गर्नु न्यायिक मूल्य मान्यताअनुकूल हुने नदेखिने ।

अतः उल्लिखित आधार कारणबाट निवेदन मागबमोजिमको आदेश जारी गर्नुपर्ने अवस्थाको विद्यमानता देखिन नआएकोले प्रस्तुत निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: महेश खनाल

कम्प्युटर : अभिषेककुमार राय

इति संवत् २०७४ साल माघ २९ गते रोज २ शुभम् ।

२

मा.न्या.डा.श्री आनन्दमोहन भट्टराई र मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा, ०७३-WO-०६०६, उत्प्रेषण, सुरेन्द्रप्रसाद पौडेल वि. शिवराज पौडेलसमेत

दण्ड सजायको ४६(१) को व्यवस्थाअनुसार आखिरी फैसला भएको मितिले २ वर्ष र सो दुई वर्ष म्याद नाघेपछि भने सो बन्डा छुट्याइदिने फैसलाबमोजिमको लागेको दशौँदको आधा फेरि दिए सो पहिला दुई वर्षको म्याद नाघेका मितिले फेरी एक वर्षभित्र अंश पाउने वा दिनेको दरखास्त परेमा

कानूनबमोजिम बन्डा छुट्याइदिनु पर्ने कुरा स्पष्ट छ । यसरी हेर्दा प्रस्तुत मुद्दामा अंश पाउने व्यक्ति यी रिट निवेदकले उल्लिखित म्यादभित्रै बन्डा छुट्याउनका लागि दरखास्त दिई आफ्नो अंश भागको सम्पत्ति बन्डा छुट्याई लगेको भने देखिन्छ । दण्ड सजायको ४६(१) व्यवस्थाबमोजिम दरखास्त परी वादीको बन्डा छुट्याउने कार्य सम्पन्न हुनुलाई अंश मुद्दाको आंशिक फैसला कार्यान्वयनको कार्य सम्पन्न भएको मान्नु पर्ने । यस्तो कार्यले बन्डामा को कसको के कति हक भएको हो भन्ने मात्र नभई वादीले नरम गरमसमेतको हिसाब गरी के कुनतर्फबाट अंश छुट्याई लिन पाउने हो सो कुराको समेत टुङ्गो लाग्ने । त्यसरी बन्डा कार्य प्रारम्भ भएकोमा प्रतिवादीहरूको समेत बन्डा छुट्याउने कार्य सम्पन्न भएपछि भने सो मुद्दामा फैसलाबमोजिमको कार्यान्वयनको कार्य पूर्ण रूपमा सम्पन्न भएको मान्नु पर्ने ।

सामान्यतः अंशमा वादीको मागबमोजिम बन्डा हुने हो । तर कहिलेकाहीँ वादीले बन्डा पाउने तर फैसला कार्यान्वयनमा नजाने अवस्था पनि पर्छ । त्यस्तोमा प्रतिवादीहरूले पुनः मुद्दा गर्नु नपरोस्, वादीले चलाएकै अंश मुद्दाबाट प्रतिवादीहरूले पनि अंश छुट्याई लिन सकुन भनी दण्ड सजायको महलको ४६ को देहाय १८ नं. को व्यवस्था मिति २०५९।०५।२७ मा थप भएको देखिने ।

अंशियार र अंश लाग्नु पर्ने सम्पत्तिको टुंगो लागिसकेको अवस्था भई फैसलासमेत आंशिक रूपमा कार्यान्वयन भइसकेको अवस्थामा म्यादको कुरा गर्दा अंश छुट्याउन नसकेको पक्षले पुनः अंश मुद्दा लिएर अदालत जानु पर्ने हुन्छ । यहाँ यी निवेदक अर्थात् वादीले आफ्नो हक छुट्याई लगिसकेको र प्रतिवादीहरूको हकमा मात्र बन्डाको कार्य बाँकी रहेको अवस्था देखिन्छ । विवादित कि.नं. २८० मा जे जति जग्गा बाँकी छ सो बाँकी जग्गा वादीको होइन र प्रतिवादीहरूबिच सो जग्गा के कसरी बाँडी लिने भन्ने

कुरा मात्र बाँकी रहेको अवस्था छ । यो जग्गा सुरेन्द्र पौडेल बाहेकका प्रतिवादीहरूको हो भन्नेमा पनि दुईमत छैन । उनीहरूले मिलापत्र र दरखास्त फिर्ता लिएर शिवराजको हकमा फैसला कार्यान्वयनलाई सहज बनाएको पनि देखिएको छ । यस अवस्थामा यी रिट निवेदकले अंश मुद्दाबाट आफ्नो हक छुट्याई लिइसकेको कि.नं. २८० नं. को बाँकी जग्गा निजको होइन भन्ने देखिइरहेको र दण्ड सजायको ४६ नं. को एकपटक प्रयोग भइसकेको अवस्थामा म्यादको प्राविधिक कुरा देखाई अड्चन सिर्जना गर्दा प्राविधिक कारणबाट न्याय मर्न जाने अवस्था हुने ।

निवेदकले रिटको क्षेत्राधिकारअन्तर्गत यस अदालतमा प्रवेश गर्नुअघि दण्ड सजायको ६१ नं. र अ.बं. १७ नं. को प्रक्रियाअन्तर्गत निवेदनहरू दिएको र निजले दिएका निवेदनहरू साधिकार अदालतहरूबाट सामान्य क्षेत्राधिकारअन्तर्गत अस्वीकार गरेको अवस्था छ । त्यसरी अस्वीकार गर्दा अदालतहरूले यी निवेदकको कुनै हक प्रभावित नभएको कुरालाई मध्येनजर गरेको देखिन्छ । हक प्रभावित भएको छ वा छैन सो हेर्नु अदालतको कर्तव्य हो । उच्च अदालत पाटन, हेटौँडा इजलासको आदेश हेर्दा यी रिट निवेदकले आफ्नो हक छुट्याई लिइसकेको, जिल्ला अदालतको आदेश बेरितको भयो भनी अ.बं. १७ नं. अन्तर्गत निवेदन दिने देवेन्द्रप्रसाद पौडेल र रामप्रसाद पौडेलले घरसारमा मिलापत्र भएको भनी निवेदन फिर्ता लिएकोसमेत कुरा उल्लेख गर्दै “सुरेन्द्र पौडेलको निवेदनमा केही गर्नु नपर्ने” भन्ने निर्णय निष्कर्षमा उक्त इजलास पुगेको देखिन्छ । सो आदेश मिलेन भनी प्रस्तुत रिटमार्फत जिकिर गर्दा यी निवेदकले न्यायको मार्ग नसमाती कानूनको गलत अर्थ गर्दै प्राविधिक कुरा समात्न खोजेको देखियो । रिटको क्षेत्राधिकार र विशेषतः उत्प्रेषण र परमादेशको क्षेत्राधिकार स्वविवेकीय क्षेत्राधिकार हो । यस्तो क्षेत्राधिकार देखादेखि अन्याय हुने गरी वा न्याय मर्ने गरी प्रयोग गरिनु हुँदैन । अंशको हक नैसर्गिक हक हो ।

अ.बं. ८५ नं. को व्यवस्थाले अंशमा पुनः फिराद गर्न रोकिँदैन भन्ने यस अदालतको धारणा रहेको सन्दर्भमा समेत रिट निवेदकको आफ्नो अंश हक छुट्याई लिई सो मुद्दाका प्रतिवादीहरूमा हक रहेको विषयवस्तु दाबी जिकिर लिएको देखियो । प्रतिवादीहरूले मिलापत्र गरेको भनी निवेदन नै फिर्ता लिएको अवस्थालाई समेत मध्येनजर गरी अदालतले निर्णय गरेको देखियो । यस स्थितिमा विपक्षी शिवराज पौडेलका निवेदनमा चितवन जिल्ला अदालत, तहसिल शाखामा बन्डाको लागि दिएको दरखास्तबमोजिम बन्डा छुट्याउने र दाखिल खारेजसमेतको कार्य सम्पन्न गर्ने र निवेदन जिकिर अस्वीकार गर्ने गरी चितवन जिल्ला अदालतबाट मिति २०७३।०३।१० मा र उच्च अदालत पाटन, हेटौँडा इजलासबाट मिति २०७३।०८।३० मा भएको आदेशलाई बेरितको मान्न नसकिने ।

अतः उल्लिखित आधार र कारणहरूबाट विपक्षी चितवन जिल्ला अदालत र उच्च अदालत पाटन, हेटौँडा इजलासबाट भएको आदेशहरूमा कुनै त्रुटि नदेखिई निवेदकको कानूनप्रदत्त हकमा प्रतिकूल असर परेको अवस्थासमेत नहुँदा उक्त आदेशहरूलाई उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरिपाउँ भन्ने निवेदन जिकिर स्वीकार गर्न मिल्ने देखिएन । प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृतः महेन्द्रबहादुर कार्की

कम्प्युटरः पद्मा आचार्य

इति संवत् २०७५ साल माघ २७ गते रोज १ शुभम् ।

३

मा.न्या.डा.श्री आनन्दमोहन भट्टराई र मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा, ०७४-WO-००२९, उत्प्रेषण, देवी गच्छदार वि. विराटनगर महानगरपालिका वडा नं. ७ स्थित उच्च अदालत, विराटनगरसमेत

वादी प्रतिवादीहरूबिचमा वि.सं.२०६० सालमा नै अंश भरपाई लिखत बदर अंश बदर दर्ता कायम मुद्दा मोरङ जिल्ला अदालतमा दायर भई

उक्त मुद्दामा देवी गच्छदार नाउँ दर्तामा रहेको मोरङ जिल्ला, उंग्राहा गाउँ विकास समिति वडा नं.९(क) कि.नं. ३३, २३९, १००, १०१, १०२, १०३, १०४, १०५, १११ र ११२ को जग्गामध्येबाट ८ भागको ३ भागको हकमा अंश भरपाई लिखत बदर भई सो हदसम्म वादीहरूले नरम करम मिलाई लिन पाउने ठहरी मिति २०६१।१२।१० मा फैसला भएको र सो फैसलाउपर प्रतिवादीको तत्कालीन पुनरावेदन अदालत विराटनगरमा पुनरावेदन परेकोमा पुनरावेदन अदालत विराटनगरबाट सुरु फैसला सदर हुने ठहरी मिति २०६४।०१।१२ मा अन्तिम फैसला भएको देखिन्छ । उक्त फैसलाअनुसार मुलुकी ऐन, द.स.को ४६ नं. को म्यादभिन्न बन्डा छुट्याउनको लागि वादी पक्षले मोरङ जिल्ला अदालत, तहसिल शाखामा निवेदन दिएकोको फैसला कार्यान्वयनकै सिलसिलामा वादीले तारेख गुजारी बसेको र मुलुकी ऐन, द.स.को ४८ नं. को म्यादभिन्न समेत लाग्ने दस्तुर बुझाई फैसला कार्यान्वयन गरी माग्नु बादी पक्ष नआएको कारणले उक्त बन्डा छुट्याउनको लागि वादीले दिएको निवेदन मोरङ जिल्ला अदालत, तहसिल शाखाबाट तामेलीमा राखिएको पाइने ।

बन्डा छुट्याई पाउँ भनी दिएको मिसिल तामेली गएकोमा तामेलीबाट जगाई कारबाही गर्न पाइने समयसमेत व्यतित भएपश्चात् पुनः यी वादीहरूले मिति २०७०।५।२१ मा प्रतिवादीहरूउपर अंश नामसारी गरी दर्ता बदर दर्ता कायम मुद्दा दायर गरेकोमा उक्त मुद्दामा वादी दाबीबमोजिम प्रतिवादी देवी गच्छदारको नाउँमा दर्ता रहेको जग्गाहरूमध्येबाट ८ भागको ३ भाग अंश नामसारी दर्ता बदर गरी दर्ता कायम दाखेल खारेज दर्ता गरिपाउने ठहर्छ भनी मोरङ जिल्ला अदालतबाट मिति २०७१।०५।०३ मा फैसला भई सो फैसलाउपर प्रतिवादीहरूको तत्कालीन पुनरावेदन अदालत विराटनगरमा पुनरावेदन परेकोमा सुरुको फैसला सदर हुने ठहरी पुनरावेदन अदालत विराटनगरबाट मिति

२०७२।०३।१६ मा अन्तिम फैसला भएको देखिने ।

अंश नामसारी दर्ता बदर दर्ता कायम मुद्दा अन्तिम फैसला भएपछि मुलुकी ऐन, द.स.को ४६ नं. को म्यादभिन्ने अर्थात् मिति २०७३।०२।२६ मा वादीहरूले फैसलाबमोजिमको ८ भागको ३ भाग जग्गा बन्डा छुट्याई पाउँ भनी मोरङ जिल्ला अदालत, तहसिल शाखामा दरखास्त दिई प्रतिवादीहरूका नाउँमा ७ दिने म्याद जारी हुँदा प्रतिवादीहरू देवी गच्छदार र यदुनन्द गच्छदार निवेदनसाथ अदालतमा उपस्थित भई तारेखमा बसेको पाइयो । यसरी म्यादमा प्रतिवादीहरूसमेत हाजिर भएपश्चात् दुवै पक्षले मिति २०७३।१२।०५ गतेको बन्डा डोरको तारेख लिएको र डोर कर्मचारी तोकिएकै मितिमा अदालतबाट बन्डा डोरको तारेखमा खटी गई सम्बन्धित वडाका भद्रभलादमीसमेतको उपस्थिति रोहवरमा बन्डा गर्नुपर्ने जग्गा नरम करम मिलाई फैसलाअनुसारको जग्गा वादीहरूलाई बन्डा छुट्याइदिएको भन्ने बेहोरा मुचुल्कामा उल्लेख भएको देखिन्छ । रिट निवेदक देवी गच्छदारको घर रहेको कि.नं. १०५ को जग्गामा घर रहेको पूर्वतर्फको जग्गा रिट निवेदिकालाई नै पर्ने गरी र वादीहरूको भागमा पश्चिमतर्फबाट पर्ने गरी बन्डा भएको र बन्डा मुचुल्कामा प्रतिवादी यदुनन्दन गच्छदारले कुनै कैफियतसमेत नखुलाई मुचुल्कालाई स्वीकार गरी सहीछापसमेत गरेको पाइने ।

कानूनबमोजिम वादीले मुद्दाबाट प्राप्त गरेको अंशको हकलाई स-सानो प्राविधिक कारण देखाई बन्डा मुचुल्का बदर गर्दै जाने हो भने पक्षले कहिले पनि अन्तिम फैसलाबाट प्राप्त गरेको अंशको हकभोग गर्न नपाउने स्थिति हुन जान्छ । यसमा पनि बन्डा डोरमा खटिएका कर्मचारीहरूले बन्डा छुट्याउने कार्य मिति २०७३।१२।०५ मा नै सम्पन्न भएको हो, इति संवत्मा भुलवश मितिसम्म फरक परी २०७३।१२।०६ उल्लेख हुन गएको भनी मौकामा नै लिखित प्रतिवेदनसमेत गरेको देखियो । बन्डा मुचुल्का मिति २०७३।१२।०७

मा अदालतमा पेस भएको भनी रिट निवेदनमा उल्लेख गरेको भएपनि बन्डा मुचुल्का मिति २०७३।१२।०६ मा नै अदालतमा पेस भएको भन्ने कुरा बन्डा मुचुल्काको तोक आदेशमा तहसिलदारले सही गरी मिति उल्लेख गरेकोबाट स्पष्ट भएको छ। तसर्थ डोरबाट भएको बन्डा मुचुल्का बदर गर्न नमिल्ने भनी सुरु मोरङ जिल्ला अदालतबाट भएको आदेशलाई सदर गर्ने गरी उच्च अदालत विराटनगरबाट भएको आदेशलाई अन्यथा मान्न मिल्ने नदेखिने।

अतः विवेचित तथ्य, आधार र प्रमाणबाट डोरबाट भए गरेको बन्डा मुचुल्कालाई सदर हुने गरी मोरङ जिल्ला अदालतबाट मिति २०७४।०१।२२ मा भएको आदेशलाई सदर गर्ने गरी उच्च अदालत विराटनगरबाट मिति २०७४।०३।२३ मा भएको आदेश मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। रिट निवेदनको जिकिर पुन नसक्ने भएकाले प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्छ। रिट खारेज हुने ठहरेकाले यस अदालतबाट मिति २०७४।०४।१७ मा जारी भएको अन्तरिम आदेश स्वतः निष्क्रिय हुने।

इजलास अधिकृत: महेन्द्रबहादुर कार्की

कम्प्युटर: मञ्जु खड्का

इति संवत् २०७५ साल माघ २७ गते रोज १ शुभम्।

४

मा.न्या.डा.श्री आनन्दमोहन भट्टराई र मा.न्या. श्री बमकुमार श्रेष्ठ, ०६८-WO-००९४, उत्प्रेषण / परमादेश, अशोक महासेठसमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत

कानूनअनुसार गठन भएको उपसमितिले आफूमा प्रत्यायोजन भएको अधिकारको अधीनमा रही उक्त कमेरोटार जग्गा एकीकरण आयोजना सञ्चालन र व्यवस्थापन गर्ने क्रममा आफूलाई प्राप्त अधिकार प्रयोग गरी आवश्यकताअनुसार निर्णय गर्ने नै सक्ने देखिएबाट क्षेत्राधिकारविहीन वा अनाधिकृत काम भयो भन्न मिल्ने नदेखिने।

कमेरोटार जग्गा एकीकृत आयोजनाअन्तर्गतको उक्त व्यवस्थापन उपसमितिले आयोजना सञ्चालन र व्यवस्थापन गर्ने सिलसिलामा मिति २०६८।२।२० मा विभिन्न मूल शीर्षक दिई ६ वटा निर्णयहरू गरेको देखिन्छ। सो मूल शीर्षकमध्ये निर्णय नं. ४ मा थप जग्गाको मूल्य निर्धारण सम्बन्धमा विभिन्न आधार र मापदण्ड उल्लेख गरी उपभोक्ताहरूले जग्गा (घडेरी) फिर्ता लिँदाको समयमा गर्नुपर्ने योगदान रकम, दस्तुर र समय सीमा उल्लेख गरेको पाइन्छ। नगर विकास ऐन, २०४५ को दफा १२.१.४ मा जग्गा विकास कार्यक्रम सञ्चालनको निमित्त कुनै जग्गाधनीको एकीकरण गरिएको वा प्राप्त गरिएको जग्गा जग्गा विकास कार्यक्रमअनुसार न्यूनतम इकाईको घडेरीको क्षेत्रफलभन्दा कम हुने रहेछ भने त्यस्तो जग्गाधनीलाई लागेको खर्च लिई न्यूनतम इकाईको एक घडेरी उपलब्ध गराइने छ। त्यस्तै गरी दफा १२.१.५ मा उपदफा १२.१.४ बमोजिम न्यूनतम इकाईको क्षेत्रफलभन्दा कम जग्गा हुने कुनै जग्गाधनीले समितिले निर्धारण गरेको खर्च तिरी घडेरी लिन नसक्ने भएमा समितिले त्यस्तो जग्गाबाट प्रचलित मोल बराबरको रकम क्षतिपूर्ति दिनेछ भनी उल्लेख भएको देखिन्छ। उल्लिखित कानूनी व्यवस्थाबाट न्यूनतम इकाईभन्दा कम रहन गएका जग्गाको हकमा लागेको खर्च लिई न्यूनतम इकाईको घडेरी उपलब्ध गराउन सकिने नै देखियो। जग्गा एकीकरण र व्यवस्थापन गर्दा न्यूनतम साइजको घडेरीलगायत सडक विस्तार, खानेपानी, ढल निकासी, खुला जग्गा, खेल मैदान आदि आवश्यक भौतिक पूर्वाधारहरूको विकास गर्नुपर्ने हुन्छ। आयोजना स्थानीय जनताको योगदानमा आधारित कार्यक्रम हुँदा ऐनमा उल्लेख भएअनुसार लागेको खर्च भन्ने व्यवस्थाले न्यूनतम इकाईको घडेरी उपलब्ध गराएको हकमा मात्र लागु हुन्छ अन्य व्यक्तिहरू अर्थात् विकसित अन्य जग्गा थप गर्न नपरेका जग्गावालाहरूलाई कुनै योगदान रकम अर्थात्

लागेको खर्च लिन मिल्दैन भनी कानूनलाई सङ्कुचन हुने गरी अर्थ गर्न मिल्ने देखिएन। लागेको खर्च जुनसुकै विकसित घडेरीसँग आयोजनाले लिन सक्ने नै देखियो। आयोजनाले विकास गरेको सबै घडेरी समान एकै खाले हुन नसक्ने र बाटो सुविधालगायत अन्य भौगोलिक अवस्थिति फरकफरक रहन सक्ने अवस्थालाई विचार गरी सुविधा र सन्तुलनका आधारमा योगदान रकम वा खर्च फरकफरक पर्ने गरी योगदानको रकम निर्धारण गरी आयोजनाले लिन सक्ने नै देखियो। उल्लिखित कानून, आधार कारणसमेतको पृष्ठभूमिमा आयोजनाले विकास गरेको विकसित जग्गा (घडेरी) उपभोक्ताले फिर्ता लिँदा उपभोक्ताले गर्नुपर्ने योगदान रकम योगदानको आधारमा खर्च लिन, तोक्न र सोबमोजिम उपभोक्ताहरूबाट लिन सक्ने कुरालाई कानूनविपरीत भयो भन्ने मिल्ने पनि देखिएन। उक्त विषयमा निर्णय गर्ने अधिकार नगर विकास ऐन, २०४५ को दफा ७ र २२ ले प्रदान गरेको पाइँदा उक्त व्यवस्थापन उपसमितिको कार्य कानूनअनुरूप नै देखिने।

आयोजनाले थप जग्गाको मूल्य निर्धारण सम्बन्धमा थप हुने जग्गालाई तीन वर्गमा विभाजन गरी थप हुने जग्गाको प्रकृति छुट्याएको देखिन्छ। सोमा उल्लेख भएअनुसार २ आना २ पैसा पुऱ्याउन थप गरी दिइने जग्गालाई न्यूनतम थप जग्गा, योगदान प्रतिशत कट्टी गरी २ आना २ पैसा र ६ मिटर मोहोडा पुऱ्याउँदा प्लट डेफ्यले गर्दा र झ्याल ढोकाको सेट ब्याकका लागि समेत थप गरी दिइने जग्गालाई प्राविधिक थप जग्गा, उल्लिखित दुई अवस्थाबाहेक अन्य कारणले गर्दा उपभोक्तालाई थप गरिदिएको जग्गालाई अतिरिक्त थप जग्गा भनी वर्गीकरण गरेको देखिन्छ। त्यसैगरी आयोजना स्थलको बाटो, पूर्वाधार सुविधाको आधारमा विकसित घडेरी वा जग्गालाई विभिन्न क्षेत्रमा वर्गीकरण गरी थप जग्गाहरूको साला खाला न्यूनतम मूल्यको दररेट अनुसूची-क मा उल्लेख गरेको र उपभोक्ताहरूबाट थप जग्गाको मूल्य लिँदा

उल्लिखित सामान्य दर रेटको मूल्यमा घटीबढी हुने अवस्थाको हिसाब गरी मूल्य निर्धारण गरिने भन्दै न्यूनतम थप जग्गा र प्राविधिक थप जग्गाहरूमा बाहेक अन्य कारणबाट थप हुन गएको अतिरिक्त थप जग्गाको हकमा सम्बन्धित उपभोक्ताले लिन नचाहेमा सबै साँधियारहरूलाई सूचना दिई आपसमा प्रतिस्पर्धा गराई बिक्री गरिने र यसरी बिक्री हुन नसकेमा साँधियार र आयोजनाबिच छलफल गरी मूल्य कायम गरी आपसी सहमतिबमोजिम बिक्री गर्न सकिने छ भनी उल्लेख गरेको देखिन्छ। यसरी उल्लेख भएअनुसारको योगदान रकम निर्धारण भएको र उल्लिखित वर्गीकरण एवम् मापदण्डअनुसार उपभोक्ताहरूले बेहोर्नु पर्ने योगदान रकम तिर्न बुझाउनका लागी आयोजनाको तर्फबाट मिति २०६९।०८।२३ मा नेपाल समाचार पत्रमा सार्वजनिक सूचना प्रकाशित भएको देखिने।

जबसम्म प्राविधिक पक्षमा निर्णय गर्दा आग्रह वा पूर्वाग्रहमा निर्णय गरिएको, बदनियतपूर्वक वा कलुसित भावनाले कार्य गरियो भन्ने कुरा स्थापित हुँदैन अदालतले रिट क्षेत्रबाट प्राविधिक पक्षमा पसी हस्तक्षेप गर्न उचित हुँदैन। रिटको क्षेत्राधिकारको प्रयोगमा अदालतले औचित्यलाई सधैं विचार गर्नुपर्छ। देखादेखि अन्याय भएको अवस्थामा र उपचारविहीनताको अवस्थामा मात्र यो क्षेत्राधिकारको प्रयोग गरिनु पर्ने।

आयोजना सञ्चालन गर्ने विषयमा यी रिट निवेदकहरूबाट आफूहरूको मन्जुरी थिएन वा छैन भनी भनेको अवस्था पनि देखिँदैन। यसरी रिट निवेदकहरूसमेत सहमतिमा आयोजना सञ्चालन भएको र व्यवस्थापन उपसमितिले आफ्नो अधिकारक्षेत्र प्रयोग गरी विभिन्न भौगोलिकस्वरूप र उपलब्ध हुने सेवा सुविधाका मापदण्डलाई आधार लिई निर्धारण गरिएको योगदान रकम अर्थात् खर्च, घडेरी विकास गर्दा लागेको खर्चका आधारमा उपभोक्ताहरूबाट योगदान रकम लिने भन्ने प्राविधिक कुराहरूमा रिट क्षेत्रबाट

तथ्यमा प्रवेश गरी यो यसो गर्नुपर्छ भन्नु मनासिब नदेखिने ।

प्रस्तुत रिट निवेदन मिति २०६८।०४।१९ मा यस अदालतमा दर्ता भएको देखिन्छ । निवेदनमा अन्तरिम आदेशको माग भएकोमा मिति २०६८।०५।२९ मा अन्तरिम आदेश जारी नभएपछि उक्त मिति ०६९।८।२३ मा सूचना प्रकाशित हुँदा थप शुल्कको कुरा निस्किएको पाइयो । आयोजना मिति २०६९।१।१।३ मा राजपत्रमा सूचना प्रकाशित भएपछि प्रारम्भ भएपनि हालसम्म आयोजनाको कार्य सम्पन्न भई नसकेको देखियो । यसैबिचमा न्यायको खोजी गरी निवेदकहरूले ६३ जना यस अदालतमा प्रवेश गरेकोमा प्रस्तुत रिट निवेदनको पनि समयमा किनारा हुन नसकेको अवस्था छ । आयोजनाले समयमा काम नसकेको, रिटको पनि टुङ्गो नलाग्ने अवस्थामा सूचनामा प्रकाशित मितिबाट वार्षिक १५% दरले थप शुल्क लिएर मात्र जग्गा फिर्ता गर्नेभन्दा अन्याय हुन जाने देखिन्छ । न्याय खोज्ने कार्यलाई कष्टकर वा बोझयुक्त बनाइयो भने जनता अन्यायमा पिल्सियर बस्न बाध्य हुन्छन् । यस दृष्टिबाट आयोजनाबाट मिति ०६९।८।२३ को उक्त सूचनामा तोकिएको मूल्यमा हर्जाना ब्याज तिर्न नपर्ने गरी थप जग्गाको रकम बुझाउँदा यो सूचना प्रकाशित भएको मितिले १ (एक) वर्षभित्र एकमुष्ट वा दुई/दुई महिनाको एक किस्ता मानी ६ (छ) किस्तामा बुझाउन सकिने र उक्त समयभित्र रकम नबुझाएमा बुझाउन बाँकी रकममा जग्गा फिर्ता दिँदासम्म वार्षिक १५% का दरले थप शुल्क लिई मात्र जग्गा फिर्ता दिइने साथै सूचना प्रकाशित भएको मितिले ३ (तीन) महिनाभित्रमा एकै किस्तामा सम्पूर्ण रकम बुझाउने जग्गाधनीलाई बुझाउनु पर्ने रकममा १५% छुट दिइने बेहोरासमेत जानकारी गराइएको छ भनी उल्लेख भएको देखिन्छ । उक्त सूचनाले उपभोक्तालाई योगदान रकम बुझाउने समय निश्चित गरेको र तोकिएको समयमा रकम बुझाउने उपभोक्तालाई १५% रकम छुट

हुने र तोकिएको समयसीमा नघाएमा वार्षिक १५% का दरले थप शुल्क लिने भन्ने देखियो । सो कुरामा सम्म न्यायको रोहबाट विचार गर्न पर्ने देखिन आयो । उक्त तोकिएको समयसीमा नघाएमा १५% थप शुल्क लिने भन्ने विषय आयोजनाले आफूले सम्पन्न गर्नुपर्ने योजनालाई छिटो सम्पन्न गर्नका लागि आवश्यक पर्ने रकम व्यवस्थापन गर्नका लागि नै उल्लेख भएबमोजिम १५% थप दस्तुर लिने भन्ने व्यवस्था गरेको देखिन्छ । उक्त रकम समयमा रकम तिर्ने उपभोक्तालाई लाग्ने भन्ने पनि देखिँदैन । उल्लिखित व्यवस्थाहरू आयोजनाकै पूर्वाधार विकासको लागि स्रोत व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित भई उपभोक्ताहरूको हकहीतमा थप सहयोग हुने हुँदा सोलाई त्रुटिपूर्ण र अन्यथा हो भनी भन्न मिल्ने नदेखिए तापनि आयोजनाले आफ्नो कार्य सम्पन्न नगरेको र रिट निवेदन विचाराधीन रहेको अवस्थामा वार्षिक १५% को दरले थप शुल्क लिने भन्ने कुरा भने न्यायपूर्ण नदेखिने ।

अतः उल्लिखित आधार कारणसमेत आधारमा निवेदन मागअनुसार व्यवस्थापन उपसमितिबाट मिति २०६८।१२।२० मा भएको निर्णय उत्प्रेषणको आदेश जारी गरी बदर गर्नुपर्ने देखिन नआउने ।

मिति २०६८।१२।२० को उपसमितिको निर्णय नं. ४ मा विभिन्न प्रकरणहरूमा तोकिएको एवम् उल्लेख भएको उपभोक्ताहरूले गर्नुपर्ने योगदान रकमको सम्बन्धमा गरिएको विभिन्न मूल्याङ्कन मापदण्ड एवं तोकिएको दररेट हालसम्म आयोजनाले परिवर्तन गरेको भन्ने देखिँदैन । सोमा उल्लेख भएअनुसार उपभोक्ताहरूले गर्नुपर्ने योगदान रकमको दररेट परिवर्तन भएको छैन र सो कायम नै छ भनी विपक्षी आयोजनातर्फबाट रहनु भएका विद्वान् अधिवक्ताहरूले बहसका क्रममा व्यक्त गर्नुभएको पनि पाइयो । यसबाट ती सर्त बन्देजहरू हालसम्म यथावत् कायम रहेभएको नै देखियो । आयोजना समयमा सम्पन्न हुन नसकेको

तथ्य आयोजनाले स्वीकार गरेको अवस्था देखियो । यसरी उपभोक्ताहरूलाई थप हुने न्यूनतम, प्राविधिक र अतिरिक्त जग्गा तथा सडक सुविधा उपलब्धताका आधारमा लगाइएको योगदान रकमको हकमा उक्त मिति २०६८।१२।२० को निर्णयबमोजिम यथावत कायम हुने हुँदा थप बोलिरहन नपर्ने ।

जहाँसम्म आयोजनाले नेपाल समाचारपत्रमा मिति २०६९।८।२३ मा प्रकाशन गरेको सूचनामा उल्लेख भएको समयसीमा र अवधिभित्र तोकिएबमोजिम योगदान रकम नबुझाउने उपभोक्ताको हकमा वार्षिक १५% थप शुल्क लिने भनी भएको व्यवस्थाका हकमा प्रस्तुत रिट निवेदन यस अदालतमा दायर भई विचाराधीन रहेको समयमा नै मिति २०६९।८।२३ को नेपाल समाचारपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी सो विषयमा हालसम्म पनि निरन्तरता दिएको पाइयो । हालसम्म उक्त सूचनामा कुनै परिवर्तन गरिएको र भएको पनि देखिँदैन । उक्त सूचनामा उल्लेख भएको मितिबाटै लागु गर्दा न्यायको खोजीमा रहेका यी निवेदकहरूलाई अदालतबाट समेत समयमा फैसला हुन नसकेको कारण मर्का पर्न सक्ने देखियो । निवेदकहरूको निवेदन माग एवं जिकिर पनि आफ्नो घर बसोबासलाई सहज व्यवस्थापन गर्ने विषयसँग नै केन्द्रित रहे भएको पाइयो । निवेदकहरूलाई घरबासबाट विमुख हुने अवस्था सिर्जना हुने कुरालाई न्यायको रोहमा होसियारीपूर्वक हेर्नुपर्ने देखिँदा प्रस्तुत निवेदन दायर गर्ने निवेदकहरूमध्ये निवेदन दायर भएपश्चात् हालको समयसम्म आयोजनामा सम्पर्क गरी विवाद समाधान गरिसकेका उपभोक्ताहरू तथा प्रस्तुत रिट निवेदन दायर गरिसकेपछि आफ्नो हकमा यस अदालतबाट मुद्दा फिर्ता लिएका व्यक्तिहरूबाहेक अन्य रिट निवेदकहरूको हकमा सम्म यस अदालतबाट अन्तिम आदेश भएको मिति अर्थात् आजका मितिबाट उक्त आयोजनाको तर्फबाट मिति २०६९।८।२३ मा नेपाल समाचार पत्रमा प्रकाशन भएको सूचना प्रारम्भ

भएको मिति कायम गरी सोबमोजिम आयोजनाबाट योगदान रकम अर्थात् लागेको खर्च उपभोक्ताहरूबाट लिने कार्य गरी गराई आयोजनाबाट विकसित घडेरी जग्गाधनी तथा मोहीहरूलाई कानूनबमोजिम वितरण गर्नु र नगर विकास ऐन, २०४५ को दफा १२.१.२ग तथा दफा १२.१.२ड मा उल्लेख भएको समय सीमाभित्र आयोजनाले आफ्नो कार्य सम्पन्न गर्नुपर्नेमा सो कानूनले निर्धारण गरेको समय सीमाभन्दा अधिक समयसमेत व्यतित भएको कुरालाई दृष्टिगत गरी आयोजनाबाट गर्नुपर्ने कार्यहरू अविलम्ब छिटो सम्पन्न गर्नु गराउनु भनी विपक्षी कमेरोटार जग्गा एकीकरण आयोजनाका नाममा परमादेशको आदेश जारी हुने ।

इजलास अधिकृत: डोलनाथ न्यौपाने

कम्प्युटर: मञ्जु खड्का

इति संवत् २०७५ साल माघ २१ गते रोज २ शुभम् ।

५

मा.न्या.डा.श्री आनन्दमोहन भट्टराई र मा.न्या. श्री टंकबहादुर मोक्तान, ०७५-WO-००९१, बन्दीप्रत्यक्षीकरण, उत्सवसुन्दर श्रेष्ठ वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत

ज्येष्ठ नागरिकसम्बन्धी ऐन, २०६३ को दफा १२ मा भएको कानूनी व्यवस्थाअनुसार ज्येष्ठ नागरिकहरूलाई फरकफरक उमेरको आधारमा फरकफरक किसिमबाट २५ देखि ७५ प्रतिशतसम्म कैद छुट दिन सकिने कानूनी व्यवस्था रहेको देखिन्छ । यी रिट निवेदकको जन्ममिति २००३।७।१८ मा भएको भन्ने निजले रिट निवेदनसाथ पेस गरेको जिल्ला प्रशासन कार्यालय, ललितपुर ना.प्र.नं. २८-०१-७३-०४९८६, जारी मिति २०७३।०८।२४ को नागरिकता प्रमाण-पत्रको प्रतिलिपिबाट देखिन आएको छ । यसरी उक्त जन्ममितिको आधारमा यी रिट निवेदकको हालको उमेर ७२ वर्ष नाघेको देखिन आयो । यसरी हेर्दा ज्येष्ठ नागरिक ऐन, २०६३ को दफा १२(१) को कैद छुट दिन सकिने छ भन्ने

व्यवस्थाबमोजिम निज ७० वर्ष उमेर पूरा भई ७५ वर्ष ननाघेको ज्येष्ठ नागरिक देखिएकाले रिट निवेदकले उक्त व्यवस्थाअनुसार ५० प्रतिशतसम्म कैदको छुट पाउन सक्ने अवस्था देखिने।

कारागार नियमावली, २०२० (चौधौं संशोधनसमेत) को नियम २९ को उपनियम २(क) मा भएको उल्लिखित व्यवस्थालाई हेर्दा, यी रिट निवेदकको उमेर ७२ वर्षभन्दा माथि रहेको हुँदा कैद छुटका लागि ६५ वर्ष उमेर पुगेका कैदीको हकमा छुटको सुविधा प्राप्त गर्न सकिने गरी कारागार नियमावलीले व्यवस्था गरेकाले निजको उमेर हदको कारण निजले कैद छुट पाउन सक्ने अवस्था देखिन्छ। तथापि कारागार नियमावलीमा भएको उक्त व्यवस्था कैदीले पाउने बाध्यात्मक छुटको व्यवस्था हो भन्ने देखिँदैन। यो सुविधा प्राप्त गर्नको लागि कैदीको चालचलन असल हुनुपर्ने हुन्छ। यसरी जेलरलाई कैदीको चालचलन असल लागेमा मात्र ६५ वर्षको उमेर पुगेका कैदीको हकमा निजलाई लागेको ७५ प्रतिशतसम्म कैद छोट्याउनको लागि जेलरले आफ्नो रायसहित प्रमुख जिल्ला अधिकारीसमक्ष पेस गर्नुपर्ने र तह तह निर्णय हुँदै अन्तिमा गृह मन्त्रालयबाट निर्णय भएपछि मात्र कैद छुटको सुविधा प्राप्त गर्न सकिने देखिने।

प्रस्तुत विवादमा रिट निवेदकको उमेर ७२ वर्ष नाघेको देखिएकाले नागरिक अधिकार ऐन, २०६३ को दफा १२(१) बमोजिम पचास प्रतिशतसम्म कैदको छुट पाउने अवस्था भएमा पनि सो सुविधा प्राप्त गर्नका लागि सर्वप्रथमतः निजले फैसलाले ठहरेको कैद वर्ष तीनबाट कम्तीमा एक वर्ष छ महिना कैद भुक्तान गरी जरिवानाको रकमसमेत बुझाइसकेको हुनु पर्दछ। निज रिट निवेदक मिति २०७४।१०।१९ देखि मात्र कैदमा बसेको अवस्था छ। साथै निजले हालसम्म जरिवानाको रकम बुझाएकोसमेत देखिँदैन। तसर्थ अहिले नै जरिवाना बुझाउँदासमेत प्रस्तुत ऐनबमोजिम

निज प्रतिवादी कैदबाट छुटी जानसक्ने अवस्था नदेखिने।

कारागार नियमावली, २०२० को दफा २९ को उपनियम २(ख) अनुसारको सुविधा प्राप्त गर्नको लागि नियमावलीको उपर्युक्त व्यवस्थाअनुरूप कैदीको उमेर ६५ वर्ष पुगेको र निजको असल चालचलन हुनुपर्ने देखिन्छ। यी प्रतिवादी फैसलाबमोजिम लागेको कैद, जरिवानाबापतमा फरार रहेको अवस्थामा काठमाडौं जिल्ला अदालतको पूर्णकालीन दस्ता (कार्य समूह) का कर्मचारीबाट पक्राउ परी कारागार कार्यालयमा कैदमा बसेको स्थिति छ। यसका साथै नियमावलीले कैदीको चालचलन हेर्ने कुरा सम्बन्धित कारागार कार्यालयलाई तोकिएको छ। यी निवेदकले उक्त कैद छोट्याउने सुविधा पाउनको लागि लिखित प्रक्रियाबाट कारागार कार्यालयमा गएको भन्ने आफ्नो रिट निवेदनमा कहिँकतै खुलाउन सकेको अवस्थासमेत नदेखिने।

अतः उपर्युक्त विवेचित आधार, कारण र कानूनी व्यवस्थासमेतको आधारमा हाल निवेदक गैरकानूनी थुनामा रहेको भन्न सकिने अवस्था नहुँदा बन्दीप्रत्यक्षीकरणको रिट जारी हुनुपर्ने अवस्था देखिएन। प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने।

अदालतको आदेशबमोजिमको कार्य नहुँदा परोक्षरूपमा अदालतको आदेशको अवज्ञा गरिएको स्थिति बन्न गयो। राज्यद्वारा स्थापित निकायहरूले अदालतको आदेशको पालना गर्नुपर्छ। अदालतको आदेश पालना नगर्ने कुरा स्वीकार्य हुँदैन। यी रिट निवेदक नारायणसुन्दर श्रेष्ठ ज्येष्ठ नागरिक भएको तथ्य निजले पेस गरेको नागरिकताको प्रमाणपत्रको प्रतिलिपिबाट पुष्टि भइरहेको, ज्येष्ठ नागरिक ऐन, २०६३ को दफा १२(१) ले ७० वर्ष उमेर पूरा भई ७५ वर्ष ननाघेको ज्येष्ठ नागरिकलाई उमेर हदको आधारमा ५० प्रतिशतसम्म सजाय छुट दिन सकिने व्यवस्था रहेको कारागार नियमावली, २०२० को नियम २९(२क) मा समेत असल चालचलन भएका

६५ वर्ष उमेर पुगेका कैदीका हकमा सजाय छोट्याउन सकिने प्रावधान रहेको देखियो । सोबमोजिमको सुविधा यी रिट निवेदकले नपाउने कुनै अवस्था छ भने सम्बन्धित निकायले आधार र कारण खोली यो यस आधारमा सुविधा दिन मिलेन भन्नुपर्छ । अन्यथा कैद छुटसम्बन्धी स्पष्ट विधि र प्रक्रिया तय भएको छैन भनी अनन्तकालसम्म कुनै निर्णय नगरी बस्न नमिल्ने ।

तसर्थ आवश्यक विधि र प्रक्रिया अविलम्ब तयार गरी ज्येष्ठ नागरिक ऐन, २०६३ को दफा १२(१) तथा कारागार नियमावली, २०२० को नियम २९(२क) समेतका प्रचलित नेपाल कानूनबमोजिम निजले कैद छुट पाउने सुविधाको सम्बन्धमा शीघ्र निर्णय गर्नु भनी विपक्षीहरूका नाउँमा निर्देशनात्मक आदेश जारी हुने ।

इजलास अधिकृत: महेन्द्रबहादुर कार्की

कम्प्युटर: मञ्जु खड्का

इति संवत् २०७५ साल माघ २८ गते रोज २ शुभम् ।

इजलास नं. ११

१

मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा र मा.न्या.श्री पुरुषोत्तम भण्डारी, ०७०-८१-०५९९, ०६७२, ०६७८, निर्णय बदर, प्रमोददेव मानन्धर वि. विष्णु लामा, बुना लामासमेत वि. विष्णु लामा, शिवप्रसाद सेरचन वि. विष्णु लामा

भूमिसुधार कार्यालयले वादी अर्थात् विष्णु लामालाई प्रत्यक्ष असर पर्ने विषयमा सुनुवाइको मौकै नदिई निजको अनुपस्थितिमा प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्तविपरीत निर्णय गरेको देखियो । उल्लिखित बेहोराबाट निज वादीका ससुरा कान्छा लामा र वादीका पति दोर्जे लामाको मृत्युपश्चात् यी वादी मोहीको हकवाला व्यक्ति रहेको कुरा जग्गाधनीले समेत स्वीकार गरेको देखियो । मोहीको मृत्युपश्चात् कति अवधिभित्रमा

मोही नामसारी गरिसक्नु पर्ने हो भनी हदम्यादको व्यवस्था विद्यमान कानूनमा कहाँकतै उल्लेख भएको नदेखिएकोले हक प्राप्त गर्नेवाला मोहीले जहिलेसुकै मोही नामसारीका लागि निवेदन दिन सक्ने ।

मोही जनिएको व्यक्तिको मृत्युपश्चात् मोहीको हैसियत भएको जग्गामा मोहीतर्फका केही हकवालाले अन्य हकवालाले हक अधिकारसमेत कुण्ठित हुने गरी निवेदन दिँदैमा हक अधिकार समाप्त हुन नसक्ने ।

निजहरूले जग्गाधनीलाई फाइदा र विष्णु लामालाई आघात पुऱ्याउने गरी निवेदन दिएको देखिन्छ । सोही सनाखत र निर्णयबमोजिम मोहीको हकदार विष्णु लामा मोही कायम गर्न नामसारीका लागि दाबी गर्न आएपछि मोही नामसारी गरी मोही कायम गरिदिनु पर्नेमा मोही नामसारी नगर्ने गरी भएको भूमिसुधार कार्यालयको फैसला आफ्नै अधिल्लो मोही लगत कट्टा गर्ने निर्णयको निर्णयाधारविपरीतको फैसला हुन गएको देखिने ।

भूमिसुधार कार्यालयले जग्गाधनीको सोही सनाखत बेहोरालाई निर्णयको आधार मानी मोही लगत कट्टा हुने निर्णय गरेकोमा सो सनाखत बेहोराअनुसार विष्णु लामा मोहीमा दाबी गर्न उपस्थित भएपछि मोही लगत कट्टा गर्ने भनी मिति २०६७।४।१६ मा भएको निर्णय बदर गरी मोही नामसारी गरिदिनेगरी फैसला गर्नुपर्नेमा उक्त निर्णय बदर नगर्ने गरी भएको भूमिसुधार कार्यालयको फैसलालाई उल्टी गरी उक्त निर्णय बदर गरी विष्णु लामाका नाउँमा उक्त जग्गाको मोही हक नामसारी हुने गरी भएको पुनरावेदन अदालतको फैसलालाई अन्यथा भन्न मिल्ने देखिन नआउने ।

भूमिसम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २६(७) मा जग्गावालाले आफ्नो जग्गा बेचबिखन गर्दा सोसम्बन्धी लिखतमा मोहीको नाम, थर, वतन र मोहीसँग भएको सर्त कबुलियतको उल्लेख गर्नुको साथै त्यस्तो सर्त कबुलियतको लिखत भए सो लिखतको प्रमाणित नक्कल पनि त्यस्तो लिखतसाथ

नत्थी गर्नुपर्छ भनी र सोही ऐनको दफा २६(८)मा कुनै जग्गा बेचबिखन भएकोमा सोसम्बन्धी लिखत भएको १५ दिनभित्र जग्गावालाले जुन व्यक्तिलाई सो जग्गा बेचबिखन गरी दिएको हो सो व्यक्तिको नाम, थर, वतन खुलाई मोही र स्थानीय तहलाई दिई सो कुराको सूचना दिनुपर्छ भनी र दफा २६(१)(ग) मा कुनै व्यक्तिले जग्गा छोडी भागेमा वा बेपत्ता भएमा वा तोकिएबमोजिम कुत नबुझाई मोहियानी हक समाप्त भएमा सो कुराको जग्गावालाले लिखत सूचना तोकिएको अधिकारी छेउ १५ दिनभित्र दिनु पर्दछ भनी उल्लेख गरेको देखिन्छ । उल्लिखित कानूनी व्यवस्थाअनुसारका दायित्वहरू जग्गाधनीले पालना गरेको देखिएन । उक्त कानूनी व्यवस्थाअनुसार जग्गा खरिद बिक्री गर्दैमा मोही कायम भइरहेको जग्गाको मोही लगत कट्टा नहुने देखिएकोले सा.कि.नं.९३ को क्षेत्रफल ५-१३-०-० को जग्गा कित्ताकाट भई भीमप्रसाद शेरचनका नाममा कायम भएको कि.नं.१८७ को क्षेत्रफल २-१४-२-० जग्गा र प्रमोददेव मानन्धरका नाममा कायम भएको कि.नं.१८८ को क्षेत्रफल २-१४-२-० को दुवै जग्गामा वादी विष्णु लामाको मोही हक नामसारी हुने देखिने ।

अतः माथि विवेचित आधार, कारण एवम् प्रमाणहरूबाट सुरु भूमिसुधार कार्यालय, काठमाडौंले विवादित सा.कि.नं. ९३ को क्षेत्रफल ५-१३-०-० जग्गाको मोही लगत कट्टा गर्ने गरी मिति २०६७।४।१६ मा गरेको निर्णय बदर गर्नुपर्नेमा बदर नहुने ठहर गरेको मिति २०६८।११।२१ को सो कार्यालयको फैसला नमिलेकोले उल्टी भई उक्त मिति २०६७।४।१६ को निर्णय बदर हुने ठहर्‍याई वादी विष्णु लामालाई उक्त जग्गाको मोही हक नामसारी हुने ठहर गरी पुनरावेदन अदालत पाटनबाट मिति २०७०।५।११ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । सो ठहर्नाले हाल सा.कि.नं. ९३ को क्षेत्रफल ५-१३-०-० को जग्गा कित्ताकाट भई भीमप्रसाद शेरचनका नाममा कायम भएको कि.नं.१८७ को क्षेत्रफल २-१४-२-०

जग्गा र प्रमोददेव मानन्धरका नाममा कायम भएको कि.नं.१८८ को क्षेत्रफल २-१४-२-० को दुवै कित्ता जग्गामा वादी विष्णु लामाको मोही हक नामसारी हुने ।

इजलास अधिकृत: कुलप्रसाद दाहाल

कम्प्युटर: विष्णुदेवी श्रेष्ठ

इति संवत् २०७५ साल माघ २३ गते रोज ४ शुभम् ।

यसै लगाउका निम्न मुद्दाहरूमा पनि यसैअनुसार फैसला भएका छन्:

- ०७०-CI-०६००, मोही बेदखली, प्रमोददेव मानन्धर वि. विष्णु लामा

- ०७०-CI-०६७७, मोही बेदखली, शिवप्रसाद शेरचन वि. विष्णु लामा

२

मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा र मा.न्या.श्री टंकबहादुर मोक्तान, ०७०-CI-०३०७, अंश, कम्मान टमाटासमेत वि. मोमतीदेवी टमाटा

वादीको फिराद लेखबाटै मूलपुर्खा कालुराम टमाटाका ४ जना छोराहरूमध्ये जेठा भगीरथ टमाटा, माइला विपक्षी कम्मान टमाटा, साहिला बाजी टमाटा र कान्छो फिरादीका पति स्व. गणेश टमाटा हुनु भन्ने देखिएको र फिरादमा उल्लिखित पुस्तावलीलाई प्रतिवादीले अन्यथा हो भनी प्रतिउत्तरमा उल्लेख नगरेबाट मूल पुर्खा कालुराम टमाटाका ४ छोरा रहेकामा प्रतिवादीहरूको विमति नरहेको मान्नु पर्ने हुन आएको र कञ्चनपुर जिल्ला अदालतबाट फिरादमा पक्ष विपक्ष नबनाइएका र फिरादको पेटबोलीबाट अंशियार देखिएका कालुरामका अन्य छोराहरू भगीरथ टमाटा र बाजी टमाटालाई साबिक मुलुकी ऐन, अ.बं.१३९ नं. बमोजिम बुझ्ने आदेश भई निजहरूको नाममा जारी भएको म्याद निजहरूको वतन डडेलधुरा जिल्ला अमरगडी न.पा.वा.नं.६ मा निजहरूको घर दैलामा टाँस भई आएको देखिएकोबाट निजहरू जीवित रहे भएको देखिन आउँछ । यसबाट वादी प्रतिवादी

मूलपुरखा कालुरामका ४ छोरा रहेको भई प्रस्तुत मुद्दामा वादीका पति र प्रतिवादी कम्मान टमाटाबाहेक भगीरथ टमाटा र बाजी टमाटासमेत अंशियार रहेको तथ्यतः पुष्टि भएकाले कालुराम टमाटाका २ मात्र छोरा वादीका पति गणेश टमाटा र प्रतिवादी कम्मान टमाटा रहेको भनी २ अंशियार मात्र कायम गरी वादीले २ भागको १ भाग अंश पाउने ठहर्‍याएको पुनरावेदन अदालतको फैसला तथ्यसम्मत नभई अन्यथा देखिने ।

वादीले वादी प्रतिवादीबाहेकका अंशियारहरू भगीरथ टमाटा र बाजी टमाटा अंश लिई छुट्टिई भिन्न भएको भन्ने फिरादमा उल्लेख गरेको नदेखिएको र प्रतिवादीहरूको पुनरावेदनमा समेत त्यस्तो बेहोरा उल्लेख भएको नपाइने ।

वादीले फिरादमा पहाड डडेलधुरामा वादी प्रतिवादीको पैतृक सम्पत्ति रहेको उल्लेखसम्म गरी सो सम्पत्ति सम्बन्धमा दाबी गरेको नदेखिएको र वादी प्रतिवादीबाहेक अन्य माथि उल्लिखित अंशियारहरू पहाड डडेलधुरामा नै रहे बसेका, वादीको पति गणेश टमाटा र प्रतिवादी कम्मान टमाटा मात्र तराई झरी कञ्चनपुर जिल्ला रैकवार विचवा गाउँ विकास समिति वडा नं. ५ मा बसोबास गरी कमाई गरेको कञ्चनपुर जिल्ला रैकवार विचवा गा.वि.स. वडा नं. ५ कि.नं. ११२१ को क्षेत्रफल ०६७०० जग्गाको हकमा सम्म दाबी लिएको देखिने ।

अन्य दुई अंशियार भगीरथ टमाटा र बाजी टमाटाले साबिक मुलुकी ऐन, अ.बं. १३९ नं. बमोजिम आफ्नो नाममा तामेल भएको म्यादमा अदालतमा उपस्थित नभई म्याद गुजारी बसेबाट वादीको फिराद दाबीलाई निजहरूलाई स्वीकार गरेको मान्नु पर्ने हुँदा फिराद दाबीको माथि प्रकरण २० मा उल्लिखित कञ्चनपुरको सम्पत्तिको हकमा निज बुझिएका अंशियारहरू भगीरथ टमाटा र बाजी टमाटाको अंश दाबी लाग्ने भन्न नमिल्ने ।

फिराद दाबीबमोजिम फिराद दाबीको माथि

उल्लिखित कञ्चनपुर जिल्ला रैकवार विचवा गा.वि.स. वा.नं. ५ को कि.नं. ११२१ को जग्गाबाट सम्म वादीले २ भागको १ भाग अंश पाउने देखिएबाट वादीले २ भागको १ भाग अंश पाउने ठहर्‍याई भएको पुनरावेदन अदालत महेन्द्रनगरको फैसला सो हदसम्म अन्यथा भन्न नमिल्ने ।

तसर्थः भगीरथ टमाटा र बाजी टमाटालाई वादी प्रतिवादीको अंशियार नै नरहेको भनी मूल घर डडेलधुरा जिल्लास्थित पैतृक सम्पत्तिसमेत नपाउने गरी अंश हकबाटै वञ्चित गर्ने गरी भएको पुनरावेदन अदालत महेन्द्रनगरको मिति २०७०।०९।२२ को फैसला सो हदसम्म मिलेको नदेखिँदा केही उल्टी हुने ।
इजलास अधिकृतः जयराम श्रेष्ठ
कम्प्युटरः विष्णुदेवी श्रेष्ठ
इति संवत् २०७६ साल कात्तिक १७ गते रोज १ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा र मा.न्या.श्री कुमार रेग्मी, ०७२-CA- ००२८, निषेधाज्ञा / परमादेश, डा.भाइकाजी तिवारी वि. श्रीमती मोहनकुमारी पाण्डेसमेत

प्रस्तुत रिट निवेदनका सम्बन्धमा निवेदकहरूको भोगचलनमा रहेको आवास क्षेत्रका विभिन्न किता जग्गाहरूमा १० फिटको बाटो कायम भई आएकोमा रिट निवेदकहरूलाई कुनै पूर्वजानकारी सूचना नदिई र कुनै प्रकारको योजनामा नपरेको र काठमाडौं उपत्यका विकास प्राधिकरणको जि.एल.डी. योजनामा समेत नपरेको अवस्थामा जबरजस्ती रूपमा उक्त बाटोलाई जि.एल.डी. योजनामा परेको भन्ने आधार लिई ६ मि. चौडाइ बनाउने भनी निवेदकहरूका जग्गाहरूमा चिह्न लगाउने कार्य गरिरहेको भनी निवेदनमा उल्लेख गरेको देखिन्छ । पुनरावेदक काठमाडौं उपत्यका विकास प्राधिकरणले पुनरावेदन अदालत पाटनमा पेस गरेको लिखित जवाफको बेहोरा हेर्दा काठमाडौंका सडकहरू विस्तार

गर्ने नियमअनुसार तीव्ररूपमा काम भइरहेको निवेदकले आफ्नो प्लटहरूको नं. स्पष्ट नखुलाएको भनी उल्लेख गरे तापनि यस अदालतमा पेस गरेको पुनरावेदन पत्रमा भने निवेदकहरूले उल्लेख गरेको स्थान का.म.न.पा. ३२ हालको अशोक नगरस्थितको बाटो ६ मिटरको प्रस्ताव गरेको र सो ६ मिटरको बाटो मौजुदा सडकको दुवैतर्फबाट बराबर तीन तीन मिटर हुनेगरी चिह्न लगाएको उल्लेख भएबाट मोहन कुमारी पाण्डेसमेतका निवेदकहरूको जग्गा जी.एल.डी. योजनाअनुसार बाटो विस्तारमा पर्न सक्ने सम्भावनालाई नजरअन्दाज गर्न नसकिने ।

पुनरावेदकले गर्न लागेको बाटो विस्तार वर्तमानको आवश्यकताअनुसार व्यवस्थित सहरीकरणका लागि अत्यावश्यक भौतिक पूर्वाधारहरूको विकास गर्ने असल नियत र उद्देश्यका साथ गरेको भए तापनि उक्त कार्यमा त्यसबाट प्रभावित हुने टोल समुदाय वा व्यक्तिहरूसँग परामर्श गरी पूर्वसूचना दिई सम्बन्धित पक्षको सहमतिबाट कार्य अगाडि बढाउँदा विवाद रहित र दिगो हुने ।

कोही व्यक्तिको जग्गा कम्पाउन्ड बाटोमा पर्ने अवस्था आएमा स्थानीय निकायहरूसँगको समन्वयमा सम्बन्धित जग्गाधनीहरूसँग छलफल गरिसकेसम्म सहमतिमै सहमति हुन नसकेमा कानूनले निर्धारण गरेबमोजिमको प्रक्रिया पूरा गरेर कानूनले तोकेबमोजिम मुआब्जा वा क्षतिपूर्ति दिएपछि मात्र कार्य अगाडि बढाउनु नै यस्ता विवादहरूको दिगो समाधानको उपाय हुने ।

कुनै पनि व्यक्तिको सम्पत्ति संविधानप्रदत्त हकको रूपमा अनतिक्रम्य हुन्छ । गैरकानूनी रूपमा आर्जित सम्पत्तिमा कानूनबमोजिम राज्यले आफ्नो अधिकार सिर्जना गर्नेबाहेक त्यस्तो सम्पत्तिउपरको स्वामित्व समाप्त गर्न कानूनले निर्देशन गरेको कार्यविधि पालना गर्नु कानूनी राज्यको अवधारणाअनुरूप हुन्छ । जग्गा प्राप्त ऐन, २०३४ को दफा ३ बमोजिम

सार्वजनिक कामको लागि जग्गा प्राप्त गर्ने अधिकार नेपाल सरकारलाई भए तापनि त्यसरी जग्गा प्राप्त गर्नका लागि यसै ऐनबमोजिम मुआब्जा दिनुपर्ने स्पष्ट व्यवस्था पनि सोही दफाले गरेको पाइन्छ । सोही ऐनको दफा ६ ले जग्गा प्राप्त गर्ने सम्बन्धमा अपनाउनु पर्ने कार्यविधिको व्यवस्था गरेको छ भने दफा ७ ले नोकसानीबापत अनिवार्य रूपमा क्षतिपूर्ति दिनुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । यसरी कानूनले व्यवस्था गरेबमोजिम निवेदकहरूलाई क्षतिपूर्ति वा मुआब्जा नदिई यी निवेदकहरूको घर कम्पाउन्ड जग्गाहरू बाटो विस्तारका क्रममा अधिग्रहण गर्ने हो भने नेपालको संविधानको धारा २५ बाट प्रदत्त नागरिकहरूको सम्पत्तिको हकसम्बन्धी मौलिक हकको हनन हुने देखिन्छ । सार्वजनिक हितको लागि कुनै पनि नागरिकको सम्पत्ति राज्यले अधिग्रहण गर्ने हो भने कानूनबमोजिम क्षतिपूर्ति दिएर मात्र गर्नुपर्ने व्यवस्था नेपालको संविधानको धारा २५ ले गरेको छ । तसर्थ मोहनकुमारी पाण्डेसमेतका निवेदक प्रत्यर्थीहरूको घर, कम्पाउन्ड वा जग्गा जी.एल.डी योजनामा परेको भए पुनरावेदकले अनिवार्य रूपले कानूनबमोजिम मुआब्जा, क्षतिपूर्ति दिएर मात्र बाटो विस्तार गर्नु नै कानूनसम्मत हुने ।

विधिको शासनमा कोही पनि कानूनभन्दा माथि हुन सक्दैन । सार्वजनिक हितको लागि विकास निर्माणको कानूनले तोकेको जिम्मेवारी पूरा गर्दै गर्दा विकास प्राधिकरण वा राज्यका जुनसुकै निकायले कानूनले तोकेका विधि र प्रक्रियाको पालना अनिवार्य रूपले गर्नेपर्ने हुन्छ । कानूनबमोजिम मुआब्जा र क्षतिपूर्ति प्राप्त गर्ने यी निवेदकहरूको संवैधानिक एवम् कानूनी अधिकारलाई कोही कसैले कुनै पनि बहानामा अतिक्रमण गर्न नमिल्ने ।

पुनरावेदकले प्रस्तुत मुद्दाको विषयवस्तु सानु श्रेष्ठसमेत भएको मुद्दाकोमा भन्दा फरक रहेको भनी खुलाउन सकेको देखिँदैन । सानु श्रेष्ठसमेतको विषयवस्तु र यस मुद्दाको विषयवस्तु एउटै भएको

मिसिलबाट देखिन्छ। यस अदालतबाट प्रस्तुत विवाद जस्तै विषयमा न्याय निरूपण भइसकेको अवस्था देखिएकोमा सोको अक्षरशः पालना गर्नु पुनरावेदक काठमाडौं उपत्यका विकास प्राधिकरणको संवैधानिक तथा कानूनी दायित्वसमेत हो। सार्वजनिक हितको लागि बाटो विस्तार गर्ने असल नियत र उद्देश्यका साथ पुनरावेदकले काम गरेको भए तापनि उक्त कार्यमा त्यसबाट प्रभावित हुने टोल समुदाय वा व्यक्तिहरूसँग परामर्श गरी पूर्वसूचना दिई कानूनले तोकेको प्रक्रिया र कार्यविधि अपनाई कार्य अगाडि बढाउँदा यदि कोही व्यक्तिको जग्गा कम्पाउण्ड बाटो विस्तारमा पर्ने रहेछ भने कानूनबमोजिम मुआब्जा वा क्षतिपूर्ति दिई बाटो विस्तार गर्नुपर्दछ। जग्गाको चरित्र, अवस्था र स्वामित्वमा व्यापक परिवर्तन भइसकेको तथा यसभन्दा पहिले सम्बन्धित जग्गाधनी तथा मोहीहरूले कानूनबमोजिम क्षतिपूर्ति वा मुआब्जा पाएको भन्ने प्रमाण पुनरावेदकबाट पेस भएकोसमेत नदेखिँदा झन्डै २५-३० वर्ष पहिलाको योजनालाई हवाला दिँदै राज्यको अनिवार्य दायित्व सडक, ढल, बिजुली, पानी, टेलिफोनलगायतका भौतिक पूर्वाधारहरूको विकास गर्दा मुआब्जा क्षतिपूर्ति दिनु नपर्ने भन्ने पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने।

अतः मोहनकुमारी पाण्डेसमेतका निवेदकहरूको जग्गा जी.एल.डी. योजनामा परेको भए कानूनबमोजिमको क्षतिपूर्ति वा मुआब्जा नदिई सडक निर्माण विस्तार गर्ने, निवेदकहरूको घर कम्पाउण्डमा चिह्न लगाउने र सडक निर्माणको कामबाट घर कम्पाउण्ड भत्काउने कार्य नगर्नु नगराउनु भनी यी पुनरावेदक विपक्षीसमेतको नाउँमा निषेधाज्ञाको आदेश जारी हुने गरी भएको उच्च अदालत पाटनको मिति २०७१।६।२९ को आदेश मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: अञ्चन भट्टराई

कम्प्युटर: विष्णुदेवी श्रेष्ठ

इति संवत् २०७६ साल भदौ ११ गते रोज ४ शुभम्।

मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत र मा.न्या.श्री सपना प्रधान मल्ल, ०७४-WO-०८७३, उत्प्रेषण / परमादेश, प्रेमप्रसाद पराजुली वि. दुग्ध विकास संस्थान केन्द्रीय कार्यालय, लैनचौर, काठमाडौंसमेत

बिग्रीएको चीजको मूल्य निर्धारण कुन मापदण्डको आधारमा के कसरी गरियो भन्ने मिसिल संलग्न कागजबाट स्पष्ट भएको पाइँदैन। बिग्रीएको चीजको मूल्य निर्धारण सम्बन्धमा वस्तुनिष्ठ प्रक्रिया अवलम्बन गरेको वा उल्लेख गरेकोसमेत देखिँदैन। साथै चीज बिग्रीकाले हुन गएको वास्तविक हानि नोक्सानीको मूल्याङ्कनसमेत यथार्थ रूपमा नगरी एकमुष्ट रकम असुल गर्ने भनी निर्णय गरेको पाइयो। वास्तविक हानि नोक्सानीको मूल्याङ्कन नगरी निवेदकले सेवा अवधिभर रकम बुझाउँदासमेत असुलउपर हुन नसक्ने तुलो रकमको सजाय गरी तलबबाट कट्टा गर्दै आएको र पूरा रकम बुझाउन नसकेको कारण बाँकी रकमको ब्याजसमेत लगाई रु.३४,०६,३८९।१९ असुल गर्ने गरी निर्णय गरेको पाइन्छ। यसरी चीज बिग्रनुको वास्तविक कारणको उचित मूल्याङ्कन नगरी, निवेदकको दायित्वको हद यकिन नगरी तथा बिग्रीएको चीजको वास्तविक हानि नोक्सानीको मूल्याङ्कनसमेत नगरी निवेदकबाट दाबीको रकम र ब्याजसमेत असुल गरी निवेदकलाई कारबाही गर्ने गरी संस्थानबाट भएका विभिन्न मितिका निर्णयहरूमा न्यायिक मनको प्रयोग भएको नदेखिने।

निवेदकले संस्थानका महाप्रबन्धकसमक्ष पेस गरेको पुनरावेदनउपरको निर्णयतर्फ विचार गर्दा, निवेदकले पुनरावेदन छानबिन कमिटीको प्रतिवेदन माग गर्दा अदालतको आदेश भएमा मात्र उपलब्ध गराउन सकिने भनी संस्थानको च.नं. २१७८ मिति

२०७५।३।७ को पत्रबाट जानकारी गराएको देखिएबाट आफ्नो विरुद्धमा भएको कारबाहीको सिलसिलामा खडा भएका कागज प्रमाणहरू अध्ययन गरी आफ्नो प्रतिरक्षा गर्न पाउने नैसर्गिक हकबाट निवेदकलाई वञ्चित गरी पुनरावेदनउपर निर्णय गरेको देखियो । यसरी मनासिब प्रतिरक्षाको हकमा समेत बन्देज लगाई गरेको निर्णय स्वच्छ सुनुवाइको सिद्धान्तको विपरीत भएको देखिने ।

तसर्थ, बिग्रिएको चीजबापतको रकम र सो रकमको ब्याजसमेत निवेदकबाट असुल गर्ने, निवेदकको तलब रोक्का गरी विभागीय कारबाही गर्ने गरी दुग्ध विकास संस्थानबाट भएका मिति २०७२।७।३०, २०७२।९।२८, २०७३।४।९, २०७५।२।१०, २०७५।०३।२२ समेतका निर्णयहरू र सोसँग सम्बन्धित पत्राचारहरूसमेत त्रुटिपूर्ण देखिँदा उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरिदिएको छ । अब मिति २०७२ फागुन १ गतेदेखि चैत १५ सम्मका बिग्रिएका चीजको सम्बन्धमा उक्त समयमा उत्पन्न भएको काबुबाहिरको परिस्थिति, हानि नोक्सानीको यथार्थ र वस्तुपरक मूल्याङ्कन गरी वास्तविक हानि नोक्सानी यकिन गरी तथा उक्त चीज बिग्रनमा निवेदकको दायित्व रहेको स्थापित हुन गएमा दायित्वको हद यथार्थ, वस्तुपरक र न्यायोचित तवरबाट निर्धारण गरी सोही आधारमा समानुपातिक हिसाबले दायित्व वहन गराई मिसिल संलग्न MPSS २०७४।७।५ मिति २०७४ साउन १ देखि २०७५ असार २१ सम्मको Ledger of Prem Prasad Parajuli [O.A](A००४२६१००००००) बाट निवेदकसँग ब्याजसमेत हिसाब गरी कटाएको देखिँदा निजले दायित्व वहन गर्नुपर्ने देखिएमा ब्याजबाहेक गरी दायित्व निर्धारण गर्नु, दायित्व वहन गर्नुपर्ने नभए सो ब्याज हिसाब गरी निवेदकलाई फिर्ता दिनु, साथै निवेदकलाई कारबाही गरी निजको तलब तथा बढुवा रोक्का गरिएको निर्णयहरू र सोसँग सम्बन्धित पत्राचारहरूसमेत

बदर भएकोले निर्णय भएको मितिदेखि नै लागु हुने गरी निजको तलब भत्ता र बढुवा रोक्का फुकुवा गर्नु भनी विपक्षी दुग्ध विकास संस्थान केन्द्रीय कार्यालय, लैनचौरको नाममा परमादेश जारी हुने ।

इजलास अधिकृत: विकाश कुमार रजक

कम्प्युटर: चन्दनकुमार मण्डल

इति संवत् २०७५ साल फागुन २२ गते रोज ४ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत र मा.न्या.श्री सपना डम्बरबहादुर शाही, ०७५-WH-०२२४, बन्दीप्रत्यक्षीकरण, उत्प्रेषण / परमादेश, प्रतिवेदन, रमेश दाहाल वि. जिल्ला सरकारी वकिलको कार्यालय, काठमाडौंसमेत

राजस्व चुहावट (अनुसन्धान तथा नियन्त्रण) ऐन, २०५२ को दफा ४(क), (ख), र (छ) को कसुरमा सोही ऐनको दफा २३(१) बमोजिम सजाय गरिपाउँ भन्ने अभियोग लागेका यी रिट निवेदकलाई काठमाडौं जिल्ला अदालतले जनही ५(पाँच) करोड धरौट नगद वा सो बराबर बैङ्क ग्यारेन्टी वा जेथा जमानत माग गर्ने सो दिन नसके थुनामा राख्ने गरी गरेको आदेशउपर परेको निवेदनमा निवेदक प्रतिवादीको आर्थिक अवस्था, कसुरको गाम्भीर्यता र निजलाई हुनसक्ने सजायसमेतलाई विचार गरी जनही रु.२,२५,००,०००।- (दुई करोड पच्चिस लाख) नगद वा सो बराबरको बैंक ग्यारेन्टी वा जेथा जमानत लिनु भनी उच्च अदालत, पाटनबाट आदेश गरेको देखियो । मुलुकी फौजदारी कार्यविधि संहिता ऐन, २०७४ को दफा ७३ ले अदालतबाट मागिएको धरौट वा जमानत चर्को वा अपर्याप्त भयो भन्ने कुनै मनासिब कारण देखाई मुद्दाको पक्षले निवेदन दिएमा पुनरावेदन सुन्ने अड्डाले ऐ. ऐनको दफा ७२ अनुसार धरौट वा जमानतको अङ्क घटाउन वा बढाउन सक्ने अधिकार प्रदान गरेको कानूनी व्यवस्थाको सन्दर्भमा सुरु अदालतले माग गरेको धरौट पाँच करोड रूपैयाँबाट

उच्च अदालत पाटनले तत्काल प्राप्त प्रमाणको आधारमा घटाएर रु.२,२५,००,०००।- (दुई करोड पच्चिस लाख रुपैयाँ) धरौट माग गर्न नसक्ने भन्न नमिल्ने नदेखिने।

निवेदक रमेश दाहाललाई मुद्दा पुर्पक्षको सिलसिलामा काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट विशेष अदालत ऐन, २०५९ को दफा ७ को खण्ड (घ) बमोजिम माग भएको धरौटी चर्को भएको हुँदा सो आदेशउपर गरेको निवेदनमा उच्च अदालत पाटनबाट समेत विशेष अदालत ऐन, २०५९ को दफा ७ को खण्ड (घ) तथा मुलुकी फौजदारी कार्यविधि संहिता, २०७४ को दफा ६८ र ७२ बमोजिम प्रतिवादीहरूको आर्थिक अवस्था, कसुरको गम्भीर्यता र निजलाई हुनसक्ने सजायसमेतलाई विचार गरी धरौट अड्क घटाई आदेश भएको पाइन्छ। कानूनबमोजिम निवेदकसँग धरौट माग गरेको र माग गरेको धरौटी दिन नसकी थुनामा रहेको अवस्थामा निवेदकको थुना तथा मातहत अदालतबाट भएको आदेशलाई गैरकानूनी भन्न नमिल्ने।

प्रस्तुत निवेदनबाट चुनौती दिइएको विषय हाल काठमाडौं जिल्ला अदालतको विचाराधीन विषयको रूपमा रहेको छ। त्यसरी मातहत अदालतमा विचाराधीन मुद्दाको विषयमा प्रवेश गरी तथ्यबाट मुद्दा चलन सक्ने वा नसक्ने, राजस्व अनुसन्धान विभागको अनुसन्धान तथ्यपरक वस्तुनिष्ठ छ वा छैन, अभियोगपत्रबमोजिमको कसुर निवेदकले गरेका हुन् वा होइनन्, मुद्दामा वास्तविक बिगो कति कायम हुनुपर्ने हो भन्नेजस्ता तथ्यको यथार्थता परीक्षण र निकर्षाल हुन बाँकी नै रहेको अवस्थामा विचाराधीन मुद्दालाई असर पर्ने गरी रिट क्षेत्राधिकार तथ्यको निरूपण गर्न मिल्ने पनि नहुने।

राजस्व चुहावट (अनुसन्धान तथा नियन्त्रण) ऐन, २०५२ अन्तर्गतको कसुरसम्बन्धी मुद्दाको कारबाहीको सिलसिलामा काठमाडौं जिल्ला

अदालतले रु.५(पाँच) करोड धरौट माग गर्दा चित्त नबुझाई उच्च अदालत पाटनमा निवेदन दायर गर्दा उक्त निवेदनसमेतमा रु.२,२५,००,०००।- (दुई करोड पच्चिस लाख) धरौट माग गर्ने भएको आदेशमा केवल धरौटी अड्कसम्म मात्र घटेको अवस्थामा निवेदकले उक्त आदेशबमोजिम माग गरेको धरौटी अड्क बुझाउन नसकेको कारणबाट निवेदक थुनामा रहनु परेको देखिन्छ। मुद्दाको कारबाहीको सिलसिलामा माग गरेको धरौट दिन नसकी थुनामा रहेको अवस्थालाई गैरकानूनी थुना भन्न नमिल्ने।

तसर्थ, उल्लिखित विवेचित आधारमा निवेदक रमेश दाहाललाई सामान्य कानूनी व्यवस्थाअन्तर्गत धरौट वा जमानत माग गर्ने काठमाडौं जिल्ला अदालतको आदेशलाई सच्याई उच्च अदालत पाटनबाट भएको आदेशमा कुनै कानूनी त्रुटि नदेखिएको र उच्च अदालत पाटनबाट माग भएको धरौट रकम वा सो बराबर बैङ्क जमानत दिन नसकी थुनामा रहेको अवस्थामा निवेदकको थुनालाई गैरकानूनी थुना भन्न नमिल्ने हुँदा बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी गरी थुना मुक्त गरिपाउँ भन्ने निवेदकको दाबी पुग्न सक्ने देखिएन। तसर्थ, प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने।

इजलास अधिकृत: मन्दिरा शाही

कम्प्युटर: अभिषेककुमार राय

इति संवत् २०७६ साल असार २३ गते रोज २ शुभम्।

३

मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत र मा.न्या. श्री उम्बरबहादुर शाही, ०७०-८।-०१७०, अंश चलन, लक्ष्मीप्रसाद कुरुम्वाड लिम्बू वि. गजेन्द्रराज लिम्बूसमेत

वादी प्रतिवादीबिचमा २०३९।८।१५ को मितिलाई मानो छुट्टिएको मिति कायम हुने गरी सुरु अदालतबाट भएको मिति २०६६।१।२४ मा तायदाती फाँटवारी आदेशको सूचना प्रतिवादीको वारेस युवराज भट्टराईलाई सुनाउँदा पनि त्यसमा चित्त बुझाई

त्यसउपर कुनै उजुर बाजुर गरेको देखिँदैन। जसमा यी प्रतिवादीको सम्पत्ति पनि बन्डा लाग्ने गरी फाँटवारी पेस भएको देखिन्छ। यसबाट वादीले दाबी गरेको मानो छुट्टिएको मितिमा यी प्रतिवादीको कुनै आपत्ति नरही स्वीकार गरी बसेकोले मिति २०३९।८।१५ मा वादी प्रतिवादीबिच मानो छुट्टिएको हो भन्ने देखिन आउने।

देवानी प्रकृतिको विवादमा लिखत प्रमाणलाई नै सर्वोत्तम प्रमाणको रूपमा ग्रहण गरिन्छ। यी वादी प्रतिवादीबिचमा २०३९ सालमा मानो छुट्टिएको मिति कायम भए पनि सो मितिमा अंशबन्डा भएको वा भिन्न भएको हो भन्ने लिखित रूपमा देखिने कुनै प्रमाण पेस हुन सकेको छैन। उक्त मानो छुट्टिएको मितिपछि सम्पत्ति आर्जन गरेको र त्यसमा बन्डा लाग्नुपर्ने हो भन्ने कुरा पनि वादीको दाबी वा मानो छुट्टिएको मितिपछिको सम्पत्तिमा बन्डा लागेको हो भन्ने प्रतिवादीको जिकिर रहेको पनि देखिँदैन। बन्डाको दाबी गरिएको सबै सम्पत्ति पैतृक नै रहेको देखिन्छ। वादीले आफूहरू मिति २०३९।८।१५ मा नै मानो छुट्टिएको भन्ने आधारमा मिति २०३९।५।७ मा निजहरूको सौतेनी आमा र निजपट्टिका दाजुभाइसँग बन्डापत्र भएकोले सोही सालको मितिलाई आफ्नो आमापट्टिका यी वादी प्रतिवादी दाजुभाइबिच पनि मानो छुट्टिएको मिति कायम हुनुपर्ने भन्ने उल्लेख गरेको पाइन्छ। यी वादी प्रतिवादीको २ आमा भएकोले मिति २०३९।५।७ मा यी वादी प्रतिवादीका बुबाले कान्छीआमा जोगमाया र निजपट्टिका छोरा वीरबहादुर लिम्बूलाई बन्डा छुट्टयाइएको देखिन्छ। जेठीपट्टिका छोरा यी वादी प्रतिवादी र निजका अंशियारबिचमा मिति २०३९।५।७ वा मिति २०३९।८।१५ मा बन्डा भएको नदेखिएकोले सो मितिमा वा सोही सालमा नै यी वादी प्रतिवादी पनि अंश छुट्टिएको भन्ने अर्थ ग्रहण गर्न मिल्ने नदेखिने।

प्रतिवादीले केही कित्ता नं.का जग्गाहरू ८३६, ८३७, ८३८, ८३९, ८४०, ८४१, ८६३,

८६७, ८६८, ८६९, ८७०, ८७१, ७०५, ७०६, ७०७, ७२९, ७३०, ७३१, १३२, १३३ र १३४ का जग्गा बन्डा नलाग्ने भने उल्लेख गरेको पाइन्छ। तर उक्त जग्गाहरू के कसरी प्राप्त गरेको हो ? उक्त जग्गाहरूको हकको स्रोत के हो ? बन्डा किन नलाग्ने हो ? निजी आर्जनका आधारहरू के के हुन् ? भनी कुनै विश्वसनीय प्रमाण पेस गर्न सकेको देखिँदैन। उक्त सम्पूर्ण कित्ता जग्गाहरू निज प्रतिवादी एकासगोलमा रहँदाका बखत निजको नाममा दर्ता रहेको देखिन्छ। बिना प्रमाण मौखिक भनाइको आधारमा मुलुकी ऐन, अंशबन्डाको १८ नं को सम्पत्ति हो भन्ने उल्लेख गर्दा कुनै सम्पत्ति दाबी गर्नेको निजी आर्जनको ठहर गर्न मिल्ने नदेखिने।

अतः वादी प्रतिवादी बिचमा मिति २०३९।८।१५ लाई मानो छुट्टिएको मिति कायम गरी पेस भएको फाँटवारीमा उल्लिखित सम्पत्तिको ३ भाग लगाई १।१ भाग वादीहरूले प्रतिवादीबाट अंश छुट्टयाई लिन पाउने गरी सुरु तेहथुम जिल्ला अदालतबाट भएको फैसला सदर हुने ठहर्‍याएको पुनरावेदन अदालत धनकुटाको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने। इजलास अधिकृतः रामाकान्त यादव

कम्प्युटरः मन्जिता ढुंगाना

इति संवत् २०७६ साल असार ३० गते रोज २ शुभम्।

- यसै लगाउको ०७०-CA-०१७०, अंश चलन, लक्ष्मीप्रसाद कुरुम्व्वाड लिम्बू वि. ललितबहादुर लिम्बूसमेत भएको मुद्दामा पनि यसैअनुसार फैसला भएको छ।

इजलास नं. १३

१

मा.न्या.श्री सपना प्रधान मल्ल र मा.न्या.श्री बमकुमार श्रेष्ठ, ०७६-WH-०३६७, बन्दीप्रत्यक्षीकरण, मिन विष्ट वि. जिल्ला प्रहरी कार्यालय, सिन्धुलीसमेत

“कुनै पनि नागरिकलाई पटकपटक बन्दी बनाई धरोटी माग भएकोमा धरोटी दाखिला भएपछि पनि निरन्तर थुनामा राख्नु अनुचित, अतार्किक र जवाफदेहिताहीन कार्य हुने” भनी नेकाप २०७६, अङ्क ४, नि.नं. १०२५३ को बन्दीप्रत्यक्षीकरणको मुद्दामा सिद्धान्तसमेत प्रतिपादित भएको पाइने।

नेपालको संविधानको धारा १७ मा कानूनबमोजिम बाहेक कुनै पनि व्यक्तिलाई वैयक्तिक स्वतन्त्रताबाट वञ्चित गरिने छैन भनी मौलिक हकको व्यवस्था गरिएको देखिन्छ। मानिसका आधारभूत हक अधिकार हरहालतमा संरक्षण हुनुपर्दछ भन्ने मान्यतालाई मानव अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय दस्तावेजहरूलेसमेत आत्मसात् गरेका छन्। मानव अधिकारको विभिन्न अन्तरवस्तुमध्ये वैयक्तिक स्वतन्त्रता (personal liberty) को विषय सर्वाधिक महत्त्वको संवेदनशील विषयसमेत हो। नागरिकको मौलिक हकको हनन भएमा नेपालको संविधानको धारा १३३(२) (३) बमोजिम सर्वोच्च अदालतले असाधारण क्षेत्राधिकार ग्रहण गरी उपयुक्त आदेश जारी गरी नागरिकको मौलिक हकको प्रचलन गराउनु पर्दछ। कुनै फौजदारी कानूनप्रतिकूल कार्य (फौजदारी कसुरजन्य कार्य) भएको अवस्थामा आवश्यक अनुसन्धान, छानबिन गरी दोषीलाई कानूनको दायरामा ल्याउनु सम्बद्ध निकायहरूको कानूनी कर्तव्य हुन्छ भन्ने कुरामा विवाद देखिँदैन। समाजमा शान्ति, व्यवस्था र अमनचैन कायम गर्नु सरकारको एउटा महत्त्वपूर्ण दायित्व पनि हो। यसका लागि न्यायिक प्रक्रिया अपनाउनु र अभियुक्तलाई नियन्त्रणमा राखी अनुसन्धान, छानबिन प्रक्रिया अगाडि बढाउनु आवश्यक पनि हुन्छ। तर यसरी न्यायिक प्रक्रिया सञ्चालन गर्दा भने कानूनबमोजिमको उचित प्रक्रियाको समुचित पालना गर्नु अनिवार्य हुन्छ। कुनै कसुरजन्य कार्य भएको छ भन्दैमा कानूनी प्रक्रिया पूरा नगरी प्रवृत्त धारणा राखी कसैलाई बन्दी बनाउन नमिल्ने।

यस प्रकार निज विरुद्ध पटकपटक गिरफ्तार गरी मुद्दा लगाउने, थुनामुक्त गर्न सर्वोच्च अदालतको बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेशपश्चात् पनि निरन्तर रूपमा पटकपटक पक्राउ गरी थुनामा राख्ने, राजनीतिक आस्थाका आधारबाट प्रवृत्त धारणा राखी निवेदकलाई थुनामा राख्ने कार्य गैरकानूनी रहेको देखिँदा निवेदकलाई अन्य गम्भीर प्रकृतिको वारदातको मुद्दाबाट थुनामा राख्न नपर्ने भए प्रस्तुत मुद्दामा बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेशबाट थुनामुक्त गरिदिने गरी सर्वोच्च अदालत निमावली, २०७४ को नियम ३७ (क) (ख) बमोजिम विपक्षीहरूका नाउँमा बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी हुने।

अब रिट निवेदकको हकमा सिन्धुली जिल्ला अदालत, खरेस्तेदारको रोहवरमा थुनामुक्त गर्नु भनी भएको संक्षिप्त आदेशानुसार यस अदालतको च.नं.७७३-३-३३४३७७ मिति २०७७।०३।१० को पत्र पठाइसकेकोले हाल केही गरिरहनु नपर्ने।

इजलास अधिकृत: नारायण सापकोटा

कम्प्युटर: सरस्वती दाहाल

इति संवत् २०७७ साल असार १० गते रोज ४ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री सपना प्रधान मल्ल र मा.न्या.श्री कुमार रेग्मी, ०६८-WO-०७४०, परमादेश, डा.श्यामसुन्दर मिश्र स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, रामशाह पथ, काठमाडौंसमेत

निवेदकले दाबी गरे जस्तो नेपाल सरकारले नियुक्ति वा मनोनयन गरेका सबै व्यक्ति वा पदाधिकारीको तलबभत्ता वा सुविधा नेपाल सरकारले नै बेहोर्नुपर्दछ भन्न मिल्दैन। नेपाल सरकारको कोषबाट खर्च बेहोर्नका लागि कानूनमा स्पष्ट व्यवस्था भएको हुनुपर्दछ। कुनै विश्वविद्यालय, संघ, संस्था वा कार्यालयमा नेपाल सरकारबाट पदाधिकारी नियुक्त हुनसक्छ तर उक्त विश्वविद्यालय, संघ, संस्था वा कार्यालयको सञ्चालन कसरी हुने भन्ने सम्बन्धमा रहेको ऐन, नियम वा

गठन आदेशमा भएको कानूनी व्यवस्थाको आधारमा तिनीहरू सञ्चालित हुन्छन् र खर्चको व्यवस्था पनि सोहीबमोजिम हुन्छ । नेपाल सरकारसँग रहेको रकम नेपाली जनताको रकम भएकाले कानूनले अख्तियारी दिएबाहेक सो रकम खर्च हुन सक्दैन । जनताका प्रतिनिधिहरूले संविधान, कानूनबमोजिम स्वीकृति दिएको वार्षिक बजेटमा लेखिएबमोजिम वार्षिक खर्च कसरी हुने भन्ने व्यवस्था गरिएको हुने हुँदा निवेदक उपाध्यक्ष रहेको विकास समितिलाई नेपाल सरकारले उपलब्ध गराउने अनुदान रकम ऐ.गठन आदेशको नियम १७(२)(क) बमोजिम उपलब्ध गराइसेकपछि बाँकी समिति सञ्चालनको सम्पूर्ण व्ययभार समिति स्वयम्ले अन्य स्रोतबाट समेत अर्थोपार्जन गरी गर्नुपर्ने व्यवस्था गठन आदेशमा रहेको देखिन्छ । यसर्थ नेपाल सरकारले समितिको कोषमा उपलब्ध गराउने अनुदानबाहेक समिति सञ्चालन कर्मचारी वा उपाध्यक्षको तलबभत्ता वा सुविधाका लागि नेपाल सरकारसँग छुट्टै रकम माग गर्न मिल्ने वा नेपाल सरकारले बेहोर्नुपर्ने कानूनी व्यवस्थाको विद्यमानता उक्त गठन आदेश वा अन्य कुनै निर्णयबाट निवेदकले देखाउन नसकेका कारण निवेदकको मागदाबीसँग सहमत हुन नसकिने ।

त्यसैगरी निवेदक नेपाल सरकार स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयको माननीय मन्त्रीस्तरको मिति २०६६।१।१९ को निर्णयअनुसार एच.आई.भी. एड्स तथा यौन रोग नियन्त्रण विकास समिति (गठन) आदेश, २०६४ को दफा ३ को उपदफा २(ख) बमोजिम उक्त समितिको उपाध्यक्ष पदमा नियुक्त भएको देखिन्छ । एच.आई.भी एड्स तथा यौन रोग नियन्त्रण विकास समिति (गठन) आदेश, २०६४ को दफा ९(१) मा उपाध्यक्ष समितिको प्रमुख कार्यकारी पदाधिकारी हुने छ भन्ने व्यवस्था रहेको देखिन्छ भने एच.आई.भी. एड्स तथा यौन रोग नियन्त्रण (कार्य सञ्चालन) नियमावली, २०६४ को नियम १४ मा समितिको कोषको सञ्चालनसम्बन्धी व्यवस्था गरेकोमा ऐ.१४

को देहाय १ मा समितिको कोष सञ्चालन उपाध्यक्ष वा निजले तोकेको समितिको कुनै अधिकृत स्तरको कर्मचारी र लेखा प्रमुखको संयुक्त दस्तखतबाट हुने छ भन्ने कानूनी व्यवस्था रहेको देखिने ।

निवेदक एच.आई.भी. एड्स तथा यौन रोग नियन्त्रण विकास समितिको प्रमुख कार्यकारी पदाधिकारी रहेको र एच.आई.भी. एड्स तथा यौन रोग नियन्त्रण (कार्य सञ्चालन) नियमावली, २०६४ को नियम १४ को देहाय १ मा समितिको कोष सञ्चालन उपाध्यक्ष वा निजले तोकेको समितिको कुनै अधिकृतस्तरको कर्मचारी र लेखा प्रमुखको संयुक्त दस्तखतबाट हुनेछ भन्ने कानूनी व्यवस्था रहेको देखिएबाट आफूले पाउने तलबलगायतका अन्य सुविधा आफैँ कार्यरत रहेको समितिबाट भुक्तानी हुन सक्ने अवस्था रहेको देखिएको र कार्यकारी प्रमुख जस्तो जिम्मेवार पदमा आसिन व्यक्तिले आफ्नो तलबको व्यवस्था गठन आदेशबमोजिम आफैँ गर्न नसकी कानूनविपरीत नेपाल सरकारले बेहोर्नु पर्ने भनी अन्तबाट मागी हिँडनु कानूनसङ्गत रहे भएको नदेखिँदा रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: जनकसिंह बोहरा

कम्प्युटर: चन्द्रा तिमल्सेना

इति संवत् २०७६ साल माघ १२ गते रोज १ शुभम् ।

इजलास नं. १६

१

मा.न्या.श्री बमकुमार श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री डम्बरबहादुर शाही, ०७०-CR-०१२६, ०७३-CR-०८८८, सरकारी छाप कित्ते, नेपाल सरकार वि. भरत तामाङ, भरत तामाङ वि. नेपाल सरकार

प्रतिवादीले आफ्नो बयानमा उल्लेख गरेको नक्कली सवारी चालक अनुमतिपत्र बनाएर ल्याइदिने व्यक्ति च्याडवा तामाङलाई पक्राउ गर्न यी

प्रतिवादीले सहयोग नगरेको भन्ने मिसिल प्रमाणबाट देखिँदैन । बरामदी ०६-११४२४८ नं. को सवारी चालक अनुमतिपत्र अर्कै व्यक्तिको हो भनी यातायात व्यवस्था कार्यालयबाट जवाफ प्राप्त भएपछि, सो अनुमतिपत्र कसले तयार गरेको हो ? सोमा लागेको छाप यातायात व्यवस्था कार्यालयको हो वा होइन ? सो सम्बन्धमा अनुसन्धान हुनुपर्नेमा सो केही गरेको मिसिलबाट देखिएन । प्रतिवादीले सवारी चालक अनुमतिपत्र अर्कै व्यक्तिले ल्याइदिएको हो भनेपछि ल्याइदिएको सवारी चालक अनुमतिपत्र तयार गर्नमा अरु व्यक्तिको पनि संलग्नता रहने प्रवल सम्भावना रहेकोमा सोतर्फ समेत अनुसन्धान हुन सकेको पाइएन । सवारी चालक अनुमतिपत्र बनाई दिनु भनी रूपैयाँ दिएको भन्नेबाहेक अरु कुरामा यी प्रतिवादीको संलग्नता रहे भएको भन्नेसमेत मिसिल प्रमाणबाट देखिन नआएको अवस्था हुँदा वादी प्रतिवादी दुवैको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने ।

अतः माथि विवेचित आधार, कारणबाट प्रतिवादी भरत तामाङलाई दाबीको कसुरको मतियारसम्म कायम गरी मुलुकी ऐन, कित्तै कागजको महलको ९ र १२ नं. बमोजिम हुने सजायमा ऐ. महलको ११ नं. ले आधा रू. २५।- र ६ महिना कैद हुने ठहर्‍याई सुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतले मिति २०६७।०१।२९ मा गरेको फैसलालाई सदर गरी पुनरावेदन अदालत पाटनबाट मिति २०६८।१२।२८ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: विकास श्रेष्ठ

इति संवत् २०७४ साल मङ्सिर २७ गते रोज ०४ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री बमकुमार श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री मनोजकुमार शर्मा, ०७३-CR-१४५४, सवारी ज्यान, नेपाल सरकार वि. राजेश चौधरी

प्रतिवादीहरूले दुर्घटनापश्चात् तुरुन्त घाइतेलाई एम्बुलेन्समा राखी अस्पतालमा पुर्याएको

र प्रतिवादी ट्रयाक्टर चालक राजेश चौधरीले आफूले चलाएको ट्रयाक्टर टिकापुर इलाका प्रहरीमा लगेको र घटनाबारे प्रहरीलाई जानकारी गराएको, आफ्नो छोरा रक्सी सेवन गरी ट्रलीमा बसेको भन्ने मृतकका बुबा खुशीराम डगौरासमेतको बकपत्र रहेको देखिँदा प्रतिवादीहरूले जानाजान घटना घटाएको भन्ने मिसिलबाट देखिएको तथ्यले देखिन आएन । यसरी, प्रतिवादी राजेश चौधरीले जानीजानी वा लापरवाही गरी सवारी चलाएको कारणबाट राकेश चौधरीको मृत्यु नभई मृतक आफैँ ट्रयाक्टरको ट्रलीमा बसेको अवस्थामा खस्न गएको, लडेर घाइते भएपश्चात् गाडी साहु र चालक प्रतिवादी राजेश चौधरीसमेतले राकेश चौधरीलाई तत्काल एम्बुलेन्स बोलाई उपचारको लागि लगेको र उपचारकै क्रममा निजको मृत्यु भएको भन्ने मिसिल संलग्न प्रमाणबाट देखिन्छ । पुनरावेदन जिकिर लिइए जस्तो प्रतिवादी राजेश चौधरीले मादक पदार्थ सेवन गरी लापरवाही गरी ट्रयाक्टर चलाई दुर्घटना हुन गई निजले सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०४९ को दफा १६१(२) बमोजिमको कसुर गरेको भन्ने मिसिलमा समावेश भई संलग्न रहेको प्रमाणबाट देखिँदैन । त्यसैले भरपर्दो आधार ऐन, प्रमाणको अभवमा प्रतिवादी राजेश चौधरीले आरोपित कसुर गरेको रहेछन् भनी भन्न मिल्ने नदेखिँदा उच्च अदालत दिपायलबाट निजको हकमा भएको फैसलालाई अन्यथा ठहर गर्नुपर्ने अवस्थाको विद्यमानता नदेखिने ।

तसर्थ अभियोग दाबी प्रमाणित हुने भरपर्दो वस्तुनिष्ठ स्वतन्त्र प्रमाण अभियोजन पक्षबाट प्रस्तुत गरी ऐनद्वारा सुम्पिएको दायित्व निर्वाह गरेको भन्ने मिसिलबाट देखिँदैन । अतः प्रतिवादी राजेश चौधरीलाई सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०४९ को दफा १६१(३) बमोजिमको कसुरमा ऐ. बमोजिम ३ महिना कैद र रू. २,०००।- जरिवाना हुने र निजको सवारी चालक अनुमति पत्र नभएकोले ऐ. ऐनको दफा १६१(४) बमोजिम थप रू. २,०००।-

जरिवानासमेत हुने ठहर्‍याएको उच्च अदालत
दिपायल, डोटीबाट मिति ०७३।०७।०१ मा भएको
फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।
इजलास अधिकृत: हिरा डंगोल
कम्प्युटर: सरस्वती दाहाल
इति संवत् २०७६ साल फागुन ३० गते रोज ६ शुभम् ।

एकल इजलास

मा.न्या. श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ, ०७५-WO-१२७६,
उत्प्रेषण, मन्दिका कटुवाल वि. उच्च अदालत
विराटनगर, मोरङ

निवेदक रोम सिंह र निशाकुमारी कार्की लोग्ने
स्वास्नी रहेका, निवेदक विदेश भएको अवस्थामा
निजहरूबाट सन्तानको जन्म भएकोसमेत कारण
पारिवारिक विवाद भएबाट निजकी पत्नी निशाकुमारीले
यी निवेदक समेत उपर माना चामल, घरेलु हिंसा,
सम्बन्ध विच्छेद र अंश चलन मुद्दा मोरङ जिल्ला
अदालतमा परेको देखिने।

अंश चलन मुद्दाको कारबाहीको क्रममा
पितृत्वसम्बन्धी विवाद उत्दा यकिन गर्न मोरङ जिल्ला
अदालतबाट निवेदक प्रतिवादी रोम सिंहको निवेदनको
आधारमा DNA Test गर्ने मिति २०७५।१।१६
मा आदेश दिएको र DNA Test भई प्रतिवेदन प्राप्त
भएपछि आदेशानुरूपको परीक्षण प्रतिवेदन प्राप्त
नभएको र वादीले पुनः DNA Test गरिपाउँ भनी

निवेदन दिएकोसमेत आधारमा सुरु मोरङ जिल्ला
अदालतले मिति २०७५।१।१६ मा पुनः DNA
Test गर्ने गरी ल्याउने आदेश दिएको सो आदेश
उच्च अदालत विराटनगरबाट मिति २०७६।०२।२३
मा सदर गरेबाट उक्त आदेशबाट मेरो कानूनी तथा
संवैधानिक हकमा आघात परेको भन्ने दाबी लिई
प्रस्तुत रिट परेको देखिने।

प्रस्तुत रिट निवेदन अदालतको साधारण
अधिकार क्षेत्रअन्तर्गत परेको अंश चलन मुद्दाको
कारबाहीको क्रममा भएको आदेशउपर परेको
देखियो। कारबाहीको क्रममा सुनवाइको मौका नपाएको,
कार्यविधि कानूनको गम्भीर उल्लङ्घन भएको वा काम
कारबाहीबाट संविधान प्रदत्त हक अधिकारमा आघात
परेमा वा प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्तप्रतिकूल कार्य,
आदेश भएमा रिट अधिकारक्षेत्रको अवलम्बन गर्न
सकिने हुन्छ। प्रस्तुत रिट निवेदनमा सो देखिँदैन।
मुद्दामा साधारण अधिकार क्षेत्रअन्तर्गत प्रमाण बुझ्ने
कार्यको सम्बन्धमा रिट क्षेत्रबाट बिनाकारण हस्तक्षेप
गर्न सिद्धान्ततः मिल्दैन। सबुद प्रमाण बुझ्ने कार्यबाट
वादीको कुनै मौलिक अधिकार हनन हुने अवस्था पनि
हुँदैन। अतः यसमा विपक्षीको नाउँमा कारण देखाउको
आदेश गरिरहन परेन। प्रथमदृष्टिमा प्रस्तुत रिट निवेदन
खारेज हुने।

इजलास अधिकृत: टेकराज जोशी

कम्प्युटर: देवीमाया खतिवडा

इति संवत् २०७६ साल असार २ गते रोज २ शुभम् ।

